תלמוד בבלי · אחרונים · אור הישר · סדר טהרות

אור הישר על נדה

הרב שמואל יצחק הילמן

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

אור הישר על נדה

הרב שמואל יצחק הילמן

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/אור-הישר-על-נדה/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ב. 6
דף ב: 6
דף ג. 7
דף ג: 8
דף ד. 8
דף ד: 9
דף ה. 9
דף ה: 9
דף ו. 10
דף ו: 10
דף ז. 11
דף ז: 11
דף ח. 12
דף ח: 12
דף ט. 13
דף ט: 13
דף י. 13
דף י: 13
דף יא. 14
דף יא: 14
דף יב. 14
דף יב: 15
דף יג. 15
דף יג: 15
דף יד. 16
דף יד: 17
דף טו. 17
דף טו: 18
דף טז. 18
דף טז: 19
דף יז. 19
דף יז: 20
דף יח. 20
דף יח: 20
דף יט. 21
דף יט: 22
דף כ. 22
דף כ: 23
דף כא. 23
דף כא: 23
דף כב. 24
דף כב: 24
דף כג. 25
דף כג: 25
דף כד. 26
דף כד: 26
דף כה. 26
דף כה: 26
דף כו. 27
דף כו: 27
דף כז. 27
דף כז: 28
דף כח. 28
דף כח: 28
דף כט. 29
דף כט: 29
דף ל. 29
דף ל: 30
דף לא. 30
דף לא: 31
דף לב. 31
דף לב: 32

דף לג. 32
דף לג: 33
דף לד. 33
דף לד: 34
דף לה. 34
דף לה: 34
דף לו. 34
דף לו: 34
דף לז. 35
דף לז: 35
דף לח. 35
דף לח: 36
דף לט. 36
דף לט: 36
דף מ. 37
דף מ: 37
דף מא. 37
דף מא: 38
דף מב. 38
דף מב: 39
דף מג. 39
דף מג: 40
דף מד. 40
דף מד: 40
דף מה. 42
דף מה: 43
דף מו. 43
דף מו: 44
דף מז. 44
דף מז: 45
דף מח. 45
דף מח: 45
דף מט. 46
דף מט: 46
דף נ. 47
דף נ: 48
דף נא. 48
דף נא: 48
דף נב. 49
דף נב: 50
דף נג. 50
דף נג: 51
דף נד. 51
דף נד: 51
דף נה. 52
דף נה: 53
דף נו. 53
דף נו: 53
דף נז. 54
דף נז: 54
דף נח. 55
דף נח: 55
דף נט. 55
דף נט: 56
דף ס. 56
דף ס: 56
דף סא. 57
דף סא: 57
דף סב. 58
דף סב: 58
דף סג. 59
דף סג: 59
דף סד. 60
דף סד: 60

דף סה. 60
דף סה: 60
דף סו. 61
דף סו: 62
דף סז. 63
דף סז: 64
דף סח. 64
דף סח: 65
דף סט. 65
דף סט: 65
דף ע. 66
דף ע: 66
דף עא. 66
דף עא: 66
דף עב. 67
דף עב: 67
דף עג. 67
בעזהי"ת הדרן לש"ס 67

דף ב.

במשנה ע"א

שמאי אומר כל הנשים דיין שעתן הלל אומר מפקידה כו', ע' נובי"ק חי"ד מסי' מ"ג עד סי' מ"ז ובת' בית אפרים חי"ד סי' נ"א ובח"ס חי"ד סי' קנ"א.

שם כל אשה שיש לה וסת דיה שעתה כו', ע' ראב"ן סי' שי"ח.

רש"י ד"ה ומפקידה לפקידה ממעטת. כגון בדקה עצמה שחרית ומצאתה טהורה וחזרה ובדקה ערבית ומצאתה טמאה כו', ע' מל"מ פ"ג ה"ד ממשכב ומושב ובח"ס חי"ד סי' קפ"ז.

תוד"ה מעת לעת. ודוקא לקדשים או לתרומה אבל לחולין לכו"ע דיה שעתה כו', ע' בת' אחיעזר חי"ד סי' א' וע"ע בת' שיבת ציון סי' פ' ובעונג יו"ט ס"י ס"מ.

בא"ד ואע"ג דמסוטה ילפינן לטהר ברה"ר אפילו היכא דליכא חזקה כו', וכ"כ התוס' בחולין ד"ט ע"ב ד"ה התם וע' ש"ש שמעתא א' פ"א ובחוט המשולש בחלק התשובות להגרא"י סי' ו'.

בא"ד ועוי"ל דלא גמרינן מסוטה אלא טומאת מגע ולא טומאת ראייה כו', וכ"כ התוס' לקמן י"ז סוף ע"ב וע' נובי"ת חי"ד סי' ק"כ בהגה"ה.

תוד"ה והלל. התם לא מסוטה גמרינן אלא דמוקמינן כל אחד בחזקת טהרה כו', ע' בת' עונג יו"ט סי' קע"א ובש"ש שמעתא ז' פ"ב.

בא"ד וא"ת והיכא ילפינן מסוטה לטהר ברה"ר אפילו ליכא חזקה הא סוטה אית לה חזקת טהרה וי"ל כיון שקינא לה ונסתרה איתרע חזקתה. ע' בס' שערי ציון להגאון מבילסק סי' יוד וסי' ט"ו ובס' צבי גאון יעקב סי' ח' ובחזקה רבה חאה"ע סי' ש"ו.

בסה"ד. וי"ל דילפינן מסוטה שעשאה הכתוב ודאי טמאה אע"ג דאית לה חזקה שאינה טמאה ודאי ולא איתרע אלא חזקת טהרה ודאית, ע' ש"ש שמעתא ג' פי"ו ובת' שיבת ציון סי' פ"ח ובעונג יו"ט סי' פ"א ובעולת שמואל ח"א סי' פ'.

דף ב:

כיון דמגופה קחזיא לא אמרינן אוקמה אחזקתה, ע' נובי"ק חי"ד סי' נ"ה ובת' בית אפרים חי"ד סי' מ"ח.

שם אדרבה העמד מקוה על חזקתו ואימר לא חסר הרי חסר לפניך, ע' בת' בית דוד סי' כ"ד.

שם התם איכא תרתי לריעותא הכא איכא חדא לריעותא, ע' חידושי הרשב"א בסוגיין ד"ה התם ובת' מהרש"ם ח"ב סי' מ' ושם סי' ע"ב ובת' באר יצחק חי"ד סי' ד' וע"ע בקצוה"ח סי' ל"ד סק"ה ובחוט המשולש בחלק התשובות להגר"ח סי' כ'.

שם ומ"ש מחבית דתנן היה בודק את החבית כו', ע' באר יצחק חי"ד סי' ה' ובהעמק שאלה לשאילתות ס"פ בחקותי.

שם ומאי קושיא דילמא הגס הגס חזיתיה. ע' אור שמח פ"ט הכ"ט מאיסורי ביאה.

שם מאן תנא חבית ר"ש היא דלגבי מקוה נמי ספיקא משוי ליה, ע' ש"ש שמעתא ב' פ"ב ושמעתא ג' רפ"א.

תוד"ה התם תרתי. וי"ל דמוכח היכא דבא כהן בסוף שבוע וראה והנה כהה הנגע ואיתרע חזקה מטמאינן אדם הנכנס שם באותה שבוע כו', ע' נובי"ק חאה"ע סי' ל"א.

בא"ד וקשא אדרבה נימא התם הרי חסר הנגע לפניך ואוקי גברא בחזקת טהרה כו', וכן הקשו התוס' בחולין ד"י ע"ב וע' מה שתירץ בבאר יצחק חי"ד סי' י"ח.

בסה"ד וכשטימא הכהן את הבית אפילו נתחסר הנגע אח"כ קודם שנכנס זה גזה"כ הוא שהבית טמא עד שיראה הכהן בסוף שבוע ויטהרנו. ע' מקור חיים לה' פסח סי תס"ז סקי"א ובת' הגאון מהרי"ל דיסקין ז"ל סי' ל"ט אות כ"ט ובמה שמילא את דבריהם בס' בית זבול סי' ט'.

דף ג.

התם יש רגלים לדבר שהרי קינא לה ונסתרה הכא מאי רגלים לדבר איכא, ע' תוס' סוטה כ"ח ע"א ד"ה אינו דין ובת' הרשב"א סי' פ"ג ובמש"כ הורא"י בחוט המשולש סי' ו'.

שם ואב"א היינו טעמא דר"ש גמר סוף טומאה מתחילת טומאה כו', ע' נובי"ק חי"ד סי' ס"ה.

שם הכי השתא התם גברא בחזקת טהרה קאי מספיקא לא מחתינן ליה טומאה כו', ע' תוס' סוטה כ"ח ע"ב ד"ה מכאן אמדו.

שם ואב"א היינו טעמא דשמאי הואיל ואשה מרגשת בעצמה והלל כסבורה הרגשת מי רגלים היא, ע' ראב"ן סי' שכ"א וסי' שכ"ד.

שם ישנה נמי אגב צערא מיתערה מידי דהוה אהרגשת מ"ר כו', ע' ח"ס חי"ד סי' קנ"א וסי' קס"ז.

שם והלל כותלי בית הרחם העמידוהו ושמאי כותלי ביה"ד לא מוקמי דם, ע' נובי"ק חי"ד סי' מ"ג ושם מ"ת סי' קי"ח ובת' שיבת ציון סי' ל"ו.

שם משמשת במוך מאי איכא למימר, ע' בת' הגרע"א סי' ע"א ע"ב ובח"ס חי"ד סי' קע"ב,

שם ומודה רבא במוך דחוק כו', ע' עונג יו"ט סי' פ"ד.
רש"י ד"ה מאי רגלים לדבר. וש"מ דקסבר ד"ש בשאר ספק טומאה ד דעלמא נמי ברה"י תולין דהא אין רגלים לדבר, ע' אור שמח פי"ח ה"י מאיסורי ביאה ופי"א ה"ו משגגות ובש"ש שמעתא ד' פ"ד.
תוד"ה ושניהם. תימא רבנן מטמאין אף ברה"ר משום דהוי תרתי לריעותא כו' ע' מל"מ פ"י ה"ז מה' מקואות.
תוד"ה גמר. ואינו רוב גמור והוי פלגא כנגד החזקה כו', ע"ל י"ח ע"ב בתוד"ה מיעוטא כמאן ובמש"כ הגר"ח בחוט המשולש סי' יוד ובשערי ציון סי' ט"ו.
תוד"ה מרגשת. וא"ת כי בדקה עצמה ומצאה טמאה ולא הרגישה מ"ט דשמאי כו', ע' בת' הגרע"א סי' ס"ב.
בא"ד דהא לטעמא דאם איתא דהוה דם מעיקרא הוה אתי שוכבת אפרקיד מאי איכא למימר, ע' נוב"ק חי"ד סי' מ"ו ובת' בית אפרים חי"ד סי' נ"א.
בא"ד והא דקאמר מודה שמאי בשוטה ובמוך משום דהנהו חלוקות משאר נשים ולא שייך למימר בהו לא פלוג רבנן. ע' בת' מהרש"ם ח"ב סי' רמ"ז.
תוד"ה מודה שמאי בשוטה. וא"ת והא אין בו דעת לישאל כו', ע' נובי"ת חי"ד סי' ק"כ.

דף ג:

רבא אמר טעמא דשמאי משום בטול פו"ר תניא נמי הכי כו'. ע' ח"ס חי"ד סי' קנ"א.
שם איתמר קופה שנשתמשו בה טהרות בזוית זו ונמצא שרץ בזוית אחרת חזקיה אמר טהרות הראשונות טהורות ר' יוחנן אמר טהרות הראשונות טמאות כו', ע' מג"א סי' תס"ז ס"ק כ"ה ובש"ש שמעתא ג' פ"ה פ"ו ובס' בית זבול סי' ז'
תוד"ה לאביי. דמשמע דעל דם שנמצא עכשיו קאמר, ע' ש"ש שמעתא ג' פ"ד.

דף ד.

חזקיה סבר לא מחזקינן טומאה ממקום למקום ור' יוחנן סבר מחזקינן, והנה המג"א בסי' תס"ז סקי"ח דן מכאן לענין אם מלגו תרנגולת בפסח ואח"כ מצאו במים גרעין חטה בקערה ע"ש ועדיין תלוי אם ילפינן איסור מטומאה כדהאריך שם הגר"א בס"ק ל"ז ל"ח וע"ש בט"ז ובחק יעקב, וע"ע בפרדס הגדול לרש"י סי' קל"ט ומובא בתמים דעים להראב"ד סי' קמ"ה בשם ספר האורה, וע' מה שהארכתי בחידושי לחולין ס"ד ע"א ע"ד התוס' בד"ה שאם ריקמה.

שם נגע באחד בלילה ואינו יודע אם חי אם מת כו', ע' נוב"י קמא חאה"ע סי' ל"א ובש"ש שמעתא א' פ"ח ושמעתא ג' פ"ו.
שם שאני אומר אדם טהור נכנס לשם ונטלה עד שיאמר ברי לי שלא נכנס אדם שם, ע' בת' בית דוד סי' כ"א.
רש"י ד"ה או שבורה. ע"ג טהרות ומכיר בה שהיא טמאה. ע' נובי"ת חאה"ע סי' נ"ט.
תוד"ה והא אשה. לכך י"ל מכוסה היא שהמקום סתום וכשהדם יוצא נפתח והיה לה להרגיש, ע' ח"ס חי"ד סי' קס"ז.
תוד"ה שכל הטמאות כשעת מציאתן. לעיל פי' דהיינו דוקא לקדשים כו'. ע' חזקה רבה חי"ד סי' ר"ו.
תוד"ה שאני אומר, וא"ת דהכא תלינן באדם טהור ובפ"ק דחולין גבי צלוחית שהניחה מכוסה ובא ומצאה מגולה תלינן באדם טמא וכן פ"ק בפסחים גבי קורדום ותירץ ר"ת כו', ע' מה שתירץ בזה הרמב"ם בתשובותיו דפוס ירושלים סי' קמ"ט.

דף ד:

מכדי האי ככר ספק טומאה ברה"י היא וכל ס"ט ברה"י ספיקו טהור משום דהוי דבר שא"ב דעת לישאל כו'. ע' בת' הרשב"א סי' שנ"ט.
שם ע"כ ל"פ רבנן עליה דר' דוסא אלא שלא בשעת וסתה אבל בשעת וסתה מודו ליה כו', ע' נובי"ק חי"ד סי' מ"ט.
תוד"ה כל אשה. וי"ל דקמ"ל אע"ג דיש לה וסת צריכה לשמש בעדים כו', ע' בת' הגרע"א סי' נ"ו.

דף ה.

חוץ מתנוקת שלא הגיע זמנה לראות שאפילו סדינין שלה מלוכלכות בדם אין חוששין לה, הא דלא קאמר רבותא שאפילו גופה מלוכלך בדם כו'. ע' ש"ך סי' ק"צ סק"ג ובת' הגרע"א סי' פ"א.
שם והא המשמשת קתני תני ומשמשת ע' ביאור נכון לזה באור שמח פ"ד הי"ד מה' איסורי ביאה.

דף ה:

מהו דתימא מעל"ע חשו בה רבנן לפסידא דטהרות אבל מפקידה לפקידה לא קמ"ל, ע' ח"ס חי"ד סי' קפ"ז.

שם תרגמה זעירי כשחברותיה נושאות אותה במשה דהוי לה יד חברותיה, ע' סוטה כ"ח ע"ב תוד"ה ברה"ר ובחידושי הרשב"א בסוגיין ובמל"מ פט"ז מאה"ט ובחוט המשולש בחלק התשובות להגרא"י סי' וי"ו.

שם דא"ר יוחנן ספק טומאה הבאה בידי אדם נשאלין עליה אפילו בכלי המונח ע"ג קרקע כו', ע' ש"ש שמעתא א' פט"ז.

שם ומה כלי חרס המוקף צמיד פתיל הניצול באהל המת אינו ניצול במעת לעת שבנדה כו', וה"נ תנן בטהרות פ"ז מ"ו דכ"ח מוקף צ"פ אינו מועיל להציל טומאת זב ונדה, ולהכי פרכינן בגיטין ס"א ע"ב אאוקימתא דכלי חרס המוקף צמיד פתיל וליחוש שמא תסיטנו אשתו נדה. וע"ש תוד"ה וליחוש ובחגיגה כ"ה ע"א תוד"ה שונין ובסוטה כ"ט ע"ב רש"י ד"ה ובכל הספרים וצ"ע כעת, וע' אור שמח פ"ט הכ"ט מאיסורי ביאה.

תוד"ה ואם א"א. אי אמר ברי לי שלא נגעתי לאו דוקא ברי דעזרה רה"ר כו', ע' חזקה רבה חי"ד סי' רכ"ו.

דף ו.

תניא כוותיה דרבא הרואה דם מטמאה מעל"ע כו', הרואה כתם מטמאה למפרע כו', ע' בת' חמדת שלמה חי"ד סי' כ'.

רש"י ד"ה לתקן שירים שבפניה. לכשתבדוק ערבית כמשפטה ותמצא טמאה לא תטמא למפרע כו' ע"כ, וכה"ג אשכחן בסוגיין ע"ב בשפחתו של ר"ג גבי ככרות של תרומה שבדקה א"ע בין כל אחת ואחת למטרה זו, וה"נ בחולין ד"י ע"ב רב כהנא מצריך בדיקותא בין כל חדא וחדא, וע' אור שמח ספ"א מה' שחיטה.

דף ו:

וכיון שנזכר דלאו יחיד פליג עליה אלא רבים פליגי עליה אמר כדי הוא ר"א לסמוך עליו בשעת הדחק ע' בת' הגרע"א סי' סמ"ך וסי' קכ"ב ובח"ס אה"ע ח"ב סי' ע"א,

שם אמרה לו רבי והלא בדיקה היתה לי בין כל אחת ואחת אמר לה א"כ היא טמאה וכולן טהורות, ע' ח"ס חי"ד סי' קפ"ז ובחזקה רבה חאה"ע סי' ק'.

שם והא בעינן אפרושי תרומה מינייהו וכי תימא דמפריש פרוסה מכל חד וחד אחד אמר רחמנא שלא יטול פרוסה כו', ע' בס' מקור ברוך ח"ב סי' מ"ג.

שם עד שלא גלגלה תעשה בטומאה חולין נינהו ומותר לגרום טומאה לחולין שבא"י הנה אוקימתא זו היא לפ"ד ב"ה במשנה דמאי פ"ו מ"ו עפ"ד הרמב"ם בפיה"מ שם. ודלא

כמסקנת הש"ס בסוטה ד"ל ע"ב דאכתי פלוגתא דתנאי היא אם מותר לגרום טומאה לחולין שבא"י ועמש"כ בחידושי שם וע"ע תשב"ץ ח"א סי' י"ד.
תוד"ה בשעת הדחק. פירש"י בשני בצורת ולא דק כו' ואפיש בטהרות ע"י הוראות טעות כו', ע' בת' הרשב"א סי' רנ"ג ובתרומת הדשן סי' ר"ד.
תוד"ה נולד. אע"ג דחלתה תלויה וליכא הפסד כהן אסור לגרום לה טומאה כו', ע' בנועם ירושלמי תרומות ספ"ה.

דף ז.

שלא תאמר בהוכחות שנינו כו', ע' נועם ירושלמי סוף מס' דמאי.
שם מפני שהוא שלישי ושלישי טהור בחולין ע"כ. ואע"ג דדין זה דאין שני עושה שלישי בחולין היא שיטה, כדאמר רב בסוטה ד"ל ע"א ר"מ ור' יוסי ור' יהושע ור' אלעזר ור"א כולהו ס"ל הכי, וכללא הוא בידן דכל היכא דאמרינן בש"ס בלשון כולהו ס"ל הו"ל שיטה ולית הלכתא כשיטה. כדהאריכו בזה הרי"ף ובעה"מ ומלחמות פ"ק דסוכה, וכ"כ הנשיא בתשובתו כמובא בתמים דעים להראב"ד סי' רכ"ד וע' בתוס' ב"מ ס"ט ע"א. די"ל דסוגיא זו לית ליה כרב, אלא כרב מרי בריה דר"כ בסוטה ד"ל שם דכו"ע ס"ל אין שני עושה שלישי בחולין, וכ"ה סתמא דהש"ס בברכות נ"ב ע"ב ובחולין ל"ג ע"א, וע' טו"א לחגיגה י"ח ע"ב.
במשנה רא"א ד' נשים דיין שעתן בתולה מעוברת מניקה וזקינה כו', ע' ראב"ן סי' של"ב,

דף ז:

במשנה מעוברת משיודע עוברה, ע' בת' הגרע"א סי' צ"ט.
שם מניקה עד שתגמול את בנה, ע' נובי"ת חי"ד סי' ל"ה.
שם ר"א אומר כל אשה שעברו עליה שלש עונות דיה שעתה. ע' חזקה רבה חי"ד סי' ר"ב.
שם א"ר יהודא א"ש הלכה כר"א בארבע כו' הזב והזבה שבדקו עצמן יום ראשון כו', ע' בת' מהר"ם ב"ר ברוך סי' תרל"ב ובס' התרומה סי' פ"ח.
שם ור' אליעזר אחורי כלים דרבנן וטבו"י דאורייתא ורבנן מדאורייתא לא עבדינן ק"ו כו'. הנה כלל זה לאו דוקא ר"א חידש אלא הוא אליבא דכו"ע כדתנן במס' ידים פ"ג מ"ב אין דנין דברי תורה מדברי סופרים ולא דברי סופרים מדבר תורה ולא דברי סופרים מדברי סופרים, וע' בת' הרא"ש כלל נ"ד סי' א' ובראב"ן סי' נ"ג ובאבני שהם שם.
שם אלא הא קמ"ל שאין למדין הלכה מפי גמרא, ע' בת' הרשב"א סי' של"ה.

תוד"ה שמותי הוא פירש"י שברכוהו כו', ע' בת' הרשב"א ח"ו סי' י"ד ובמש"כ בחידושי לסנהדרין ס"ח ע"א.
בא"ד ופי' ר"ת ורשב"ם דשמותי הוא היינו דהוה מתלמידי שמאי כו', ע' מש"כ עה"ג וע"ע ביצה ל"ד ע"ב תוד"ה ואומר ובת' באר יצחק חא"ח סי' י"ג.
תוד"ה ר"א. ודוקא יום ז' אבל ה' לא כו', ע' אור שמח פ"ו הכ"ב מה' איסורי ביאה.
בא"ד ומיהו לכתחילה לא מועיל וצריכה לבדוק בכל יום, ע' נובי"ת חי"ד סי' קכ"ט.

דף ח.

כי אמר שמואל הלכה כר"א בארבע בסדר טהרות כו', ע' ראב"ן סי' ש"ל.
שם וכן אמר ר' אלעזר הלכה כר"א בד', ע' בתוס' לקמן ס"פ יוצא דופן ובע"ז ל"א ע"א ד"ה ולא פליגי.
שם ואמר ר' פדת מאן תנא קטפא פירא ר"א כו'. ע' בת' הרשב"א ח"ו סי' ק"א.
שם לימא ליה כי אמר אבא הלכה כר"א בד' בסדר טהרות אבל בשאר סדרי איכא אלא קשיא ההיא משום דקאי ר' אלעזר כוותיה כו', ע' אור זרוע ח"א סי' תרס"ח.
רש"י ד"ה הסל מצרפן כשרודן מן התנור, עמש"כ בזה בהעמק שאלה לשאילתות פ' צו ס"ס ע"ג.

דף ח:

ילדה וראתה דם מחמת לידה עדיין אני קורא לה בתולה שהרי בתולה שאמרו בתולה דמים ולא בתולת בתולים, ע' חוט המשולש בחלק התשובות להגרא"י סי' כ"ג.
שם סומכוס אומד משום ר"מ שלשה חדשים כו' ע' סנהדרין ס"ט ע"א ושם ד"ג ע"ב תוד"ה דיני ובמש"כ בחידושי שם.
שם ת"ר הרי שהיתה בחזקת מ מעוברת וראתה דם ואח"כ הפילה רוח כו', ע' בת' שיבת ציון סי' מ"ז.
שם ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר הריני חלנו כמו ילדנו רוח כו', ע' חוות דעת סי' קפ"ט סקל"ח ובחזקה רבה חי"ד סי' רמ"ד.
רש"י ד"ה דילדה לשבעה. שמא ניכר עוברה לשליש ימיה דהיינו שני חדשים ושליש כו', ע' נובי"ת חאה"ע סי' י"ט.

דף ט.

בעא מיניה ר' ירמיה מר"ז ראתה ואח"כ הוכר עוברה מהו כיון דבעידנא דחזאי לא הוכר עוברה מטמיא א"ד כיון דסמוך לה חזאי לא מטמיא, ע' אור שמח פ"ט הכ"ט מאיסורי ביאה.

שם דם נעכר ונעשה חלב דר"מ כו' מ"ט דר"מ דכתיב מי יתן טמא מטהור לא אחד כו', ע' בפרדס הגדול לרש"י סי' ש"י ובנובי"ת חי"ד סי' ל"ה ובת' הגרע"א סי' פ"ג ובת' דבר אברהם סי' כ"ד.

תוד"ה הא ליכא חרדה. וא"ת ודילמא לעולם וסתות דרבנן ומיירי דהשתא בדקה עצמה ומצאה טמאה כו', ע' בת' מהרש"ם ח"ב סי' ק"ס וע"ע נובי"ק חי"ד סי' נ"ה.

בסה"ד וי"ל דדייק מדקתני מסלקת הדמים משמע הדמים הידועים בה והמבוררים לבא אלמא וסתות דאורייתא, ע' חזקה רבה חי"ד סי' רכ"ט.

דף ט:

מאי שעת הדחק א"ד שני בצורת הוו א"ד טהרות אפיש לעבידא וחשו רבנן להפסד טהרות, ע' ברש"י ותוס' לעיל ד"ו ריש ע"ב ובת' הרשב"א סי' רנ"ג.

שם לאחר שנזכר דלאו יחיד פליג עליה אלא רבים פליגי עליה אמר כדאי הוא ר"א לסמוך עליו בשעת הדחק, ע' אור זרוע ח"א סי' תרי"ג.

תוד"ה פיחתה והותירה פירש"י לצ"א לצ"ב לצ"ג לאו דוקא בענין זה כו', עמש"כ הגאון בעל פלתי בקונטרס תפארת ישראל לה' נדה סי' קפ"ט סק"ו וסקט"ו.

דף י.

א"ר גידל אמר רב פעם ראשונה ושניה דיה שעתה שלישית מטמאה מעל"ע כו', ע' ט"ז סי' קפ"ט ס"ק מ"ג ובמש"כ הגאון בעל פלתי בקונטרס תפארת ישראל שם ס"ק כ"ז.

תוד"ה ברוב ספרים. וי"ל דהתם כיון שהוחזק לעבירה מה לנו להמתין עד שיעבור פעם שלישית אבל הכא חכמים תקנו מעל"ע כו', ע' חזקה רבה חאה"ע ס"ס פ"ה.

דף י:

תוד"ה דיין כל ימי עיבורן. משמע אפילו רואה כמה פעמים כו', ע' בשו"ע סי' קפ"ט סל"ג ובביאור הגר"א שם ס"ק נ"ב.

דף יא.

במשנה אע"פ שאמרו דיה שעתה צריכה להיות בודקת כו', ע' אור שמח פ"ד הי"ד מאיסורי ביאה.

שם ופעמים צריכה להיות בודקת שחרית ובין השמשות, ע' ברש"י ריש מכילתין ד"ה ומפקידה לפקידה ובחזקה רבה חאה"ע סי' ק'.

שם אמר לך ר' יוחנן כי אמינא אנא היכא דחזיתיה ממעין סתום כו', ע' נובי"ת חי"ד סי' צ"ג.

שם והיושבת על דם טוהר קס"ד מבקשת לישב על דם טוהר הניחא לרב דאמר מעין אחד הוא כו', ע' נוב"י קמא חי"ד סי' מ"ו.

רש"י ד"ה שחרית להכשיר טהרות של לילה ערבית להכשיר טהרות של יום. ע' בת' הגרע"א סי' סמ"ך.

דף יא:

א"ר גידל אמר שמואל ל"ש אלא שלא פסקה מחמת תשמיש כו', בת' מהר"ם מפדוואה סי' יוד הוא בשם רב גידל אמר רב.

שם אלא קשיא אהדדי כאן ששמשה דאימר שמש עכרן כאן שלא שמשה, ע' בת' מהרש"ם ח"א סי' י"ג.

שם מאי קמ"ל תנינא כל הנשים בחזקת טהרה לבעליהן אי ממתניתין הו"א ה"מ באשה שיש לה וסת כו', ע' בת' הגרע"א סי' נ"ו וע"ע בראב"ן סי' של"ג.

שם תניא נמי הכי בד"א לטהרות אבל לבעלה מותרת. ע' בספר התרומה סי' צ"ד.

תוד"ה אפ"ה. דה"נ מימי טהרה לימי טומאה לא מקרי הפסקה, ע' נובי"ק חי"ד סי' מ"ג ובח"ס חי"ד סי' קס"ד.

תוד"ה שלא פסקה. דודאי חיתה המכה וכלו בביאה ראשונה כל דמי בתולים כו', ע' בת' באר יצחק חי"ד סי' י"ז.

דף יב.

בעא מיניה ר' אבא מר"ה אשה מהו שתבדוק עצמה כשיעור וסת כדי לחייב בעלה חטאת כו'. ע' נובי"ת חי"ד סי' צ"ו ובת' הגרע"א סי' ס"ב ובח"ס חי"ד סי' קס"ג ובהעמק שאלה לשאילתות פ' מצורע סי' פ"ט אות ד' ובאור שמח ספ"ד מאיסורי ביאה.

שם הוי וסת שאמרו לקנוח ולא לבדיקה ע' נובי"ק חי"ד סי' מ"ו ובנועם ירושלמי בכורים פ"ב.
שם ש"מ קסבר שמואל כל לבעלה לא בעי בדיקה. ע' בת' מהר"ם ב"ר ברוך סי' תרכ"ב וסי' תרכ"ד.
שם ת"ר חמרין ופועלין והבאין מבית האבל ומבית המשתה נשיהם להם בחזקת טהרה ובאין ושוהין עמהם בין ישנות בין ערות כו', ע' בס' התרומה סי' צ"ג.
תוד"ה לבו נוקפו ופורש פר"ח כיון דרואה אשתו בודקת מחשב שאם לא הרגישה לא היתה בודקת כו', ע' בראב"ד פ"ד הט"ז מאיסורי ביאה ובאור שמח שם ובחזקה רבה חי"ד סי' רמ"ח.
תוד"ה בין ישנות. א"נ הכא לא לגמרי בישנה איירי אלא אינה ערה כ"כ שתדע להשיב אם היא טהורה אם לאו. ע' בת' שיבת ציון סי'

דף יב:

ת"ר אשה שאין לה וסת אסורה לשמש כו' ויוציא ולא מחזיר עולמית דברי ר"מ כו', ע' בת' באר יצחק חאה"ע ס"ס ד'.
שם דזימנין דאזלא ומנסבא ומתקנא ואמר אילו הייתי יודע שבך היה כו' ע' יבמות ס"ה ע"א תוד"ה אי איהי שתקה ובאבני מלואים סי' יוד סק"ג.

דף יג.

אמר אביי במטלית עבה רבא אמר אפילו תימא במטלית רכה כיון דעקר עקר. ע' אור שמח פ"ז ה"ד מה' תרומות.
שם והכא מאי ביעתותא איכא אב"א ביעתותא דליליא כו' ואב"א ביעתותא דרביה כו' ע' בס' הצבא המובא בתמים דעים להראב"ד סי' רכ"ה מדה ג'.

דף יג:

אלא דנסיבי קטנות דלאו בנות אולודי נינהו כו', ע' רש"י סנהדרין ק"ד סוף ע"א ובמש"כ בחידושי שם וע"ע בחוט המשולש בחלק התשובות להגרא"י סי' כ"ג.
שם כי הא דר"ה קץ ידא. ע' בת' הרשב"א ח"ד סי' רס"ד ובריב"ש סי' רנ"א ובבשמים ראש סי' קצ"ב.

במשנה החרשת והשוטה והסומא כו' אם יש להן פקחות מתקנות אותן כו' ע' בת' הגרע"א סי' ס"ב וסי' פ"א ובת' מהרש"ם ח"ב סי' רי"ד ובעונג יו"ט סי' פ"ג ובחזקה רבה חי"ד סי' רל"ו

שם הכא בשאינה מדברת ואינה שומעת כו', ע' אור זרוע ריש ה' שחיטת חולין.

שם משום ר"א אמרו עושין אותו כיס של מתכת אמר אביי ושל נחשת כו' ע' שבת מ"ד ע"א רש"י ד"ה נר של מתכת ובת' מהרש"ם ח"ב סי' צ"ח.

דף יד.

במשנה דרך בנות ישראל משמשות בשני עדים אחד לו ואחד לה כו', ע' אור שמח פ"ד הי"ד מא"ב.

שם נמצא על שלו טמאין וחייבין קרבן כו', ע' נובי"ת חי"ד סי' פ"ה וסי' צ"ו ובת' פני יהושע ה"ב חי"ד סי' כ"ט.

שם נמצא על שלה אותיום טמאין וחייבין בקרבן כו'. ע' ח"ס חי"ד סי' קנ"ה ובחזקה רבה חאה"ע סי' ק"ס.

שם איתמר בדקה בעד הבדוק לה וטחתו בירכה ולמחר מצא עליה דם כו' אמר שמואל טמאה נדה כו', ע' נובי"ת חי"ד סי' קי"ח.

שם איבעיא להו היכי קאמר כל ימיו טימא משום נדה כו' א"ד כל ימיו טימא משום כתם ולעת זקנתו טיהר מולא כלום כו', ע' ח"ס חי"ד סי' קס"ז.

שם דתניא בדקה בעד שאינו בדוק לה והניחתו בקופסא ולמחר מצאה עליו דם רבי אומר טמאה משום נדה ור' חייא אמר טמאה משום כתם כו', ע' בת' באר יצחק חי"ד סי' י"ז.

תוד"ה וליחוש דילמא. וכן פר"ח דפריך אנמצא על שלו כי לא נמצא על שלה אמאי מטמאין כיון דאיכא הוכחה דלא אתי מגופה, ע' סדרי טהרה סי' קפ"ג.

תוד"ה למחר. ודוקא בעד הבדוק לה אבל בשאינו בדוק לה הוי ס"ס כדפירש"י כו', ע' בת' הגרע"א סי' ס"ב.

והנה בגליון התוס' כתבו וז"ל או שמא כיון שנמצא על ירכה במקום שנגע בעד מוכח מילתא שמחמת העד הוא וטמאה ע"כ, ועמש"כ עפ"ז בבאר יצחק חאה"ע סי' ו' ובעין יצחק חי"ד סי' י"ז,

דף יד:

מאי לאו בזקנותו קאי הא בילדותו טימא משום נדה ש"מ, ע' בס' הצבא הנספח לתמים דעים להראב"ד סי' רכ"ה מדה ד'.

שם וער"ז כשטימא רבי כר"מ וכשטיהר ד' יוסי לעצמו טיהר דתניא כו', ע' בס' תפארת זיו קונטרס שער הקרטין סי' ס"א ס"ב.

שם ואילו רבי משום נדה קאמר א"ל אנן הכי קאמרינן כי איתמר ההיא משום נדה איתמר, ע' ח"ס חי"ד סי' ק"נ.

שם נמצא על שלה אותיום טמאין וכו' ת"ד איזהו שיעור וסת משל לשמש ועד כו', ע' בת' שיבת ציון סי' ל"ו ל"ז.

שם תנא וחייבין אשם תלוי ותנא דידן מ"ט בעינן חתיכה משתי חתיכות, ע' ש"ש שמעתא א' פי"ב ושמעתא ג' פט"ז ובעונג יו"ט ס"ס נ"ו.

שם מאי אחר אחר אחר. וכ' בגה"ש כעין זה נזיר דף ט"ו ע"ב ע"כ, וכה"ג בערכין כ"ד ע"ב.

תוד"ה ור' יוסי בסה"ד. לפר"ח לא קאי אף לכתחילה אריישא אלא אסיפא דוקא ע' נובי"ת חי"ד סי' ק"ל.

דף טו.

ותיפוק ליה דהוה נוגע במעת לעת שבנדה, ע' אור שמח פ"ז ה"ח מה' קרבן פסח.

במשנה כל הנשים בחזקת טהרה לבעליהן, ע' ראב"ן סי' של"ג ובס' התרומה סי' צ"ד,

שם ל"ל למיתני הבאין מן הדרך סד"א ה"מ היכא דאיתיה במתא דרמיא אנפשה ובדקה אבל היכא דילתא במתא דלא רמיא אנפשה לא קמ"ל, ע' עונג יו"ט סי' פ"ג.

רש"י ד"ה דאורייתא הלמ"מ דמחזקינן לה בטומאת ספק. ע' בת' באר יצחק חי"ד ס"ס ט"ז ובמש"כ בחידושי לזבחים ק"י ע"ב.

רש"י ד"ה וסתות דרבנן. הצריכוה חכמים כו' ומיהו היכא דלא הוה בעיר ולא ידעינן אי בדקה אי לא בדקה לא מספקינן לה בטומאה, ע' העמק שאלה לשאילתות פ' מצורע סי' פ"ט אות ד'.

תוד"ה כשמאי. ומ"מ מודה שמאי בחד אחר דטמא שבעה כיון דחייב אשם תלוי, ע' נובי"ת חי"ד סי' צ"ו.

תוד"ה אפילו הגיע. ומתוך כך יל"ד דס"ל לר' יוחנן בסמוך וסתות דרבנן. ע' בת' שיבת ציון סי' מ"א.

דף טו:

אשה שיש לה וסת בעלה מחשב ימי וסתה ובא עליה כו', ע' ראב"ן סי' של"ג ובת' הגרע"א סי' סמ"ך ובת' שיבת ציון סי' ל' ובעונג יו"ט סי' צ"ב.

שם אפילו ילדה דבזיא למיטבל כו' ע' בית שמואל סי' כ"ו סק"ב.

שם ואין ספק מוציא מידי ודאי ולא והתניא חבר שמת כו', ע' בס' נר אהרן סי' ג'.

שם ואכתי אין ספק מוציא מידי ודאי והתניא מעשה בשפחתו של מסיק אחד כו'. ע' קצוה"ח סי' ר"פ סק"ב.

תוד"ה בהמתו אוכלת. דוקא בהמתו כדפ"ה דכל מה שהיא אוכלת מיקרי עראי אבל אדם אסור מדרבנן לאכול אכילת קבע כו', ע' בת' הרשב"א סי' שס"א.

דף טז.

ה"ק ובא כהן והציץ בו לידע אם נפל הפילה אם רוח הפילה כו', ע' נובי"ת חי"ד סי' קפ"ח.

שם ושמואל אמר אפילו בדקה ומצאת טהורה נמי טמאה מפני שאורח בזמנו בא ע' נובי"ק חי"ד סי' נ"ה.

שם לימא בוסתות קמיפלגי דמ"ס דאורייתא ומ"ס דרבנן א"ר זירא דכו"ע וסתות דאורייתא כו', ע' מה שהאריך בזה בס' בעלי הנפש להראב"ד שער תיקון הוסתות וע"ע באור שמח פ"ח הי"ג מאיסורי ביאה ובח"ס חי"ד סי' קס"ז.

שם ר"נ בר יצחק אמר בוסתות גופייהו קמיפלגי דמ"ס וסתות דאורייתא ומ"ס וסתות דרבנן, ע' נובי"ת חי"ד סי' קי"ט.

שם רמ"א אם היתה במחבא כו' אלמא וסתות דאורייתא, ע' בת' באר יצחק חי"ד ס"ס ט"ל וחאה"ע ס"ס ד'.

שם מאי לאו בהא קמיפלגי דמ"ס וסתות דאורייתא ומ"ס וסתות דרבנן, ע' נובי"ק חי"ד סי' נ"ז ובחזקה רבה חאה"ע סי' קמ"ו.

שם אמר רבינא לא דכו"ע וסתות דרבנן והכא במקור מקומו טמא קמיפלגי כו', ע' נוב"י מ"ת חי"ד סי' צ"ז ובת' משיב דבר ח"ב סי' ל"ג וע"ע בת' הרא"ש כלל ב' סי' י"ח.

שם רשב"ג סבר אשה טהורה ודם טמא דקאתי דרך מקור וא"ל רבי כו' מקור מקומו טהור הוא, ע' נובי"ק חי"ד סי' מ"א ובת' בית אפרים חי"ד סי' נון.

במשנה בש"א צריכה ב' עדים על כל תשמיש ותשמיש כו', ע' אור שמח ספ"ד מא"ב.

רש"י ד"ה חוששת לוסתה וקס"ד דה"ה נמי אם בדקה ומצאתה טהורה כו', ע' מהרש"א ובנובי"ת חי"ד סי' ק"ג.
רש"י ד"ה וכאן שלא בדקה. הא דקאמר לעיל וסתות דאורייתא וטמאה כו' וא"ד מר אמר חדא ומר אמר חדא ול"פ ע' העמק שאלה לשאילתות פ' מצורע ס"ס פ"ט.
רש"י ד"ה או תשמש. ותבדוק לאחר תשמיש עד שקנחה בו, ע' נובי"ק חי"ד סי' מ"ו.
תוד"ה אלמא וסתות דרבנן וי"ל דהכא קאמר משמיה דרב וליה לא ס"ל כו', ע' בת' הגרע"א סי' סמ"ך.
תוד"ה ומ"ס. נראה דוקא במרגשת שבא דם זה מן המכה כו', ע' בת' בית אפרים חי"ד סי' מ"ה.
תוד"ה במקור. שמא הלמ"מ הוא תדע שהמקור טמא והאשה טהורה. ע' ח"ס חי"ד סי' קנ"ד.
תוד"ה בש"א. ואם היתה בודקת בשחר כשהיא עומדת א"כ אינה בודקת סמוך לתשמיש לידע אם בועל בנדות לטמא בועלה ז'. ע' נובי"ת חי"ד ס"ס צ"ו.

דף טז:

בדקה בעד ואבד אסורה לשמש עד שתבדוק כו' זו מוכיחה קיים וזו אין מוכיחה קיים, ע' בירושלמי דמכילתין פ"ב סוף ה"ד ובמה"פ שם ובנוב"י קמא חי"ד סי' מ"ו.

דף יז.

והנוטל צפרניו וזורקן לר"ה מפני שאשה מ מעוברת עוברת עליהן ומפלת כו'. ונ"מ במקום דלא שכיחא אשה כגון בי מדרשא לית לן בה כדכ' באור זרוע ח"א סי' שס"ג אות י"ב וכ"ה הגרסא בראב"ן סי' של"ד זורקן לרשות הרבים כו'.
שם אין בודקין את המטה אלא בפקולין או בצמר נקי ורך. ע' בת' הרא"ש כלל מ"ז ובת' מהר"ם ב"ר ברוך סי' תרכ"ח ובס' יראים סי' קצ"ב.
רש"י ד"ה נטהר מקצתו. אבל יין ולא שום משקה אין להם טהרה אלא מים ומשום זריעה כו' כדתנן שתילי תרומה שנטמאו ושתלן טהרו מלטמא כו', ע' בת' מהרש"ם ח"א ס"ס קמ"ה.

דף יז:

במשנה נמצא בפרוזדור ספיקו טמא לפי שחזקתו מן המקור. ע' ח"ס חי"ד סי' קמ"ד וסי' קמ"ז ובת' מהרש"ם ח"א סי' ס"ח וע"ע נובי"ק חי"ד סי' מ"ג ושם מ"ת סי' ק"ד ובס' צבי גאון יעקב סי' נ"א וע"ע בס' יראים סי' קצ"ב.

שם תני ר' חייא דם הנמצא בפרוזדור חייבין עליו על ביאת מקדש ושורפין עליו את התרומה. ע' נובי"ק חי"ד סי' נ"ה.

תוד"ה אפילו. למאי דמפרש ר"ת דאין פחות מכביצה מקבל טומאה לאו דוקא מלא חרדל אלא מלא ביצה אלא משום דמדרבנן מקבל טומאה נקט ליה ע"כ, מש"כ התוס' לפר"ת הוא משום דאין כן דעת רש"י בפסחים ל"ג ע"ב ורשב"ם בב"ב ד"פ סוף ע"א והרמב"ם רפ"ד מטו א וע"ש במל"מ ובמש"כ בחידושי לאהלות פי"ג מ"ה ולפרה פ"ח מ"ז.

תוד"ה ואין שורפין. וי"ל משום דדמי החדר מצויין ביותר כו', ע' נובי"ק סי' נ"ה ובחזקה רבה חי"ד סי' קצ"א.

דף יח.

א"ר יוחנן בג' מקומות הלכו בו חכמים אחר הרוב ועשאום כודאי כו'. ע' בראב"ד שער הוסתות ובאור שמח פ"ה ה"ו מאיסורי ביאה וע"ע בת' בית אפרים חי"ד סי' מ"ו ובחזקה רבה חאה"ע סי' קע"ח.

שם והאיכא הא דאריב"ל עברה בנהר והפילה מביאה קרבן ונאכל כו'. ע' נוב"י מ"ת חי"ד סי' קפ"ח.

תוד"ה כאן. וקשה לפירושו דנמצא על שלה או על שלו אמאי חייבין בקרבן מי עדיף מנמצא מן הלול ולפנים כו'. ע' העמק שאלה לשאילתות פ' מצורע סי' פ"ט אות ד'

תוד"ה אחר הרוב. הכא איכא חזקה כנגד הרוב דבהמה בחזקת איסור עומדת כו', ע' ש"ש שמעתא ד' פ"ב ובת' באר יצחק חא"ח סי' י"ב ובחי"ד סי' ט"ז ובחאה"ע סי' ו'.

דף יח:

מ"ט דר"מ כו' סמוך מיעוטא לחזקה ואיתרע לה רובא ורבנן מיעוטא כמאן דליתא דמי ורובא וחזקה רובא עדיף. ע' בת' אבקת רוכל סי' ר"ח ובת' הגרע"א סי' ק"ו ובשושנת העמקים להפמ"ג כלל ט"ו.

רש"י ד"ה דאיכא חזקה בהדיה כלומר כנגדה כו', ע' חוט המשולש בחלק התשובות להגר"ח סי' ח' וסי' י'.
תוד"ה למעוטי רוב דאיכא חזקה. וא"ת הלא גם בהני ג' דברים איכא חזקה דטהרה כו', ע' נובי"ת חי"ד סי' קכ"א.
בא"ד ואשמעינן ר' יוחנן דאפ"ה שורפין כיון דהריעותא באה מגופה. ע' ח"ס חי"ד סי' קס"ז.
תוד"ה מיעוטא. ואור"ת דרוב תינוקות אינו רוב גמור ולא הוי כנגד חזקה אלא כפלגא ופלגא ומן התורה טהור אף ברה"י כו', ע' נובי"ק חי"ד סי' נ"ו.
תוד"ה למעוטי רוב דר"י. אלא לל"א דהמפלת דא"ר יוחנן טעמא דר' יהודא דא"א לפתיחת הקבר בלא דם ולא משום רוב כו'. ע' בס' נר אהרן סי' ג'.

דף יט.

במשנה חמשה דמים טמאים באשה האדום והשחור וכקרן כרכום וכמימי אדמה וכמזוג, ע' בת' מהר"ם ב"ר ברוך סי' תרל"א ובראב"ן סי' ש"ל ובס' יראים סי' קצ"ב.
שם בש"א אף כמימי תלתן וכמימי בשר צלי, ע' בת' מהר"ם ב"ר ברוך סי' שע"ח.
שם הירוק עקביא בן מהללאל מטמא וחכמים מטהרין. ע' תורת הבית להרשב"א בית שביעי שער ראשון.
שם אר"מ אם אינו מטמא משום כתם מטמא משום משקה ר' יוסי אומר לא כך ולא כך, ע' נובי"ת סי' צ"ז.
שם מנלן דאיכא דם טהור באשה דילמא כל דם דאתי מינה טמא כו', ע' ח"ס חי"ד סי' קנ"ד.
שם א"ק דמיה דמיה הרי כאן ארבעה והא אנן חמשה תנן א"ר חנינא שחור אדום הוא אלא שלקה, ע' בת' בית אפרים חי"ד סי' מ"ו.
רש"י ד"ה לא אמר. ואשמעינן ר' יוחנן לעיל בג' מקומות הלכו אחר הרוב ותו לא למעוטי הא דר' יהודא כו', ע' בס' תפארת זיו קונטרס שער הקרטין אות ז'.
תוד"ה אמר. נראה דרבה גרס דבפ' הפועלים אמר מאן מוכח רבה בר נחמני ואמר טהור כו' ע"כ. וכ"כ התוס' בכתובות ע"ה ע"ב ד"ה אמר. וע' תוס' סנהדרין פ"ז ע"ב ד"ה ר' יהושע ובר"ש נגעים ספ"ד ובמש"כ בחידושי לנגעים ולב"מ שם וע"ע בהקדמת פנים מאירות ח"ג.
תוד"ה ר' יהושע. הקשה ר"ת דמ"ט דרבנן דמטמאי מספיקא נוקי גברא אחזקיה כו', ע' חזקה רבה חי"ד סי' קמ"ה.

דף יט:

אלא ה"ק להו ליהוי כמשקה להכשיר את הזרעים, ע' אור שמח פ"י ה"ה מטו"א.
שם אלא ה"ק להו אלפוה בגז"ש כתיב הכא שלחיך פרדס רמונים וכתיב התם ושולח מים על פני חוצות ורבנן אדם דן ק"ו מעצמו ואין אדם דן גז"ש מעצמו, ולכאורה הלא אהא דאין אדם דן גז"ש מעצמו ליכא מאן דפליג וע' פסחים ס"ו סע"א וברש"י ותוס' סוכה ל"א ע"א, ועפ"ז צ"ל דהא דקא"ל אלפוה בגז"ש ס"ל כיון דגז"ש זו היא בדברי קבלה לכן אדם דן בה גם בעצמו, דל"ד לגז"ש דדברי תורה, ומ"ד דאין אדם דן גז"ש מעצמו ס"ל אע"ג דאין מקום לאמר דמסיני נאמרה גז"ש זו על תיבות שלחיך פרדס רמונים עתיד שלמה בדורות הבאים לאמר, מ"מ משום לא פלוג שלא יבא לדון גז"ש מעצמו בדברי תורה גזרו דלא יוכל לדון גם בדברי קבלה כנלע"ד, ועמש"כ הגאון מהר"ץ חיות בספרו תורת נביאים קונטרס תורת נביאים או דברי קבלה.
שם מיתיבי תולה בבנה ובבעלה בשלמא בבנה משכ"ל אלא בבעלה היכי משכ"ל אר"נ בר יצחק כגון שנכנסה לחופה ולא נבעלה, ע' ח"ס חי"ד סי' קפ"ו.
תוד"ה לית ליה. פי' לית ליה ד' דוקא אלא נפקא ליה החמישי מקרא אחרינא, ע' דורש לציון דרוש ד'.
תוד"ה כתיב הכא. וי"ל דדם נדה נפק"ל בתוספתא דשבת מנין לדם נדה שהוא משקה נאמר כאן וטהרה ממקור דמיה ונאמר להלן ביום ההוא יהיה מקור נפתח לבית דוד וליושבי ירושלים לחטאת ולנדה ע' בת' בית אפרים חי"ד סי' נון ובאור שמח פ"ה הי"ד מאיסורי ביאה.

דף כ.

והאמר להו ר' ינאי לבניו אל תקברוני לא בכלים שחורים ולא בכלים לבנים שחורים שמא אזכה ואהיה כאבל בין החתנים כו', ע' בת' פנים מאירות ח"ב סי' קנ"ב.
תוד"ה פלי. ואוסר ר"ת לכתוב ס"ת בדיו של עפצים לפי שהוא לעולם לח, ע' תוס' שבת ע"ט ע"ב ובמגילה י"ט ע"א ובגיטין י"א סע"א וי"ט רע"א ושם בר"ן ובמנחות ל"א ע"ב ובאור זרוע ה' תפילין סי' תקל"ה ובס' התרומה ה' ס"ת סי' קצ"ג ובס' יראים סי' ט"ז ובת' ריקאנטי סי' מ"ב.

דף כ:

אסתייע מילתא ושדר לה סדיקותא דמקטלא כלמי כו', ע' תוס' שבת י"ב ע"א ד"ה שמא יהרוג ובאור זרוע ח"ב סי' ל"א ובס' התרומה ה' שבת סי' רי"ח.
שם רבי ראה דם בלילה וטימא ראה ביום וטיהר כו', ע' עונג יו"ט סי' פ"ג ובאור שמח רפ"ה מא"ב.
תוד"ה כל יומא. משמע שלא היתה רגילה להראות לרב נחמן בעלה ושמא לא היה בקי כו', ע' מה שתירץ בזה בהעמק שאלה לשאילתות פ' וירא סי' י"ג אות ז'.
תוד"ה אגמריה סמך. לפי הפשט משמע דלכך האמין לדבריה כו', ע' בת' מהר"ם מפדוואה סי' ע"ג.

דף כא.

במשנה המפלת חתיכה אם יש עמה דם טמאה ואם לאו טהורה כו', ע' בס' תפארת זיו קונטרס שער הקרטין אות א' וע"ע ראב"ן סי' של"ז.
שם א"ר יהודא אמר שמואל לא טימא ר' יהודא אלא בחתיכה של ארבעה מיני דמים כו'. ע' בתורת הבית הארוך בית שביעי שער ראשון.
שם ור' יוחנן אמר של ד' מיני דמים דברי הכל טמאה של שאר מיני דמים ד"ה טהורה לא נחלקו אלא שהפילה ואינה יודעת מה הפילה כו', ע' בת' מהר"ח או"ז סי' קי"ב.

דף כא:

אלא א"ר יוחנן באפשר לפתיחת הקבר בלא דם קמיפלגי ובפלוגתא דהני תנאי דתניא כו', ע' בס' בעלי הנפש להראב"ד שער הפרישה ושער תיקון הוסתות ובאור שמח פ"ה היו מאיסורי ביאה וע"ע בנוב"י מית חי"ד סי' ק"כ ובמש"כ בחידושי לכריתות ד"י ע"א וע"ע בעונג יו"ט סי' פ"ד וע"ע בס' התרומה סי' צ"ו ובת' פמ"א ח"ב סי' קפ"ד.
שם המפלת חתיכה רבי בנימן אומר קורעה אם יש בה עצם אמו טמאה לידה כו', ע' נובי"ק חי"ד סי' ס"ב.
שם בעא מיניה ר' ירמיה מר"ז הרואה דם בשפופרת מהו בבשרה אמר רחמנא ולא בשפופרת כו' מאי בבשרה ש"מ תרתי. ע"ל ר"פ הרואה כתם ובת' שיבת ציון סי' ל"ז ובת' בית אפרים חי"ד סי' נון ובח"ס חי"ד סי' קע"א.

דף כב.

רבא אמר דכו"ע אין דרכה של אשה לראות דם בחתיכה והכא באשה טהורה ומקור מקומו טמא קמיפלגי כו', ע' אור שמח פ"ז ה"ח מאיסורי ביאה.
שם דר"א סבר אשה טהורה ודם טמא דהא אתי דרך מקור כו', ע' בת' בית אפרים חי"ד סי' נון.
שם בעא מיניה רבה מר"ה הרואה קרי בקיסם מהו כו'. ע' עונג יו"ט סי' פ"ד.
שם גזה"כ היא זיבה גמורה דלא ערבה בה ש"ז סותרת כל שבעה צחצוחי זיבה דערבה בה ש"ז לא סותרת אלא יום אחד, ע' תוס' בזיר ס"ו ריש ע"א ובחזקה רבה חאה"ע סי' שי"ב.
תוד"ה כי פליגי בחתיכה. מ"ה ודפלי פלויי וקשה בו', ע' ברא"ש ובמהרש"א ובח"ס חי"ד סי' קמ"ד.
תוד"ה לפי, וסבר ר' יהושע דלא אפשר בלא צחצוחי זיבה בעין כו'. ע' בת' באר יצחק חי"ד סי' ל"א.

דף כב:

אי הכי בלא נמוחו נמי כו', ע' בת' בית אפרים חי"ד סי' מ"ט.
שם מעשה באשה שהיתה מפלת כמין קליפות אדומות ובאו ושאלו את אבא ואבא שאל לחכמים וחכמים שאלו לרופאים ואמרו להם אשה זו מכה יש לה בתוך מעיה שממנה מפלת כמין קליפות תטיל למים אם נמוחו טמאה כו', ע' בת' הרא"ש כלל ב' סי' י"ח מה ששאל בזה להרשב"א וע"ע בת' מהר"ם לובלין סי' קי"א ובת' כנסת יחזקאל סי' ל"ב ובת' מהרש"ם ח"א סי' י"ג ובס' תפארת זיו ריש קונטרס ש שער הקרטין וע"ע בת' ח"צ סי' מ"ו.
שם שומא יש לה בתוך מעיה שממנה מפלת כמין שערות אדומות כו', ע' נובי"ת חי"ד סי' צ"ט.
שם מ"ט דר"מ הואיל ונאמר בו יצירה כאדם כו', ע' נובי"ק חי"ד סי' צ"ז.
שם מופנה מצד אחד לר' ישמעאל למדין ואין משיבין לרבנן למדין ומשיבין ע' בת' הגרע"א סי' קכ"ב ובח"ס אה"ע ח"ב סי' ע"א.
תוד"ה ליפלוג. אשערה וקליפה לא פריך דליפלוג ר' יהודא כו'. ע' בת' הגרע"א סי' קנ"ח.

דף כג.

ואין דנין דברי תורה מדברי קבלה ע' רש"י חולין קל"ז ע"א ד"ה תורת משה וברש"י תענית ט"ו ע"א ד"ה ובקבלה.

שם אלא מעתה המפלת דמות נחש תהא אמו טמאה לידה הואיל וגלגל עינו עגולה כשל אדם כו', ע' אור שמח רפ"י מאיסורי ביאה.

שם בעא מיניה ר' ירמיה מר"ז לר"מ דאמר בהמה במעי אשה ולד מעליא הוא קבל בה אביה קידושין מהו כו' לא אמרה ר"מ אלא הואיל ובמינו מתקיים, ע' אור זרוע ח"א סי' תר"ב ובאבני מלואים סי' ל"ז סק"ב.

שם עד כאן הביאו ר' ירמיה לר"ז לידי גיחוך ולא גחיך, ע' גיטין י"א ע"ב תוד"ה יתיב ובחולין י"ג ע"א תוד"ה בעא ובמש"כ בחידושי שם ולקידושין מ"ו ע"א וע"ע ברכות ר"פ אין עומדין ובברכי יוסף חא"ח סי' פ"ו.

דף כג:

לר"מ דאמר בהמה במעי אשה ולד מעליא הוא אדם במעי בהמה מהו למאי נ"מ לאשתרויי באכילה כו', ע' בת' כנסת יחזקאל סי' סמ"ך.

שם הכל מודים גופו תייש ופניו אדם אדם, ע' אור זרוע ח"ב סי' תכ"ד.

שם ואב"א לעולם כמ"ד מצורת ומאי אחד אחד אחד. הנה אוקימתא כזו אשכחן לאו דוקא על לשון הברייתא. אלא אפילו על לשון הכתוב דלא יומת ע"פ עד אחד. דדרשו במכות ד"ו ע"ב מאי אחד אחד אחד,

שם אמר רבא ושטו נקוב אמו טמאה ופירש"י קסבר טרפה חיה, וע' בת' באר יצחק חי"ד סי' ד'.

שם רבי אומר כדי שינטל מן החי וימות וכמה ינטל מן החי וימות כו', והנה מסקינן דאמוראי פליגי בזה אם די דבר שעושה אותה טריפה ומשום דטריפה אינה חיה או דוקא דבר שעושה אותה נבלה, ולא דמי להא דס"ל לרבי גופיה בב"ק ע"ח ע"ב גבי תשלומי דו"ה דדבר המעכב בשחיטה הוא דבר שעושה אותה נבילה כדפירש"י שם. די"ל דהתם סמיך רבי אקרא דטבחו כתיב מידי דהוי בטביחה ומכרו דומיא דטביחה ע"ש,

תוד"ה אמר רבא. קסבר טרפה חיה וכן בפ"ק דתמורה כו' ובפ"ק דבכורות פלוגתא איפכא כו', ע' בת' באר יצחק חאה"ע סי' י"ח ובמש"כ בחידושי לבכורות ד"ג ע"א ע"ד התוס' ד"ה רב חסדא.

דף כד.

בין ר' ינאי לר' יוחנן איכא בינייהו דר"א דאר"א ניטל ירך וחלל שלה נבלה ע' העמק שאלה לשאילתות פ' אמור סי' ק"ג אות ט'.
שם המפלת יד חתוכה ורגל חתוכה אמו טמאה לידה ואין חוששין שמא מגוף אטום באתה, ע' בת' הגרע"א ס"ס ס"ד.

דף כד:

במשנה ואם היה מרוקם תשב לזכר ולנקבה, ע' בספר בעלי הנפש להראב"ד שער הפרישה ובנובי"ת חי"ד סי' קפ"ח וע"ע ראב"ן סי' של"ו.
שם פעם אחת רצתי אחר צבי ונכנסתי בקולית של מת כו' של עוג מלך הבשן היתה כו', ע' ח"ס חי"ד סי' של"ז.
תוד"ה אכילתו. כדאמרינן בפ"ק דמגילה והשתיה כדת כו' והא דאמרינן בערבי פסחים ובגיטין אכול שליש ע' בת' מקום שמואל קונטרס שער התירוצים.

דף כה.

גבי אשה דממונא הוא לקולא גבי בהמה דאיסורא הוא דאיכא לגבי גיזה ועבודה ספק איסורא לחומרא. ע' אור זרוע ב"מ סי' ק"ח.
שם מעולם לא דכו שפיר בנהרדעא לבר מההוא שפירא דאתא לקמיה דשמואל כו'. ע' חזקה רבה חי"ד סי' רס"ט.
רש"י ד"ה הכא לחומרא וספק ממונא לקולא דכהן הוי מוציא מחבירו עליו הראיה, ע' נוב"י מ"ת חי"ד סי' קפ"ח.

דף כה:

א"ל שמואל לרב יהודא שיננא לא תיעבד עובדא עד שישעיר, ע' בת' הרא"ש כלל ל"א סי' י' ובראב"ן סי' של"ז.
שם משום רבותינו העידו סנדל צריך צורת פנים ע' בת' בית אפרים חי"ד סי' נון.
רש"י ד"ה לשון של שור. לידת סנדל שולד עמו מוכיח עליו דולד הוא אלא שנימוק ע"י חבירו שדחקו, ע' מהרש"ל ובת' שיבת ציון סי' מ"ו.

דף כו.

במשנה שליא בבית הבית טמון לא שהשליא ולד אלא שאין שליא בלא ולד. ע' מה שהאריך בזה בחזקה רבה חי"ד סי' קס"ה.
תוד"ה סנדל, והא דקאמר ולד דאית ליה חיותא מדנפיק רישיה לאו דוקא כו', ע' מה"פ לירושלמי דפרקין ה"ד.

דף כו:

רש"י ד"ה אלא בדבר של קיימא. שכיוצא בו מתקיים אם היום היו חדשיו כלו למעוטי שאם הפילה דבר שאין ראוי לבריית נשמה כו', ע' העמק שאלה לשאילתות פ' תזריע ר"ס פ"ו.
תוד"ה תחילתו. אבל כלי שנתמעט כ"ז שראוי אינו מתבטל כמו גרדומי ציצית דבשירים סגי כו', ע' בת' מהרש"ם ח"א ס"ס קנ"ו.
תוד"ה כל שהוא טפח. פר"ת בלא יחפור דפעמים כל שהוא בציר מטפח ופעמים טפי מטפח, ע' דורש לציון דרוש ז' בהגה"ה ובמש"כ בחידושי לשבת ס"ג ע"ב ולמנחות ד"ס ע"א.

דף כז.

מעשה ותלו את השליא בולד עד כ"ג ימים כו' מעשה ונשתהא הולד אחר חבירו ל"ג יום כו', ע' ראב"ן סי' של"ז.
שם אלא למ"ד יולדת לתשעה אינה יולדת למקוטעין מאי איכא למימר, ע' בת' הגרע"א סי' ק"ה.
שם והאמר מר אין אשה מתעברת וחוזרת ומתעברת כו', ע' יבמות י"ב ע"ב תוד"ה שמא תעשה ובנובי"ת חי"ד סי' כ"ד.
שם אחד נגמרה צורתו בתחילת ז' ואחד בסוף ט', ע' ראב"ן סי' ש"ל ובאור זרוע ח"ב סי' תכ"ח.
שם מלא תרווד רקב שנפל לתוכו עפר כל שהוא טמא ור"ש מטהר מ"ט דר"ש כג' אי אפשר שלא ירבו שתי פרידות רקב על פרידה אחת עפר ונפיש ליה שיעורא כו' ע' בת' באר יצחק חא"ח סי' י"א ובת' דבר אברהם סי' ל"ד.
תוד"ה חומר. וא"ת לרבנן נימא שלא תשב רק ז' לטומאת לידה דאימור אין ולד בשליא ואפילו יש שמא זכר הוא כו', ע' נובי"ק חי"ד סי' ס"ב ושם מ"ת סי' ק"כ קכ"א.

בא"ד ושתי ראיות דם טוהר הוא א"א בתרווייהו למיזל לקולא דסתרו אהדדי אזלינן בתרווייהו לחימרא כו', וכ"כ התוס' לקמן כ"ט סוף ע"א ובב"ק י"א ע"א, וע' פר"ח סי' ק"י בכללי ס"ס אות ג' ובח"ס חי"ד סי' קס"ט ובת' הגרע"א סי' מ"ט וע"ע שם סי' וי"ו.
תוד"ה אלא למ"ד. וי"ל דרוב אמוראים לית להו דרבה תוספאה, ע' בת' הגרע"א סי' ק"ד.

דף כז:

דא"ר שבתאי א"ר יצחק מגדלאה ואמרי לה א"ר יצחק מגדלאה א"ר שבתאי מת שנשרף ושלדו קיימת טמא כו', וכן נזכרו דבריו של ר' יצחק מגדלאה לקמן ל"ג ע"א ובשבת קל"ט ע"א וביומא פ"א ע"ב ובב"מ כ"ה ע"א, ופלא על הגאון מהר"ץ חיות ז"ל לב"מ שכ' שם בחידושיו דר' יצחק מגדלאה לא נזכר רק התם, במש"א והוא ש שעשויין כמגדלין ולכן נקרא על שם ההלכה מגדלאה ע"ש.
תוד"ה מת. ובירושלמי איכא כו' מפני מה אמרו טמא מפני כבודו פי' מפני כבודו של מת כו' ע"כ, הוא בירושלמי דמכילתין פ"ג ה"ג, ועכ"פ משמע דעתם דטומאה דמת שנשרף ושלדו קיימת הוא רק מדרבנן, ולפ"ז איכא למידק טובא ע"ד הר"ש רפ"ב דאהלות, וע' מש"כ בחידושי לערכין ד"ד ע"א. שוב בא לידי ס' מעין החכמה ומצאתי שם דף צ"ב ע"א שהאריך בזה.

דף כח.

ר' יוחנן דאמר כמאן כר"א דתנן אפר שרופין ר"א אומר שיעורה ברובע, ע' מש"כ בחידושי לפ' בהעלותך.
שם ת"ר המפלת יד חתוכה ורגל חתוכה אמו טמאה לידה ואין חוששין שמא מגוף אטום באו כו', ע' נובי"ת חי"ד סי' קכ"א.
במשנה המפלת טומטום ואנדרוגינוס תשב לזכר ולנקבה כו'. ע' ראב"ן סי' של"ז.
שם יצא כדרכו עד שיצא רוב ראשו ואיזהו רוב ראשו משיצא פדחתו, ע' אור זרוע ח"ב סי' ק"ג ובת' פמ"א ח"ג סי' ח'.

דף כח:

מ"ט לאו משום שנאמר מזכר ועד נקבה תשלחו זכר ודאי נקבה ודאית ולא טומטום ואנדרוגינוס אמר עולא לא הא מני ר"א היא כו', ע' ירושלמי שבועות פ"ב ה"א ובש"ק שם.

שם לאו אר"א התם בעינן דידע אי בשרץ איטמי אי בנבלה איטמי ה"נ בעינן דידע אי בלובן איטמי אי באודם איטמי אבל לר"ע דאמר משום טומאה מיחייב ה"נ משום טומאה מיחייב. ע' לח"מ פי"א ה"ב משגגות ובמקור חיים על ה' פסח בחידושיו שם לכריתות דף י"ט.
תוד"ה פרט לכלי חרס גרסינן תו לא ולא גרס שאין לו טהרה במקוה כו', ע' בס' יראים סי' שכ"ה.

דף כט.

א"ר אלעזר אין הראש כרוב אברים ור' יוחנן אמר הראש כרוב אברים כו', לכאורה היה אפ"ל דפלוגתתם תליא בחילופי הגרסאות דבמשנה אהלות ספ"ז גריס יצא ראשו אין נוגעין בו ובתוספתא יבמות ספ"ט הגרסא יצא רובו ע"ש, דז"א לפמש"כ הר"ש באהלות שם דהכא פליגי רק בנפלים ולא שייך ליצא ראשו דבן קיימא ע"ש.
שם ה"ק יצא מחותך או שלם וזה וזה מסורס משיצא רובו ה"ז כילוד כו', ע' בת' פנים מאירות ח"א סי' ז' ובת' הגרע"א סי' קנ"ח.
שם אריב"ל עברה נהר והפילה מביאה קרבן ונאכל הלך אחר רוב נשים ורוב נשים ולד מעליא ילדן כו', ע' בת' ח"צ סי' ק"ד ובנוב"י מ"ת חי"ד סי' קפ"ח ובת' בית דוד סי' כ"ד ובהעמק שאלה לשאילתות פ' תזריע ר"ס פ"ז ובחזקה רבה חי"ד סי' רס"ט.
שם ורוב נשים ולד מעליא ילדן כו' מתניתין בשלא הוחזק עוברה קאמר ריב"ל כשהוחזקה עוברה, ע' בת' שיבת ציון סי' מ"ו מ"ז ובח"ס חי"ד סי' רצ"ט.
תוד"ה תשב. והוי תרי קולי דסתרן אהדדי כדפרישית לעיל כ"ז ע"א, וכ"כ התוס' בב"ק י"א ע"א ד"ה דקא מטהרת, וע' בפר"ח סי' ק"י בכללי ס"ס אות ג' ובטו"א לר"ה כ"ט ע"א ובת' הגרע"א סי' ו' ובנוביי"ק חי"ד סי' צ"ז ושם מ"ת סי' צ"ב וסי' ק"כ.
בא"ד ומיהו בטועה בגמרא מחמרינן אע"ג דאיכא כמה ספיקי, ע' נוביי"ק חי"ד סי' ס"ב.

דף כט:

אשה שיצאה מלאה ובאה ריקנית והביאה לפנינו שלשה שבועין טהורין ועשרה שבועות אחד טמא ואחד טהור כו', ע' שאילתות פ' תזריע סי' פ"ו ובהעמק שאלה שם.

דף ל.

שבועתא קמא דאתיא לקמן ליטבלה כו', ע' נוביי"ת חי"ד סי' קכ"ג.
שם הא מני ר"ע היא דאמר בעינן ספורים לפנינו כו', ע' בת' בית דוד סי' ב'.

במשנה המפלת ליום ארבעים אינה חוששת לולד כו', ע' ראב"ן סי' של"ז ובת' בית דוד ס"ס כ"ד וע"ע נובי"ת חי"ד סי' קפ"ח ובת' הגרע"א סי' צ'.
תוד"ה יומא קמא. ומיהו קשה דהוה מצי למיפרך מכל שבוע כדפרישית ולא פריך אלא מיומא קמא, ע' אור שמח פ"ז ה"ד מאיסורי ביאה.

דף ל:

ור' ישמעאל איכא גופא דלא מקבל סמא, ע' ח"ס חי"ד סי' קנ"ג.
שם ורבנן אין אפוטרופוס לעריות אימא שומר גופה בא עליה. ע' יבמות ס"ט ע"ב דאוקמינן מתניתין שהיו שניהם חבושים בבית האסורין, וע' בת' הרשב"א סי' כ"ז ובת' שיבת ציון סי' ס"ז. שם ומה היא השבועה שמשביעין אותו תהי צדיק ואל תהי רשע ואפילו כל ה העולם כולו אומרים לך צדיק אתה היה בעיניך כרשע, ע' תניא ליקוטי אמרים רפ"א.
רש"י ד"ה וכי תימא רישא דהו"ל סתם ואח"כ מחלוקת ואין הלכה כסתם כו', ע' בת' חו"י סי' צ"ד וע"ע בת' הרשב"א ח"א סי' קי"ד.
רש"י ד"ה אציליו אישיליש, ע' אור זרוע ח"א סי' תקע"ו.

דף לא.

ת"ר שלשה שותפין הן באדם הקב"ה אביו ואמו כו', והנה מה"ט הוקש כבוד או"א לכבוד המקום כדאמרינן בקידושין ד"ל ע"ב והיינו נמי מאי דדרשו אקרא דואביה ירק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים ק"ו לשכינה י"ד יום, כדהסביר ר"ת בתוס' זבחים ס"ט ע"ב ועמש"כ בחידושי שם.
ובזה הונח לי דקדוק חזק בקידושין ל"ב. דפליגי ברב שמחל על כבודו אם כבודו מחול, והביאו ראיה מקרא ומסברא, משא"כ באב שמחל על כבודו כו"ע ס"ל דכבודו מחול ולא הביאו ראיה לזה, ולפי המבואר הכא ניחא כיון דיש להקב"ה חלק באדם פי שנים מכפי שיש לאב בבנו, עד שבשביל זה אם ביריקת האב תכלם שבעת ימים ק"ו לשכינה י"ד יום, כמ"כ האי ק"ו גופיה הוא גבי מחילת עון. אם הקב"ה מוחל לבניו, ק"ו דתועיל מחילת אב לבנו, ולזה לא צריך קרא סברא הוא כנלע"ד.
שם אביו מזריע הלובן כו', ע' ירושלמי כלאים פ"ח ה"ג ובשאילתות פ' יתרו סי' נ"ו ובמפרשים שם ובתמים דעים להראב"ד סי' קס"ב ובאבודרהם בברכת אשר יצר את האדם בחכמה.

דף לא:

וא"ר יצחק א"ר אמי אין אשה מתעברת אלא סמוך לוסתה כו', ע' שאילתות פ' מצורע סי' פ"ט ובהעמק שאלה אות ב' ובאור זרוע ח"א סי' תרי"ג.

שם ור' יוחנן אמר סמוך לטבילה כו', ע"ל ד"י ע"ב תוד"ה דהויא מניקה ובחזקה רבה חי"ד סי' ר"נ.

שם בשעה שכורעת לילד קופצת ונשבעת שלא תזקק לבעלה לפיכך אמרה תורה תביא קרבן, עמש"כ בחידושי לכריתות כ"ו ע"א.

שם ומפני מה אמרה תורה מילה לשמונה שלא יהו כולם שמחים ואביו ואמו עצבים, ע' בהקדמת עונג יו"ט אות ט"ו.

שם מפני מה אמרה תורה נדה ל לשבעה מפני שרגיל בה וקץ בה אמרה תורה תהא טמאה שבעה ימים כדי שתהא חביבה על בעלה כו', ע' אור זרוע ח"א סי' ש"ס ובת' מהרש"ם ח"ב סי' ריי"ט.

דף לב.

אימור דשמעית ליה לר"מ מיעוטא דשכיח אבל מיעוטא דלא שכיח מי שמעת ליה, ע' בתוס' בכורות ד"כ ע"ב ד"ה חלב וברא"ש שם ובס' תפארת זיו קונטרס שער הקרטין אות ל"ז.

שם מעשה בעין בול והטבילוה קודם לאמה כו', ע' אור זרוע ה' שבת סי' פ"ד אות א'.

שם אמר מר זוטרא לא נצרכה אלא לסוכה שמן של תרומה כו', ע' מל"מ סוף ה' מאכלות אסורות ובת' בית אפרים חי"ד סי' ס"ב וע"ע בס' התרומה ר"ה חלה ושם ה' שבת סי' רל"ח.

שם דתניא ולא יחללו את קדשי ב"י אשר ירימו לה' לרבות את הסך כו', ע' מל"מ פ"ב הי"ד מה' תרומות.

רש"י ד"ה ולא יחללו. בפרשת אזהרת טמאים בתרומה כתיב, ע' העמק שאלה לשאילתות פ' קרח סי' קל"ב אות י'.

תוד"ה שמא. ותירץ ר"ת דהכא איירי בדקיבל עלויה אחיו וכה"ג משני בריש בן סורר ומורה ואין להאריך כאן יותר, ע' באור זרוע ח"א סי' תקצ"ז.

תוד"ה והטבילוה. דאי משום שנגעה באמה שטמאה לידה א"כ מאי אשמעינן כל ולדות נמי טמאין כו', עמש"כ הגר"ח בחוט המשולש סי' ז' ח.

תוד"ה שתייה. וא"ת בפ' העור והרוטב גבי חלב ל"ל כל נפש לרבות כו', ע' מה שהארכתי בזה בחידושי לחולין ק"כ ע"ב.
תוד"ה וכשמן בעצמותיו. ואור"ת דקרא דלא יחללו נמי אסמכתא כו', ע' אור שמח פ"ו ה"ו מה' תרומות ופ"ג ה"י מה' מעשר שני.

דף לב:

מה ת"ל איש איש לרבות תינוק בן יום אחד שהוא מטמא בזיבה ד"ר יהודא כו', ע' תוס' סוטה כ"ד ע"א ד"ה ור' יונתן ובמנחות י"ז ע"ב ד"ה מאי האכל ובמש"כ בחידושי שם וע"ע בס' יראים סי' ש"ד ובווי העמודים שם.
שם ורמינהו איש אין לי אלא איש בן תשע שנים ויום אחד מנין ת"ל ואיש כו', ע' ראב"ן סי' נ"ד ובאבני שהם שם.

דף לג.

ותהי נדתה עליו יכול יעלה לרגלה ת"ל יטמא ז' ימים, ע' אור שמח פ"ג ה"א מה' מטמאי מו"מ.
שם רבא אמר לעולם דנין כו', הנה משמע דפלוגתא דאביי ורבא הכא בכלל ופרט המרוחקין זמ"ז אי דנין אותו בכו"פ או לא, לכל חד וחד הוא אליבא דכו"ע ואין בזה שום חולק בין התנאים ומשו"ה לא אוקי רבא כרב פפא בב"ק פ"ד ע"ב דרבי ובן עזאי פליגי בכו"פ המרוחקין זמ"ז. דאיהו לטעמיה כדס"ל בסוגיין דלכו"ע דנין. ועמש"כ בחידושי לב"ק פ"ה ע"א ולמנחות נ"ה ע"ב.
שם יום שפוסקת בו סופרתו למנין שבעה מתקיף לה רמב"ח ותספרנו ואנן נמי ניספריה כו', ע' ראב"ן סי' ש"כ ובס' יראים סי' קצ"ב ובס' התרומה סי' פ"ז.
שם שבקיה לקרא ואיהו דחיק ומוקי אנפשיה, ע' אור זרוע ח"ב סי' קכ"ד.
שם בעא רמב"ח פולטת ש"ז מהו שתסתור בזיבה רואה היתה וסותרת א"ד נוגעת היתה ולא סתרה כו', ע' בס' האשכול ח"א סי' מ"ו ובנחל אשכול שם ובמה שהאריך בזה באור שמח פ"ו הט"ז מאיסורי ביאה.
תוד"ה רואה. אור"י דמשכחת דשמשה בהיתר שתסתור ע"י פליטה אחר ראיית ג' ימים רצופין כו', ע' נובי"ת חי"ד סי' קכ"ה.

דף לג:

ואחר תטהר אמר רחמנא אחר אחר לכולן שלא תהא טומאה מפסקת ביניהם כו', ע' חזקה רבה חי"ד סי' רמ"ט וע"ע בראב"ן סי' שכ"ג ובס' התרומה סי' צ"ד.
שם רמא ליה מתני' אהדדי תנן אין חייבין עליהן על ביאת מקדש ואין שורפין עליהן את התרומה כו' ורמינהו על ששה ספיקות שורפין את התרומה כו', ע' בת' מקום שמואל קונטרס שער התירוצים ובת' מהרש"ם ח"ב ס"ס ק"ס.
שם מעשה בצדוקי אחד שספר עם כהן גדול בשוק ונתזה צנורא מפיו ונפלה לכה"ג על בגדיו והוריקו פניו של כה"ג וקדם אצל אשתו אמרה לו אע"פ שנשי צדוקים הן מתיראות מן הפרושים ומראות דם לחכמים, והקשה הר"ן בשם הרשב"א איך האמינה הלא החשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו. וע' מה שתירץ בת' מהרש"ם ח"ב סי' ל"ב.
שם אע"פ שנשי צדוקים הן מתיראות מן הפרושים, כה"ג יומא י"ט ע"ב.
תוד"ה ורמינהו. אין להשוות גזרת חכמים דפעמים נראה להם להחמיר אפילו בס"ס, ע' בת' פנים מאירות ח"ב סי' קנ"ב.

דף לד.

ולית להו לב"ש דבר אל ב"י כו', הא דפשיטא להש"ס כ"כ דאית להו לב"ש הכי, משום דגזרה זו דעכו"ם יהיו כזבין היא אחת מי"ח דבר דגזרו שמאי והלל כדאמרינן בשבת י"ז ע"ב, ובע"כ דמדין התורה לדברי הכל דוקא בני ישראל מטמאין בזיבה ולא עכו"ם, וע"ל ליב ע"א תוד"ה ר"מ.
שם דבר אל ב"י ואמרת אליהם איש איש כי יהיה זב בני ישראל מטמאין בזיבה ואין עכו"ם מטמאין בזיבה אבל גזרו עליהן שיהיו כזבין לכל דבריהם כו', ע' ר"ש זבים רפ"ב ובר"ש משאנ"ץ לתו"כ מצורע פרשת זבים פרשה א' ובת' דבר אברהם סי' ט"ו ובקונטרס עץ שתול סי' י"ד.
שם עבוד ביה רבנן היכרא כי היכי דלא ל לשרוף עליה תרומה וקדשים, ע' בס' נר אהרן סי' א'.
שם נמצאת אומר ש"ז של ישראל טמאה בכ"מ ואפילו במעי נכרית כו'. ע' אור שמח פ"ה הט"ז מאה"ט.

דף לד:

לזכר לרבות מצורע למעינותיו ולנקיבה לרבות מצורעת למעינותיה כו', ע' אור שמח פ"ה היה מה' מטמאי מו"מ.
שם מה לזכר שכן טעון פריעה ופרימה ואסור בתה"מ כו', ע' נובי"ת חי"ד סי' קל"ב.
שם א"ר יוסף כי פשיט רשב"ל בזב בעי הכי ראייה ראשונה של זב קטן מהו שתטמא במגע כו', ע' נובי"ת חי"ד סי' קל"ד.
תוד"ה מקום זיבה. אע"ג דאינו מתעגל כדקאמר כו'. ע' אור שמח פ"י ה"ה מטו"א.

דף לה.

תוד"ה אף ראייה ראשונה. תימא א"כ לעיל מנליה לאוקמי קרא בדם טהרה של מצורעת הא איצטריך קרא לכדהכא, ע' בת' הגרס"ס

דף לה:

איתמר רב אמר מעין אחד הוא התורה טמאתו והתורה טהרתו ולוי אמר שני מעינות הם כו', ע' ח"ס חי"ד סי' קנ"ד ובחזקה רבה חי"ד סי' רנ"ט וע"ע בראב"ן סי' שכ"ג וביראים סי' קצ"ב. שם בשלמא ללוי היינו דאיכא בין ב"ש וב"ה אלא לרב מאי בינייהו כו', ע' ח"ס חי"ד סי' קנ"ב.

דף לו.

תוד"ה הלכתא כרב. וי"ל דאין נותנין לה ימי טוהר איכא לאוקמי לענין שאם ראתה ביום ז' לזכר או ביום י"ד לנקבה כו', ע' אור שמח ספ"י מאיסורי ביאה. בסה"ד א"נ אע"ג דשני מעיינות הן יש לטמא הדם דמן המקור קאתי כו', ע' ח"ס חי"ד סי' קנ"ד.

דף לו:

אטו כל המקשה נדה היא אמר רב נדה ליומא ושמואל אמר חיישינן שמא תשפה, ע' אור שמח רפ"ז מאיסורי ביאה וע"ע בת' פני יהושע יו"ד ח"ב סי' ל' ובראב"ן סי' שכ"ה.
שם כשהוא אומר אשה כי תהיה זבה הרי אונס אמור הא מה אני מקיים זובה זובה מחמת עצמה ולא מחמת ולד, ע' טורי אבן למגילה ד"ח ע"א.
תוד"ה נדה ליומא. דאזלינן בתר רוב נשים מקשות דאינן שפות לילה ויום כו', ע' בס' נר אהרן סי' ג'.

דף לז.

תניא ר' מרינוס אומר אין לידה סותרת בזיבה איבעיא להו מהו שתעלה כו', ע' אור זרוע ח"א סי' של"ט ובראב"ן סי' שכ"ג ובס' התרומה סי' צ"ח.
רש"י ד"ה ולא מנגעה כיון שטהרה מזובה סופרת מיד ותביא קרבן לזיבתה ואז תטהר מלטמא ואפילו מנוגעת כו', ע' דורש לציון סוף דרוש ד' ובטו"א מגילה ד"ח ע"א.
תוד"ה אביי אמר. ואור"ת דימי לידה שאינה רואה בהן הוא למ"ד מיע"ל קג"ם ולא לחי העומד מאליו כו', ע' אור שמח פ"ו הכ"ב מאיסורי ביאה וע"ע בפרדס הגדול לרש"י סי' רע"ד ובאור זרוע ח"ב סי' קכ"א.
תוד"ה רבא אמר אינה סותרת וא"ת והא רבא סבר בפ"ב דא"א לפתיחת הקבר בלא דם כו', ע' בספר התרומה סי' צ"ח.

דף לז:

דתניא כימי נדתה כך ימי לידתה מה ימי נדתה אין ראויין לזיבה ואין ספירת שבעה עולה מהן אף ימי לידתה כו'. ע' אור שמח פ"ז הי"א מא"ב.
שם וכי דנין אפשר משא"א א"ר אחדבויי בר אמי ר"א היא דאמר דנין אפשר משא"א כו', ע' טורי אבן מגילה די"ז ע"א ובס' שערי ציון להגאון מבילסק סי' י"א.
רש"י ד"ה אף ימי לידה. הואיל ודמו לנדה ואין ראויין לזיבה כדאמר ולא דמה מחמת ולד כו', ע' אור שמח פ"ז ה"ד מא"ב.

דף לח.

א"ר אדא בר אהבה ש"מ קסבר ד' יהודא שיפורא גרים, ע' בת' מהר"י מינץ סי' ט'.
שם והא אמר שמואל אין אשה מתעברת ויולדת אלא למאתים ושבעים ואחד יום או למאתים ושבעים ושנים או למאתים ושבעים ושלשה כו', ע' בת' הריב"ש סי' תמ"ו ובת' מהר"י מינץ סי' ו' וע"ע באור זרוע ח"א סי' תרי"ג.
שם דתניא חסידים הראשונים לא היו משמשין מטותיהן אלא ברביעי בשבת כו', ע' בת' הגרע"א סי' ע"ב.
רש"י ד"ה שיפורא. שופר שתוקעין בו ב"ד בקידוש החדש ע"כ, הנה הוא ע"ד שאמרו בירושלמי כתובות פ"א ה"ב ובנדרים פ"ו סוף ה"ח ובסנהדרין פ"א ה"ב עה"פ אקרא לאלקים עליון וגו' בת שלש שנים ויום אחד נמלכו ב"ד לעברו הבתולין חוזרין ואם לאו

אין הבתולין חוזרין. ובמד"ר בא פט"ו סי' ב' דרשו נמי מהאי קרא שהקב"ה מסכים על מה שישראל גומרין ומעברין את השנה, וע' ש"ך יו"ד סי' קפ"ט ס"ק י"ג.
תוד"ה שיפורא גרים. דאין הולד משתהה יותר דלא קיי"ל כרבה תוספאה כו', ע' נוב"י קמא חאה"ע סי' ס"ט ובת' הגרע"א סי' ק"ד ק"ה ובחזקה רבה חאה"ע סי' צ"ו.
בא"ד שמא לא נקלט הזרע עד מחרת התשמיש, ע' בת' הגרע"א ס"ס צ'.

דף לח:

בהא זכינהו ד"א לרבנן לאו אמריתו דמה דמה מחמת עצמה ולא מחמת ולד ה"ג וטהרה ממקור דמיה כו'. עמש"כ הגאון בעל פלתי בקונטרס תפארת ישראל לה' נדה סי' קצ"ד ס"ג וע"ע בראב"ן סי' ש"ל.

דף לט.

רבא אמר לומד שאינה מטמאה מעת לעת מיתיביה הנדה והזבה כו'. ע' אור שמח פ"ט הכ"ט מאיסורי ביאה וע"ע ח"ס חי"ד סי' קנ"א.
רש"י ד"ה היולדת שיצא הדם בפתיחת הקבר מטמאה מעת לעת בראייה ראשונה, ע' אור שמח פ"ג ה"ד מה' מטמאי מו"מ.
תוד"ה והיולדת. הקשה הר"ר יעקב מאוריליינ"ש דהכא תני דזבה ושומרת יום מטמאה מעל"ע כו' ובפ"ק אמרינן כו' דיין שעתן כו', ע' חזקה רבה חי"ד סי' רנ"ז.
תוד"ה רב הונא. ופליג אר' יוחנן ור"ל דאמר בסמוך אשה קובעת לה וסת תוך ימי זיבתה ממש כו', ע' נוביי"ת חי"ד סי' צ"ג.

דף לט:

וקסבר ר"פ עשרין ותרתין מעשרין ותרתין מנינן נדה ופתחה מעשרין וז' מנינן, ע' בס' שערי ציון להגאון מבילסק סי' י"א.
שם וה"נ מסתברא דאלת"ה האי תרנגולתא דרמיא יומא וכבשה יומא כו', ע' שבת ד"ל ע"ב.
שם אלא הא דאר"ל אשה קובעת לה וסת בתוך ימי זיבתה ואין אשה קובעת לה וסת בתוך ימי נדותה ורי"א אשה קובעת לה וסת בתוך ימי נדותה כו', ע' בספר בעלי הנפש להראב"ד שער תיקון הוסתות ובהשגות הרז"ה שם.

דף מ.

במשנה כל הנשים מטמאות בבית החיצון שנאמר דם יהיה זובה בבשרה כו' ע' ראב"ן סי' של"ב.
שם היה אוכל בתרומה והרגיש שנזדעזעו אבריו כו', ע' אור שמח סוף פ"ט מאיסורי ביאה.
שם ומטמאין בכל שהוא אפילו כעין החרדל ובפחות מכן, ע' בת' מהר"ם ב"ר ברוך סי' תרל"ב ובנובי"ת חי"ד סי' ק"א.
שם ורבנן האי מבע"ל לרבות טומטום ואנדרוגינוס דסד"א זכר ונקבה כתיב כו', ע' אור שמח ספ"י מא"ב.
שם ולגמר לידה לידה מאדם מה התם יוצא דופן אף כאן יוצא דופן מסתברא מבכור הו"ל למילף כו', ע' בת' הרשב"א סי' ת"צ.

דף מ:

תוד"ה והניתנין. ונשפך הדם נמי דלא ירד לר"ש דוקא שנשפך אחר שכבר נתקבלה אבל נשפך מן הצואר ירד כו' ע"כ, הנה בתוס' זבחים פ"ד ע"ב כתבו דבר זה כמסתפקים, וע' מה שהאריך בדבריהם שם בת' אחיעזר חי"ד סי' כ"ט אות ד' ולא הביא לדברי התוס' דהכא.

דף מא.

וקסבר ולדות קדשים בהוייתן הן קדושים, הארכתי בזה בחידושי לזבחים צ"ח ע"א ולמנחות פ"ג ע"א וע"ע בת' דבר אברהם סי' כ"ח.
שם מן הבהמה להוציא הרובע והנרבע כו', ע' ירושלמי פסחים פ"ט ה"ה ובמש"כ בחידושי לבכורות מ"א ע"א.
רש"י ד"ה ה"נ מסתברא. ואתנן ומחיר כשנתן לה עובר בהמת קדשים קלים באתנן וקסבר בהוייתן הם קדושים ולא קודם לכן לפיכך איסור אתנן ומחיר חל עליהם כו', ע' קצוה"ח ר"ס ר"ט.
תוד"ה היינו דאיצטריך. וי"ל כיון דגלי לן קרא בטריפה ה"ה לשאר פסולים. ע' בת' באר יצחק חא"ח סי' ט'.
תוד"ה קסבר. דהא בס"פ דם שחיטה קאמר דקסבר ר"ש בהוייתן הן קדושים, ע' בנועם ירושלמי פ"ב דערלה.

דף מא:

מ"ס מקור מקומו טמא ומ"ס מקור מקומו טהור, ע' נובי"ת סי' פ"ט.
שם דא"ר יוחנן משום רשב"י מנין שאין אשה טמאה עד שיצא מדוה דרך ערותה כו', ע' ח"ס חי"ד סי' קע"א.
שם אמר ר"ל משום ר' יהודא נשיאה מקור שנעקר ונפל לארץ טמאה כו' אלא לטומאת ערב. ע' בת בית אפרים חי"ד סי' נון.
שם מקור שהזיע כשתי טיפי מרגליות טמאה כו', ע"ל ט"ז ע"א תוד"ה במקור ובנובי"ק חי"ד סי' נ"ז ובמ"ת סי' קי"ח.
שם הי ניהו בית החיצון אר"ל כל שתנוקת יושבת ונראת א"ל ר' יוחנן אותו מקום גלוי הוא אצל שרץ אלא אר"י עד בין השינים כו'. והנה בדיני מקומות אלו נ"מ ג"כ לענין ראוי לביאת מים אי הוי כגלוי, וע' בת' הגרע"א סי' סמ"ך ובמש"כ הגר"ח בחוט המשולש סי' ח'.
שם בין השנים עצמן כלפנים במתניתא תנא מקום דישה כו', ע' ח"ס חי"ד סי' קס"ז.
שם אמר רבא משמשת כל שלשה ימים אסורה לאכול בתרומה שאי אפשר לה שלא תפלוט. ע' בספר התרומה סי' צ"ד ומובא בת' מהר"ם ב"ר ברוך סי' תרל"ב וע"ע באור שמח פ"ו הט"ז מא"ב.
רש"י ד"ה רבנן סברי. מיהו טיפה עצמה מטמאה במגע משום דנגע במקור כו', ע' בת' בית אפרים חי"ד סי' נון.

דף מב.

ורבא אקרא קאי וה"ק כי כתב רחמנא ורחצו במים כו', ע' בת' הגרע"א סי' ע"א ובאור שמח פ"ו הט"ז מא"ב בהגה"ה.
שם אבל במתהפכת כל שלשה ימים אסורה לאכול בתרומה שאי אפשר לה שלא תפלוט, ע' עונג יו"ט סי' פ"א.
שם פולטת שכבת זרע רואה הויא או נוגעת הויא כו' ע' בס' התרומה סי' צ"ד.
שם מדאחמיר רחמנא אבעלי קריין בסיני רואה הויא א"ד לא גמרינן מסיני דחידוש הוא כו' ע' בת' שיבת ציון סי' ל"ה.
שם ת"ר הנדה והזבה והשומרת יום כנגד יום והיולדת כולן מטמאות בפנים כבחוץ כו', ע' ח"ס חי"ד סי' קנ"א.

רש"י ד"ה טומאה בלועה היא. אבל הכא משום משא ונגיעה היא וטומאת ערב דאי משום ראייה מאתמול איעקר ומאתמול הוי ראייה, ע' אור שמח פ"ט הכ"ט מא"ב.
תוד"ה אמאי. ולרבא נמי דאמר בית הסתרים הוי י"ל דמיירי בשנעקר הדם מן המקור ולא יצא לבית החיצון כו' ע' נובי"ק חי"ד סי' מ"ו.

דף מב:

שמעית ולד דצויץ אפניא דמעלי שבתא ולא איתילד עד שבתא א"ל האי הוציא ראשו חוץ לפרוזדור דור הוא כו', ע' נובי"ת חי"ד סי' ק"כ וע"ע אור זרוע ח"ב סי' ק"ג.
שם איבעיא להו אותו מקום של אשה בלוע הוי או בית הסתרים הוי למאי נ"מ כו', ע' אור זרוע ח"א סי' תשנ"ד ובנובי"ק חי"ד סי' ס"ד וע"ע ראב"ן סי' שכ"ו.
שם כגון שתחבה לה חברתה כזית נבלה באותו מקום. ע' חוט המשולש בחלק התשובות להגר"ח סי' ח'.
שם ואי אמרת בית הסתרים הוי נהי דבמגע לא מטמיא במשא מיהא מטמיא. ע' בת' בית אפרים סי' נון.
שם שרץ בקומטו טהור שרץ בנגיעה הוא דמטמא ובית הסתרים לאו בר מגע הוא כו', ע' בת' הגרע"א סי' סמ"ך.
רש"י ד"ה כגון שהוציא. דאע"ג דאכתי ראשו בפנים הוא דהיינו בבית החיצון הוי כילוד כו', ע' בת' פנים מאירות ח"א סי' ז'.
רש"י ד"ה דצויץ. שמעתי את הולד צועק בתוך המעיים מבעוד יום של ע"ש, ע' העמק שאלה לשאילתות ס"פ לך.
תוד"ה שהוציא. אבל בפרוזדור עצמו טהורה דלא חשיב כבחוץ כו', ע' ח"ס חי"ד סי' קס"ז.

דף מג.

קנה בקומטו של זב והסיט בו את הטהור טהור כו'. ע' תוס' ע"ז ד"ס סוף ע"ב ובראב"ן סי' ש"ט.
שם זב דכתיב כי יהיה זב מבשרו בעל קרי דכתיב ואיש כי תצא ממנו ש"ז, ע' תשב"ץ ח"א סי' ק"א ק"ב.
שם אמר שמואל כל ש"ז שאין כל גופו מרגיש בה אינה מטמאה כו', ע' אור שמח ספ"ט מאיסורי ביאה ובס' בית זבול ס"ס ח'.

שם בעי רבא זבה שנעקרו מימי רגליה וירדה וטבלה מהו כו'. ע' ראב"ן ס' שכ"ו ובת' מהר"ח או"ז סי' קי"ז.

דף מג:

ורבנן ההוא למנינא הוא דאתא זובו חדא רר בשרו תרי את זובו תלת לימד על זב בעל שלש ראיות שחייב בקרבן, ע' טורי אבן מגילה ד"ח ע"א ד"ה מה"מ.
שם האברים אין להם שיעור כו', הנה בבית יוסף יו"ד סי' ק"א הביא בשם שערי דורא וז"ל ומיהו יש דוחים ואומרים הא דאמרינן האברים אין להם שיעור ה"מ לטומאה אבל לא לאיסורי אכילה עכ"ל, ולא הביא דלפנינו מבואר כן בתוס' ע"ז ס"ט ע"א ד"ה ההוא אימרטוטי וע' במלאכת שלמה לאהלות פ"א מ"ז.
שם למ"ד דון מינה ומינה מה שרץ בנגיעה אף ש"ז בנגיעה כו', ע' דורש לציון דרוש ז'.
שם ממאי דמאו איש דשרץ קמרבי ליה דילמא מאו איש אשר תצא ממנו ש"ז קמרבי ליה כו', ע' אור שמח פ"ה ה"א מה' אה"ט.

דף מד.

איש איש לרבות בן יום אחד שמטמא בזיבה ד"ר יהודה, ע' מנחות י"ז ע"ב תוד"ה מאי האכל ובמש"כ בחידושי שם ולערכין ד"ג ע"א.
תוד"ה איהו מיית. אפשר דדוקא היכא דאמו חיה לא מיחייב ההורגן עד שיצא ראשו שתלוי קצת בחיות אמו אבל היכא דמתה חייב משום דכמונח בקופסא דמי, ע' קצוה"ח סי' ר"ט סק"ג ובעונג יו"ט סי' ס"ז בהגה"ה.
בא"ד וי"ל דמ"מ משום פקוח נפש מחללין עליו את השבת אע"ג דמותר להרגו, ע' מג"א סי' ש"ל סק"י ובמחצית השקל שם.

דף מד:

מר בריה דרב יוסף משמיה דרבא אמר לומר שממעט בחלק בכורה, ע' אור זרוע ח"ג ב"ב סי' צ"ב.
שם והרי הוא לאביו ולאמו ולכל קרוביו, כחתן שלם למאי הלכתא אר"פ לענין אבילות כו', ע' אור זרוע ח"ב סי' תכ"ח.
שם הב"ע דקים ליה שכלו לו חדשיו, הנה לפירש"י הכא משמע דהאי אוקימתא קאי אכולהו בבי דמשנתינו בתינוק בן יומו ולאו דוקא לענין אבילות, דגם בבבא הקודמת דהורגו חייב פירש"י בסנהדרין נ"ז ע"ב דהוא דוקא דקים ליה בגוויה שכלו לו חדשיו

ואינו נפל ועמש"כ בחידושי שם, אבל ברמב"ם אשכחן דלא השווה מדותיו בזה, דבפיה"מ הכא מבאר התנאי דכלו לו חדשיו רק גבי אבילות, ובפ"ב מה' רוצח ה"ו ביאר נמי והוא שכלו לו חדשיו, ולענין נחלה ביאר בהדיא ספ"א מה' נחלות אפילו היה קטן בן יומו ולא כלו לו חדשיו והראב"ד השיג עליו בזה, ובשאר מקומות סתמו דבריהם, וע' מגיד משנה פ"א ה"ה מה' יבום בכ"מ פ"א הי"ד מטומאת מת וצ"ע, וע' אור זרוע ח"א סי' תרי"ג ובחוט המשולש בת' הגרא"י סי' כ"ט וע"ע בת' הריב"ש סי' תמ"ו ובנובי"ת חח"מ סי' נ"ט ובחזקה רבה חא"ח סי' ה'.

במשנה בת שלש שנים ויום אחד מתקדשת בביאה ואם בא עליה יבם קנאה, הנה לקמן נ"ב ע"א תנן תנוקת שהביאה שתי שערות או חולצת או מתיבמת וחייבת בכל מצות האמורות בתורה, ופריך שם בגמרא וכיון דתנן וחייבת בכל מצות האמורות בתורה או חולצת או מתיבמת ל"ל כו' ע"ש, ולפ"ד משנתנו דהכא קשה כיון דמתקדשת כביאה מבת שלש שנים ויום אחד, א"כ הוה אמינא דזמן חליצה ויבום דידה הויא נמי מההיא שעתא, להכי אשמעינן, דזמנה בזה הוא משתביא שתי שערות ולא מקודם, דהא דתני במשנתנו ואם בא עליה יבם קנאה הוא רק בדיעבד והתם תני דין זמן חליצה ויבום דלכתחילה, ובדרך זה הוה אתי משנה דהתם אליבא דכו"ע. ומדוע צריך שם לדחוק ולאמר דאתי לאפוקי בזה מדעת ר' יוסי ע"ש. ובע"כ דזהו אם נימא דהחליצה או היבום היא מצוה רק עליו, משא"כ אם נימא דמצוה זו חלה גם עלה דידה. אז שפיר פריך הש"ס כיון דתנן חייבת בכל מצות האמורות בתורה חולצת או מתיבמת ל"ל, ועפ"ז יש להביא ראיה למש"כ בהפלאה לכתובות כ"ד ע"ב דהיבמה כיון שאי אפשר להעשות המצוה בלעדה משו"ה בהכרח חלה המצוה גם עליה ע"ש ועמש"כ בחידושי ליבמות ד"כ ע"א ולכתובות שם.

שם נשאת לכהן תאכל בתרומה, הנה קטנה דמשנתנו איירי כשהשיאה אביה ומקודשת מדאורייתא לכל הדברים דחשיב הכא, ודין הרמב"ם בפ"ו ה"נ מה' תרומות הוא דוקא ממשנה דהכא כדהורה שם הכ"מ, ולא כהרדב"ז שם שהורה מקורו ממשניות דעדיות ספ"ז ושם פ"ח מ"ב, ולהכי נולדו לו הספיקות שם אי איירי בשהשיאה אביה או יתומה ונ"מ לאכילת תרומה דאורייתא ע"ש. ומשום דהתם איירי ביתומה כדפי' הר"ב שם ובשלא נבעלה כמו שהעידו ר' יהודא בן בבא ור' יהודא הכהן, משא"כ כאן דאיירי כשהשיאה אביה ונבעלה והוה קידושי דאורייתא משו"ה אינו מחלק הרמב"ם שם וז"ב, וע' חזקה רבה חאה"ע סי' ל"א.

רש"י ד"ה אם בא עליה יבם קנאה וזכה בנכסי אחיו ליורשה ולטמא לה. ע' סנהדרין ס"ט ע"א רש"י ד"ה קנאה ליורשה ובת' עונג יו"ט סי' קע"ח.
תוד"ה איש כי יכה כל נפש אפילו כל דהו. האי קרא כתיב באמור אל הכהנים ותימא דבריש הנחנקין דריש מקרא אחרינא דכתיב באלה מסעי כל מכה נפש ונשארו בקושיא והנה לפמש"כ התוס' בסנהדרין דשם הגרסא משובשת וצ"ל איש בי יכה כל נפש ע"ש.
א"כ אדרבה מתאימות שתי הסוגיות בגרסתם, דבשתיהן הילפותא דחיוב ההורג את הקטן הוא מקרא דפי' אמור.
אולם לע"ד קשה כיון דבע"כ גרסא אחת משתי הסוגיות משובשת, א"כ מה ראו התוס' שם לשבש גרסא דהתם. טפי י"ל דגרסא דכל מכה נפש עיקר למילף מיניה הורג את הקטן, דהא בין לרבנן ובין לר' יהודא בן בתירא מבע"ל בסנהדרין ע"ח ע"א קרא דואיש כי יכה כל נפש, לאופן ההכאה של המכה בגוף של המוכה, אי בכל הנפש או אפילו במקצתו, ואיך נילף מהאי קרא דקאי על מהות הנפש בגדלו וצ"ע בעת.
תוד"ה דקים ליה. ובנפל מן הגג או אכלו ארי איירי דבפיהק ומת אפילו לרבנן הוי נפל כו', ע' בת' כנסת יחזקאל סי' ס"א.
בא"ד וי"ל דנפלין הוי מיעוט דשכיח כו', ע' נובי"ת חי"ד סי' וי"ו ושם חאה"ע סי' י"ט.
תוד"ה שלשים. וי"ל דקים ליה דרבנן לא בעו מעת לעת ע"כ, פי' לשעות כדביאר בכנסת יחזקאל סי' נ"ט וע' בת' פמ"א ח"ב סי' קע"ד.

דף מה.

ומאן לימא לן דמכה שבתוך ג' אינה חוזרת לאלתר והא אחר בא עליה, ע' חזקה רבה חא"ח סי' ג'.
שם כשם שכל התורה הלמ"מ כך פחותה מבת שלש שנים כשרה לכהונה הלמ"מ כו', ע' בת' הרשב"א סי' אלף רל"א.
במשנה בן תשע שנים ויום אחד שבא על יבמתו קנאה, ע' קידושין י"ט ע"א תוד"ה ומדאורייתא ובת' עונג יו"ט סי' קע"ט.
שם ואם בא על אחת מכל העריות האמורות בתורה מומתין על ידו כו', ע' רש"י יבמות צ"ו ריש ע"ב ובאור זרוע ח"א סי' תר"ס.
שם אמר רב ה"ק לכשיגדיל יבעול ויתן גט, אמנם אם לא יבעול לכשיגדיל צריכה גט לביאתו וחליצה לזיקתו כדביאר באור זרוע סוף ה' יבום.
רש"י ד"ה משמשות במוך. תקנתן הוה לשמש במוך שלא יתעברו, ע' בת' הגרע"א סי' ע"א.

תוד"ה האי דם נדה. ואי אתצודי לא מיתצוד שריא לבעלה ישראל ע' בת' באר יצחק חי"ד ס"ס י"ז ובת' מהרש"ם ח"א סי' קנ"ד ובעונג יו"ט סי' מ"ו.

דף מה:

במשנה בת אחת עשרה שנה ויום אחד נדריה נבדקין כו'. ע' בת' מהר"ם ב"ר ברוך סי' תתצ"א.

שם ולא היא רבא קטעי הוא סבר רב המנונא ממשנה יתירה קדייק כו', ע' העמק שאלה לשאילתות פ' בחקתי סי' קט"ז אות ג'.

שם ה"ד אי דלא אייתי שתי שערות קטן הוא כו', ע' אור זרוע ח"א סי' תרע"ב.

רש"י ד"ה אפילו אמרו. ובכלל שוטה נמי לא מחזקינן להו דסופו לבא לכלל דעת ואין שוטה אלא המקרע כסותו והלן בבית הקברות והיוצא יחידי בלילה כו' ע' בקונטרס אחרון לטו"א חגיגה ד"ג.

דף מו.

ועוד מתיב ר"ז איש כי יפליא לנדור נדר מה ת"ל איש לרבות בן י"ג שנה ויום אחד כו'. ע' העמק שאלה לשאילתות ר"פ בחקותי דמשבש גרסת הש"ס.

שם אמר רבא הילכתא תוך זמן כלפני זמן כו' ע' בת' הרשב"א סי' אלף ק"ח.

שם וכי קאמר רבא חזקה למיאון אבל לחליצה בעי בדיקה. ע' בת' הרא"ש כלל ל"ג סי' ה' ובת' הגרע"א סי' ז' וע"ע בס' התרומה סי' קל"ג.

שם הלכתא חוששין שמא נשרו וה"מ היכא דקדשה בתוך זמן ובעל לאחר זמן דאיכא ספיקא דאורייתא אבל מעיקרא לא, ע' אור זרוע ח"א סי' תרפ"ה ובת' מהר"ם ב"ב סי' תקס"ט ובת' הריב"ש סי' תע"ד ובנובי"ק חאה"ע סי' ס"ב ובנובי"ת שם סי' נ"ב ובש"ש שמעתא א' פ"ג ושם שמעתא ה' פי"א ובאבני מלואים סי' ל"ז סקי"ב ובחזקה רבה חאה"ע סי' קנ"ו ובת' חכם צבי ס"ס קי"ז.

רש"י ד"ה והא חיישינן קאמר ולא ודאי נשרו וחיישינן לחומרא משמע ע"כ, ע' בס' הצבא המובא בתמים דעים להראב"ד סי' רכ"ה מדה ט' ובהשגות הרמב"ן שם סי' רכ"ו.

רש"י ד"ה אבל מעיקרא. דמכי עברה שתא דתרתי סרי ולא בעל לא חיישינן שמא נשרו כו', ע' בת' מהרי"ק סי' ל"ב ובס' עמק הלכה סי' י"ט,

תוד"ה קטנה. או כמו שמעמיד במסקנא דלא בדקו כו', עמש"כ הגר"ח בחוט המשולש סי' יוד וע"ע בת' מהר"י מינץ סי' י"ג.

דף מו:

לפי שמצינו שהשוה הכתוב הקטן כגדול לזדון שבועה ולאיסר ולבל יחל כו', ע' בת' מטה לוי סי' א' וע"ע באור שמח פ"ה ה"ו מה' מעילה.
שם לאותן המוזהרים עליו ש"מ קטן אוכל נבילות ב"ד מצווין עליו להפרישו כו', ע' מל"מ פי"ז הכ"ז ממאכלות אסורות ובהעמק שאלה לשאילתות ר"פ אמור ובת' עונג יו"ט סי' צ"ו.
שם בעלה מיפר לה ממ"נ אי דרבנן דרבנן הוא אי דאורייתא קטן אוכל נבילות הוא ואין ב"ד מצווין עליו להפרישו, ע' עונג יו"ט סי' פ"ח.
שם והא כי גדלה אכלה בהפרה קמייתא כו' כל הנודרת ע"ד בעלה היא נודרת, ע' בת' הרא"ש כלל יוד סי' ג' ובת' הרשב"א ח"ד סי' ש"י.
שם וסבר ר' יוסי תרומה בזה"ז דרבנן והתניא בסדר עולם כו' וא"ר יוחנן מאן תנא סדר עולם ר' יוסי ר' יוסי תני לה ולא סבר לה כו', ע' טו"א מגילה ד"י ע"א וע"ע בת' הרשב"א ח"ד סי' קפ"ז ובס' התרומה ה' ארץ ישראל סי' רי"ג.
תוד"ה ר' יוחנן. והכא התראת ספק הוא דשמא לא יביא ב' שערות עד ב' שנים או ג' כו', ע' יבמות ד"פ ע"א תוד"ה נעשה ובמש"כ בחידושי שם וע"ע במל"מ פט"ז ה"ד מה' סנהדרין ובנובי"ק חאה"ע סי' ו' ובחזקה רבה חאה"ע סי' קנ"ו,
בסה"ד וי"ל דאזלינן בתר רוב שמביאין ב' שערות בזמנן כו'. ע' העמק שאלה לשאילתות פ' בחקותי סי' קט"ז אות ג' ובת' עין יצחק חי"ד סי' ט"ז.

דף מז.

סברוה מ"ד תרומה דאורייתא חלה דאורייתא כו', ע' נובי"ק חאה"ע סי' ב' ובנובי"ת חי"ד סי' מ"ג.
שם מ"ד תרומה דרבנן חלה דרבנן. ע' חזון איש לשביעית סי' ג' סק"ד.
במשנה משל משלו חכמים באשה פגה בוחל וצמל כו', ע' אור זרוע ח"א סי' תרע"ב,
רש"י ד"ה חייבת בחלה. דדימוע דרבנן הוא דמדאורייתא חד בתרי בטל כו', ע' העמק שאלה לשאילתות פ' שלח סי' קכ"ח אות ה' ובאור שמח פ"ד ה"א מה' חמץ וע"ע באור זרוע ח"א סי' תנ"ח.
תוד"ה אתי דימוע. דלעולם מדאורייתא הכל נאסר לזרים מטעם תערובות התרומה כו', ע' עונג יו"ט ס"ס צ"ה.

דף מז:

וכן היה ר"ש בן יוחי אומר כו', ונרשם עה"ג דבתוספתא ליתנייהו תיבות בן יוחי, אולם בת' הרשב"א סי' אלף רט"ז גריס להו.

במשנה בת עשרים שנה שלא הביאה שתי שערות תביא ראיה שהיא בת כ' שנה והיא איילונית כו', ע' שעה"מ פ"ב מה' אישות ובעונג יו"ט סי' מ"ג בהגה"ה.

שם והוא שנולדו בו סימני סריס אמר רבא דיקא נמי דקתני והוא הסריס ש"מ, ע' בת' הריב"ש סי' תע"ד ובס' בית זבול סי' ט'.

שם וכי לא נולדו לו סימני סריס עד כמה תני ר' חייא עד רוב שנותיו כו', ע' בת' משיב דבר ח"ד סי' ע"ו וע"ע אוד זרוע ח"ד סנהדרין סי' סמ"ך.

שם ר' יוסי בן כיפר אומר משום ר"א שנת עשרים שיצאו ממנה שלשים יום הרי היא כשנת עשרים לכל דבריה ע' טו"א לר"ה ד"י ע"א ד"ה ר"א אומר.

שם שש שנים שבעבד עברי וכן שבבן ושבבת כולן מעת לעת כו', ע' טו"א לר"ה ד"ט ע"ב ד"ה ולנטיעה ובד"ה אלא שאכתי.

תוד"ה כולן מעל"ע. בפ"ב דזבחים אמר דשעות פוסלות בקדשים וכן בבתי ערי חומה כו', ע' בת' כנסת יחזקאל סי' נ"ט ובמש"כ בחידושי לזבחים כ"ה ע"ב ולערכין י"ח ע"ב וע"ע בהעמק שאלה לשאילתות פ' בחקותי סי' קט"ז סק"ב וע"ע בת' פמ"א ח"ב סי' קע"ד.

דף מח.

במשנה בא סימן התחתון עד שלא בא העליון כו', ע' אור זרוע ח"א סי' תרנ"ב וסי' תרע"ב ובת' מהר"י מינץ סי' י"ג וע"ע בס' התרומה סי' קל"ג ובת' פמ"א ח"ב סי' קפ"ד.

שם אי תנא אע"פ שאי אפשר ה"א רוב נשים תחתון אתי ברישא ומיעוט עליון אתי ברישא ור"מ לטעמיה דחייש ל למיעוטא כו', ע' בספר אור גדול סי' ז'.

תוד"ה אמר ר"א. א"נ דוקא במשניות אמר בפ"ק דהלכתא כוותיה בארבע, ע' תוס' ע"ז ל"א ע"א ד"ה ולא פליגי.

תוד"ה וחכ"א או חולצת או מתיבמת. אפילו היא קטנה מתיבמת לרבנן דר"מ דלא חיישי למיעוטא כו', ע' עונג יו"ט סי' ע'.

דף מח:

מה איש בסימן אחד אף אשה בסימן אחד, ע' אור זרוע ח"א סי' תקצ"ח.

שם מה איש תחתון ולא עליון אף אשה תחתון ולא עליון, ע' בת' הריב"ש סי' תע"ד.

שם ת"ר כל הנבדקות נבדקות ע"פ נשים כו', ע' ברי"ף ובחזקה רבה חאה"ע סי' קמ"ט. שם ונאמנה אשה להחמיר אבל לא להקל כו' ע' בת' מהר"ם ב"ר בדוך סי' תקס"ט.
שם והאמר רבא קטנה שהגיעה לכלל שנותיה אינה צריכה בדיקה חזקה הביאה סימנין כי אמר רבא חזקה למיאון אבל לחליצה בעיא בדיקה, ע' בת' הגרע"א סי' ז' ובהעמק שאלה ל לשאילתות פ' ברכה סי' קס"ז אות ו' וע"ע תוס' יבמות ק"ה ע"ב ד"ה רבא אמר ובב"ב קנ"ו ע"א ד"ה ולגירושין.
תוד"ה איבעית אימא. דאפילו למ"ד חוששים שמא נשרו היינו לאחר הפרק לר' יהודא משום דרבא דחזקה שהביאה סימנין כו'. ע' בת' הגרע"א סי' ז' ובסי' צ"ו ובחלק התשובות להגר"ח בחוט המשולש סי' יוד.

דף מט.

תוד"ה ואב"א דלר' יהודא הוי זמן הבאת שעדות מתחילת היום ולר"ש בסופו וקיי"ל כר"י לגבי ר"ש כו', ע' מחנה אפרים ה' נדרים סי' ל"ד.
בא"ד טוב לכתחילה לבודקן לפני הפרק אם יש להם שערות כו'. ע' חזקה רבה חאה"ע סי' קנ"ו.
תוד"ה אלא לענין. הדקין שבכלי חרס הן וקרקרותיהן כו'. הנה התוס' הכא לטעמייהו בחולין נ"ד ע"ב דגרסינן הן, ולא כלשון המשנה בכלים פ"ב מ"ב דליתא תיבת הן. וכן בשבת ט"ז ע"ב ד"ה אחד גרסי נמי הן ומסתמא סמכו על גרסת הספרא שמיני פרשה ז' וע"ש במפרשים.

דף מט:

רש"י ד"ה לאתויי סומא באחת מעיניו דכשר להעיד ואינו כשר לדון אבל בשתי עיניו אפילו לעדות פסול דכתיב או ראה ע"כ, וכ"כ הרמב"ם ספ"ט מה' עדות, הסומים אע"פ שמכירין הקול וידעו האנשים הרי אלו פסולין מן התורה שנאמר והוא עד או דאה מי שהוא ראוי לראות הוא שמעיד, וכ' שם הכ"מ הראיה שהביא מאו ראה צ"ע היכא איתא עכ"ל. ובהגה"ה שם הביא דברי רש"י אלו ע"ש, אכן דברי רש"י ורמב"ם היא תוספתא מפורשת בשבועות פ"ג, דהכי תניא התם או ראה להוציא את הסומא או ידע להוציא את השוטה ע"ש.
והנה מש"כ הרמב"ם אע"פ שמכירין הקול וידעו האנשים הרי אלו פסולין. הוא פשוט, כיון דפסלותן הוא מצד גזה"כ בודאי דהכתוב מדבר באלו שמכירין את הקול כו', דאל"ה

פשיטא אף אם שמעו המעשה וידעו מה היתה, אבל כיון דאין יודעין מי היה, מה יועיל עדותן ול"ל קרא, ובע"כ כשמכירין את קול האנשים ובכ"ז פסלינהו רחמנא, אמנם זהו גופה טעמא בעי לכאורה, הרי בגיטין כ"ג ע"א אמרינן דכל היתר סומא באשתו ובני אדם בנשותיהם בלילה הוא מטעם טביעת עינא דקלא וכן לענין השבת אבידה בסימנין דהוא ג"כ דאורייתא, אמרינן בחולין צ"ו ע"א דטביעת עינא עדיפא מסימנין ע"ש, ומ"ש דהכא לא מהני טביעת עינא דקלא.

ונלע"ד בטעם הדבר דראיית האדם פועלת על הבנת הדבר לאשורו, ואם בעיניו לא ראה אע"פ דבאזניו שמע, מ"מ לא נחית כ"כ לעומק הענין. וביותר מצינו אפילו גבי קבלת הלכה מרבו דעיקרו תלוי בשמיעה, ובכ"ז הטילו קצת דופי בשמעתא דרב ששת מפני שהיה סומא ולא ראה את פני רבו בשעה ששמע הלכה זו ממנו כדאמרו בירושלמי שקלים ספ"ב ובכ"מ, ומכש"כ במעשה הדרושה ראיית עינים, בודאי שאינה מספקת מה ששמע רק באזניו כנלע"ד.

תוד"ה יש בו עצם ותימא להאי טעמא אמאי מטמא במגע כשנוגע בבשר ואינו נוגע בעצם כו'. ע' אור שמח פ"ב ה"ז מטומאת מת.

תוד"ה חדא לאתויי גר. וגם רב יהודא האיך בררו לדיין וי"ל דקבלו עליהם החולץ והחולצת דבדיני ממונות הוה כשר ולחליצה מיפסל כו', ע' סנהדרין ל"ו ע"ב תוד"ה חדא ובראש פ' מצות חליצה סי' ב'.

דף נ.

דתניא היה ר"מ אומר מה ת"ל על פיהם והיה כל ריב וכל נגע כו', ע' אור זרוע ח"ד סנהדרין סי' ה' וסי' מ"ז.

שם ומאי אולמיה דהאי סתמא מהאי סתמא אב"א סתמא דרבים עדיף ואב"א משום דקתני לה גבי הלכתא דדיני, ע' בת' הרשב"א סי' קי"ד ובראב"ן סי' קט"ז.

שם עולשין שזרען מתחילה לבהמה ונמלך עליהן לאדם צריכות מחשבה לכשיתלשו כו', ע' אור שמח פי"א ה"א מטו"א.

רש"י ד"ה שומים ובצלים מכניסן לקיום לפיכך חייבים בפאה, ע' העמק שאלה לשאילתות פ' קדושים סי' צ"ח אות ב'.

תוד"ה כל הכשר. א"ג לא היתה דנה אלא מלמדת להם הדינים, ע' ברכי יוסף חח"מ סי' ז' אות י"ב ובשערי תשובה לאו"ח סי' תס"א סק"ה וע"ע אור זרוע ח"ג ב"ק סי' צ"ג

תוד"ה ור"מ. והרי סומא בשתי עיניו לרבנן דכשר לדון דהא לא מקשינן ריבים לנגעים כו', הנה לדינא פסקינן בחו"מ סי' ז' ס"ב דסומא בשתי עיניו פסול לדון וע"ש במפרשים ובלח"מ פ"ג ה"ג מה' סנהדרין ובת' כנסת יחזקאל סי' פ', ועפ"ז הטיבו אשר דברו להקשות על רב ששת ורב יוסף שהיו סומין והיו דנין, ובברכי יוסף לחו"מ שם סק"ז הביא לפרש עפ"ז הא דא"ל ר"נ לרב ששת בכתובות צ"ד ע"ב אנא דיינא ומר לאו דיינא ע"ש, אבל לא נהירא כלל דאי משום הכי איך היה רב ששת גופיה לא חייש להכי, ועוד דהא בסמוך בכתובות שם הביא דרב יוסף דן דינא, ואשכחן נמי לרב ששת גופיה בב"ב קנ"א ע"א ובכ"מ דדן דינא. ותרווייהו הוו מעשו אגיטי כדאמרינן בגיטין ל"ד ע"א ושם פ"ח ע"ב. ולא אשכחן מאן דקפיד עלייהו משום שהיו סומין אמנם לפמש"כ התוס' הכא ניחא דאינהו הוו סברי כרבנן דר"מ דלא מקשו ריבים לנגעים וא"כ גם סומא בשתי עיניו כשר לדון. וע' בת' מהרש"ם ח"ב סי' ז' ובמש"כ בחידושי לכתובות שם וע"ע בנובי"ת חאה"ע סי' קנ"א.

דף נ:

תוד"ה תרנגולתא. ולא שרי מטעם כל היוצא מן הטהור טהור שהרי האם לא ילדה האפרוח אלא ביצים הטילה והאפרוח מעפרא קא גדיל כו'. ע' בת' משיב דבר ח"ב סי' כ"ט ובמש"כ בחידושי לחולין ס"ד ע"ב ולמנחות כ"ה ע"א.

דף נא.

דתנא דבי ר' ישמעאל על כל זרע זרוע אשר יזרע מה זרעים שאין סופן לטמא טומאה חמורה צריכין הכשר אף כל שאין סופן לטמא טו"ח צריכין הכשר יצתה נבלת עוף טהור הנה בכה"מ בש"ס מובא דרשה זו דתנא דבי ר' ישמעאל מהאי קרא רק בחולין קכ"א מובא ממקרא שלאחריו וכי יותן מים על זרע. וע' ירושלמי יומא פ"ו ה"ו ובמש"כ בחידושי לזבחים ק"ה ע"א.

רש"י ד"ה ופטור מן המעשר. דהפקר פטור מן המעשר כו' משום תעזוב יתירתא כו', ע' בת' דבר אברהם סי' י"ג.

דף נא:

במשנה כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר ויש שיש לו סנפיר ואין לו קשקשת כו', הארכתי בזה בחידושי לחולין ס"ו.

שם כל שיש לו כנפים יש לו טלפים כו' ע' חולין נ"ט ע"ב תוד"ה וקרש ובאור שמח ריש ה' מאכלות אסורות.
תוד"ה ולכתוב. וא"ת ומנלן דבעינן תרווייהו אימא דטהור בחדא מינייהו כו' וי"ל דומיא דסימני בהמה בעינן כו', ע' מהרש"א ומה שהאריך בדבריו בנחל אשכול לס' האשכול ח"ג סי' כ"ג.
תוד"ה ולבני מערבא. אור"ת דעל תפילין לבד הוו מברכי לשמור חוקיו כו' אבל ציצית כי קמסליק מעליו ליכא מאן דמברך כו', עמש"כ עה"ג ובתוס' ס"פ כיצד מברכין ובאור זרוע ח"א סי' תקפ"ד ובס' התרומה סי' רי"ב.

דף נב.

וכיון דתנן חייבת בכל מצות האמורות בתורה או חולצת או מתיבמת ל"ל לאפוקי מדר' יוסי דאמר איש כתוב בפרשה אבל אשה בין גדולה בין קטנה קמ"ל דאי אייתה שתי שעדות אין אי לא לא מ"ט אשה כאיש, והנה בהפלאה לכתובות כ"ד ע"ב קאמר מצד הסברא דחיוב יבום מונח גם על היבמה והביא ראיה מיבמות ד"כ ע"א גבי אלמנה לכהן גדול מן האירוסין. דפריך יבא עשה וידחה ל"ת והשתא איך היא עוברת על הל"ת אם אין המצוה גם עליה ע"ש, אמנם מסוגיא דהכא מבואר כן בהדיא מדהקשו דלא הוה צריך למיתני חולצת או מתיבמת מדקא נסיב תחילה דחייבת בכל מצות האמורות בתורה הרי בהדיא דמצות אלו דחליצה ויבום רמי גם עליה, דאל"ה אימא דהא דקתני חייבת בכל מצות האמורות בתורה היינו על המצות דנשים חייבות, אבל חליצה ויבום איז עליה מצוה להכי תני חולצת או מתיבמת משום מצוה דידיה, ובע"כ דגם עליה מוטלת המצוה ולהכי שפיר פריך דבבא יתורה היא.
אמנם איכא למידק על תירוץ הש"ס כדפריך ריש ביצה מכדי מאן סתמיה למתניתין רבי כו' ע"ש, ואיהו נקיט בסתם משנה דהכא בבא יתירה דחולצת או מתיבמת לאפוקי מדר' יוסי, ואיהו גופיה הורה הלכה למעשה כר' יוסי כדאמרינן ביבמות ק"ה ע"ב וצ"ע כעת.
שם והיא לא נתפשה אסורה הא נתפשה מותרת ויש לך אחרת שאע"פ שלא נתפסה מותרת ואיזו זו שקידושיה קידושי טעות כו', ע' כ"מ פ"ב ה"ד מה' סוטה ובחזקה רבה חאה"ע סי' רי"ב.
שם אר"ה שתי שערות שאמרו צריך שיהא בעיקרם גומות כו' ע' בס' התרומה סי' קל"ג.
שם רב מלכיו א"ר אדא בר אהבה גומות אע"פ שאין שערות, ע' בת' הריב"ש סי' תע"ד.

שם קשה בה ר' חנינא מסורא לא לשתמיט תנא ואשמעינן גומות כו', ע' נובי"ק חאה"ע סי' צ"ג.

דף נב:

א"ר חסדא עד שיהיו ב' שערות במקום אחד. באור זרוע ח"א סי' תער"ב הגרסא רב אסי במקום רב חסדא.

שם ת"ר עד מתי הבת ממאנת עד שתביא ב' שערות דברי ר"מ כו', ע' אור זרוע ח"א סי' תרפ"ב.

במשנה שתי שערות האמורות בפרה ובנגעים והאמורות בכל מקום כדי לכוף ראשן לעיקרן כו', ע' בס' יראים סי' נ"ז.

שם הלכה כדברי כולן להחמיר, ע' בת' הגרע"א סי' ז'.

רש"י ד"ה והאמורות בכל מקום בתנוק ובתנוקת, ע' מנחת חינוך מצוה שע"ז.

תוד"ה הלכה, ור"ת כתב בספר הישר דמשהגיעה לכלל שנותיה לא תמאן בזה"ז כו', ע' בחוט המשולש בחלק התשובות להגר"ח סי' יוד ובהעמק שאלה לשאילתות פ' בחקותי סי' קט"ז אות ד'.

תוד"ה שלש גריסין. לכך פריך דילמא תרי ופלגא בתרי יומי חזיתיה כיון דראתה מעט כו', בח"ס חי"ד סי' קע"ו כ' דט"ס יש בלשון התוס' וצ"ל כי היכי דראתה מעט ע"ש.

בא"ד וא"ת מנא ליה לרבא דבג' גריסין במקום אחד חיישי רבנן דילמא דוקא בג' מקומות ומצאתן ביום אחד כו', ע' מה שתירץ באור שמח פ"ט ה"ו מאיסורי ביאה.

דף נג.

ואף עצמה לא בדקה אלא בין השמשות דר' יהודא ובבה"ש דר' יוסי לא בדקה דרבנן סברי בביה"ש דר' יוסי ליליא הוא כו', ע' מאירי לשבת ל"ד ע"ב ובביאורי הגר"א או"ח סי' רס"א ס"ק י"ב.

שם תרי תנאי ואליבא דר' יהודא בן אגרא האי תנא סבר שלים ביה"ש דר' יהודא והדר חייל ביה"ש דר' יוסי והאי תנא סבר ביה"ש דר' יוסי מישך שייך בדר' יהודא, והנה בשבת ל"ה ע"א אהא דאמר שמואל ביה"ש דר' יהודא כהנים טובלין בו מסקינן מהו דתימא ביה"ש דר' יוסי מישך שייך בדר' יהודא קמ"ל דשלים ביה"ש דר' יהודא והדר מתחיל ביה"ש דר' יוסי ע"ש ולפי המבואר בסוגיין דפלוגתא דתנאי היא איך הכריע שמואל כחד תנא כדקאמר קמ"ל, אדרבא הו"ל למימר שם כתנאי או לימא כתנאי וצ"ע כעת.

דף נג:

ת"ר הרואה כתם מטמאה עצמה וקדשים למפרע דברי רבי רשב"א אומר קדשים מטמאה עצמה אינה מטמאה כו', ע' בת' פמ"א ח"ב סי' ק"ע.
שם אמר רבינא איפוך ר"נ אמר לעולם לא תיפוך כו', הנה רבינא דהכא היא קדמון ולא חבירו של רב אשי, וע' חולין מ"ה ע"א תוד"ה אמר רבינא ושם ברא"ש סי' כ"ג ובמעדני יו"ט אות ק' ובשאגת אריה סי' כ"ד ובמש"כ בחידושי לחולין שם.
שם מכלל דכתמים צריכין הפסק טהרה א"ל אין, ע' אור שמח פ"ג מה' מחו"כ.
תוד"ה עצמה. וי"ל דלא חייש רשב"א אלא שלא יהיה כתמה חמור מראייתה בזמן לטמאות יותר מעל"ע, ע' בת' חמדת שלמה חי"ד סי' כ'.

דף נד.

דתניא יום אחד טמא ויום אחד טהור משמשת ח' ולילו עמו וד' לילות מתוך י"ח יום כו', ע' בספר התרומה סי' צ"ה וברוקח דפוס ווארשא דף פ"ד ע"ב ובחזון איש לנדה ר"ס ע"ד.
שם זאת אומרת ימי נדתה שאין רואה בהן עולין לספירת זיבתה, ע' בס' התרומה סי' צ"ח.
תוד"ה ולמאי בסה"ד. ומיהו לפירש"י אתי שפיר דהוא פסק דימי נדה עולין לימי ספירתה ולד"ת נמי כו'. ע' בת' באר יצחק חא"ח סי' ז'.

דף נד:

ימי לידה שאין רואה בהן מהו שיעלה לספירת זיבתה כו', ע' שאילתות פ' תזריע סי' פ"ו ובמפרשים שם ובאור שמח פי"א ה"ד מאיסורי ביאה וע"ע בס' יראים סי' קצ"ב.
שם א"ל ר"ה בריה דרב יהושע לר"פ ביולדת זכר איכא לספוקי ביולדת נקבה ליכא לספוקי כו', ע' אור שמח פ"ח הי"ב מה' שחיטה.
במשנה ר' יוסי אומר בשר המת יבש ואינו יכול להשרות ולחזור לכמות שהיה טהור, ע"ל נ"ה ז ע"א תוד"ה מיתיבי ובמש"כ בחידושי לערכין ד"ד ע"א.
שם מה"מ אמר חזקיה דא"ק והדוה בנדתה מדוה כמותה כו', ע' מה שהאריך באור שמח פ"ה הי"ד מאיסורי ביאה ובפ"ה ה"ה ממטמאי מו"מ.
רש"י ד"ה מין שערה אדומה, עמש"כ בזה בת' בית אפרים חי"ד סי' מ"ט.
תוד"ה דם הנדה. לרבא דאמר בפ' בנות כותים לאחרים גורם טומאה לעצמו לא כש"כ כו', ע' אור שמח פ"ב מה' מטמאי מו"מ.

דף נה.

אי מה היא מטמאה באבן מסמא אף מדיה נמי מטמאה באבן מסמא כו', ע' אור שמח פ"ו ממטמאי מו"מ.

שם מיתיבי בשר המת שהופרך טהור, הנה הך ל טהור הוא מלטמא אבל אסור בהנאה כדמסקין שילהי תמורה אמנם יל"ד לפירש"י דהתם דבשר המת שהופרך טהור הוא דוקא כשאין שם מלא תרוד רקב. א"כ לישני דאפריך אפרוכי דהכא הוא בדאיכא מלא תרוד רקב וצע"ק, ועמש"כ בחידושי שם וע"ע נובי"ק חי"ד סי' כ"ו.

שם כי איתמר דעולא אסיפא איתמר וכולן שעבדן או שהילך בהן כדי עבודה טהורין חוץ מעור אדם ואמר עולא ד"ת עור אדם כי עבדו טהור ומה טעם אמרו טמא גזירה שמא יעשה אדם עור אביו ואמו שטיחין, הנה. נדרשתי מח"א להשיבו אם בתי ידים הנעשים מעור חזיר מותרים והשבתי להיתר מהך דהכא דעור אדם טמא הוא נמי משום גזירה דרבנן, וממילא הא דתנן וכולן שעבדן טהורין היינו דטהורין לגמרי. וקאי אירישא דחשיב במשנה דחולין קכ"ב ע"א עור חזיר של ישוב עם עור האדם ע"ש, הרי דלאחר שנעבד העור הוא טהור כנ"ל.

רש"י ד"ה שעבדן. ושיעור עבודה מפרש בברכות ובפסחים כדי מיל, ע' נובי"ק חי"ד סי' כ"ג.

תוד"ה מיתיבי בשר המת שהופרך טהור, וא"ת ולימא ר' יוסי היא דאמר במתניתין בשר שיבש טהור ע"כ, וקשה איך אפשר לאוקמי כר' יוסי הרי לקמן נ"ו ע"א אוקמינן לדבריו דטהור מלטמא בכזית אבל טמא טומאת רקב ע"ש ולשא זה סובל רק בשר המת שיבש משא"כ בברייתון דקתני שהופרך משמע אף דליכא כזית ביחד וצע"ק, ועמש"כ בחידושי לערכין ד"ד ע"א.

תוד"ה שמא. ועוד נראה דעור אינו בכלל בשר ליאסר בהנאה כו' פ' מדאורייתא. כדמסקו התוס' להדיא בזבחים ע"א ע"ב. ולכאורה מתורץ בזה קושית התוס' בב"ק ד"י ע"א, שהקשו ל"ל שור ולא אדם תיפ"ל מוהמת יהיה לו מי שהמת שלו יצא אדם שאין המת שלו דאסור בהנאה ע"ש, דלפמש"כ הכא שפיר איצטריך קרא משום עור האדם דשרי בהנאה מדאורייתא. והנה בירושלמי ב"ק פ"א ה"א דרשי באמת מוהמת יהיה לו יצא אדם שאין הנאה במותו. ושם בתוספתא פ"ו דרשו וגם את המת יחצון יצא אדם שאין הימנו הנאה במותו, ולדברי התוס' דהכא הרי יש לו הנאה מעורו מדאורייתא אמנם הרמב"ם בפי"ד הכ"א מה' אבל כ' וז"ל המת אסור בהנאה כולו חוץ משערו שהוא מותר

בהנאה מפני שאינו גופו וע"ש במל"מ, ובמק"א הארכתי בזה ואכ"מ, וע"ע בח"ס חי"ד ס"ס רי"ט.

דף נה:

זובו טמא ל"ל א"ר יהודא מדסקרתא איצטריך סד"א שעיר המשתלח יוכיח כו', ע' אור שמח פ"ה ה"א מה' אבות הטומאות.

שם סד"א נילף דוק רוק מיבמה. ובתוס' תימה דהשתא נילף רוק דיבמה מהכא כו', וקשה הלא אמרינן לעיל י"ט ע"ב אין אדם דן גז"ש מעצמו. וע' ברש"י שם ובפסחים ס"ו סוף ע"א ובתוס' שבת צ"ז ע"א מש"כ בשם ר"ת וצ"ע כעת, ועמש"כ בחידושי לעיל שם.

שם ת"ש תשעה משקין הזב הן כו', ע' נובי"ק חי"ד סי' נ"ז.

שם ודם מגפתו דכתיב ודם חללים ישתה מה לי קטליה כוליה מה לי קטליה פלגא, ע' נובי"ת חי"ד סי' ק"ז.

רש"י ד"ה זב חדא ומכאן ואילך איתקש לנקבה דאפילו ראה שלישי באונס חייב קרבן, ע' נובי"ת חא"ח סי' פ"ה.

דף נו.

מטמאין לחין זב דכתיב רר בשרו כיחו וניעו ורוקו דכתיב כי ירוק הזב בעין דוק שרץ במותם אמר רחמנא כעין מיתה ע' נוב"י קמא חי"ד סי' כ"ו.

במשנה כתם שנמצא בחלוק מטמא למפרע כו', ע' מה שהאריך בסוגיין בחזקה רבה חי"ד סי' רל"ח וע"ע בת' פמ"א ח"ב סי' ק"ע.

תוד"ה אי בהם. התם אסמכתא הוא דשיעוריה הלמ"מ, ע' תוס' חגיגה י"א. סוף ע"א ובטו"א שם ד"ה לא צריכה לכעדשה.

דף נו:

במשנה זה הכלל דבר שחשודים בו אין נאמנין עליו, ע' בת' הרמב"ם דפוס ירושלים סי' שע"א.

תוד"ה בודקות. ואי מצאה הכתם מעבירה עליו ז' סמנים או תעשה כבוס גמור וטוב דהא חזינן דע"י כבוס טוב הולך הכתם בלא סמנים, ע' מה שתמה בת' משיב דבר ח"ב סי' צ"ז.

תוד"ה ש"מ. לפי ששוקי ירושלים עשויין להתכבד בכל יום לא שחזקתן מתכבדים כו', ע' תוס' ב"מ כ"ו ע"א ד"ה עשויין ובנובי"ת חי"ד סי' נ"ג בהגה"ה.

תוד"ה קוברין. וא"ת והאיך משתמשים שם בימי טומאתן והלא נזהרים הם מטומאת מת ונופלים כו', ע' בת' מקום שמואל קונטרס שער התירוצים.

דף נז.

א"ר אבהו בכהן עומד שם כו'. בת' הרשב"א סי' שכ"ד הגרסא א"ר אבהו א"ר יוחנן בכהן שלהם עומד שם.

רש"י ד"ה אילן המיסך על הארץ והוא סמוך לדרך בית הקברות כו', ע' בתוד"ה אילן ובחידושי הריטב"א למו"ק ד"ה ע"ב ד"ה אבל מציינין ובת' מהרש"ם ח"א סי' י"ב.

רש"י ד"ה שדה שאבד בה קבר מקרי נמי בית הפרס כו', ע' בחידושי הריטב"א למו"ק ד"ה ע"ב ד"ה אין מעמידין.

דף נז:

במשנה הרואה כתם על בשרה כנגד בית התורפה טמאה כו', ע' ראב"ן סי' שכ"א וברוקח דפוס ווארשא דף פ"ה ע"א.

שם אמר שמואל בדקה קרקע עולם וישבה עליה ומצאה דם עליה טהורה שנאמר בבשרה עד שתרגיש בבשרה, ע' נובי"ק חי"ד סי' נ"ה ובח"ס חי"ד סי' קמ"ה ובת' שיבת ציון סי' ל"ו ל"ז ובחזקה רבה חי"ד סי' רמ"ג.

שם ה"ד אי דארגשה יושבת אמאי טהורה, ע' בת' פנים מאירות ח"ג סי' י"ג.

שם לעולם דארגשה ואימור הרגשת מי רגלים הואי כו', ע' בת' הגרע"א סי' ס"ב ובח"ס חי"ד סי' קע"א.

שם ה"ד אי דארגישה לאחר זמן אמאי פטורין מן הקרבן כו', ע' בת' הרדב"ז ח"א סי' קמ"ט.

תוד"ה הרואה כתם. תימה מאי מהדר אפירכותא הא כמה משניות פרק בא סימן ודם הנדה בדיני כתמים וליפרוך מינייהו כו', ע' נובי"ת חי"ד ס' קי"ח.

תוד"ה אימר. וי"ל דהכא זמן מועט בין תשמיש למציאת הדם והיתה יודעת אם תרגיש במי רגלים כו'. ע' אור שמח פ"ט הכ"ט מא"ב.

תוד"ה ובמגעות. וזהו תימה שזו החומרא לא מצינו בשום מקום דהא אשה שיש לה וסת דיה שעתה כו', ע' בת' באר יצחק חי"ד סי' ט"ז.

דף נח.

תניא א"ר אלעזר ב"ר יוסי דבר זה הוריתי בעיר רומי לאיסור כו', ע' תוס' מעילה י"ז סוף ע"ב- ובמש"כ בחידושי שם רש"י ד"ה מדרבנן דילמא ארגישה ולאו אדעתה ע' נובי"ת חי"ד סי' קי"ח ושם סי' ק"כ.

תוד"ה כר' נחמיה דאמר כל דבר שאינו ו מקבל טומאה אינו מקבל כתמים. טעמא דר' נחמיה כיון דדבר שהכתם בו טהור גם על האשה לא גזרו טומאה, ע' ח"ס חי"ד סי' קפ"ב.

תוד"ה מודה שמואל. ורב אשי נמי מודה דלשמואל היכא דלא הרגישה טהורה מן התורה ע' נוב"י קמא חי"ד סי' נ"ה.

תוד"ה ולענין דינא. וא"ת מדינא נמי תתחייב השניה לכבסו כו'. ע' חזקה רבה חח"מ סי' ס"ז.

דף נח:

ת"ר לבשה ג' חלוקות הבדוקות לה אם יכולה לתלות תולה ואפילו בתחתון כו', ע'. בת' פמ"א ח"ב סי' קפ"ג.

במשנה ותולה בכל דבר שהיא יכולה לתלות כו', ע' בת' מהר"ם ב"ר ברוך סי' תרכ"ח תרכ"ט ובת' ח"צ סי' מ"ו ובנובי"ק חי"ד סי' מ"א ובת' עין יצחק חי"ד סי' י"ז וע"ע בראב"ן סי' שכ"א ובת' פמ"א ח"ב סי' ק"ע.

שם שלא אמרו חכמים הדבר להחמיר אלא להקל שנאמר ואשה כי תהיה זבה דם יהיה זובה בבשרה דם ולא כתם, ע' ח"ס חי"ד סי' קמ"ד ובת' באר יצחק חי"ד סי' י"ז ובת' מהרש"ם ח"א סי' כ"ג ובחוט המשולש בחלק התשובות להגרא"י סי' כ"ו.

שם אבל נראין דברי ר' חנינא בן אנטיגנוס מדברי ומדבריהם שהיה אומר עד כמה היא תולה עד כגריס של פול כו', ע' בס' יראים סי' קצ"ב ובס' התרומה סי' צ"ב וברוקח דפוס ווארשא דף פ"א ע"א.

שם דא"ר אבהו כל שיעורי חכמים להחמיר חוץ מכגריס של כתמים להקל, ע' בת' ח"צ סי' ס"ז.

דף נט.

כתם ארוך מצטרף טיפין טיפין אין מצטרפין כו', ע' באור הגר"א ליו"ד סי' ק"צ סקט"ז ובמש"כ שם הגאון בעל פלתי בקונטרס תפארת ישראל סק"ז.

דף נט:

במשנה שאין דרך האיש להוציא דם אלא שחזקת דמים מן האשה. ע' נובי"ק חי"ד סי' נ"ה.

שם מ"ש עומדת דאמרינן מי רגלים הדור למקור ואייתי דם כו', ע' בת' משיב דבר ח"ב סי' ל"ד.

שם מזנקת נמי דילמא בתר דתמו מיא אתא דם כו', ע' בת' מהר"ם ב"ר ברוך סי' תר"ל ובת' בית אפרים חי"ד סי' מ"ו.

שם איבעיא להו איש ואשה עומדין מה לי אמר ר"מ כי א"ר מאיר בחד ספיקא אבל בס"ס לא מטמא כו', ע' בת' הגרע"א סי' ס"ב ובעונג יו"ט סי' מ"ו ובחזקה רבה חאה"ע סי' רפ"ג.

במשנה השאילה חלוקה לנכרית או לנדה הרי זו תולה בה, ע' טורי אבן לר"ה כ"ט ע"א.

שם שהיה ר' נחמיה אומר כל דבר שאינו מקבל טומאה אינו מקבל כתמים. ע' בת' חכם צבי סי' ס"ז.

רש"י ד"ה וכן אורי ליה לקלא שם אדם שהוצרך לדבר ע"כ, אכן בס' התרומה סי' ק"ו גריס בגמרא אורי רבא לקולא כר' יוסי.

תוד"ה דילמא. אבל על פי' הקונטרס דפי' לאחר שכלו מי רגלים אתא דם כי אורחה קשה דא"כ בשעה שמזנקת נמי ליפרוך כו', ע' בת' פנים מאירות ח"ב סי' פ"ד ובת' באר יצחק חי"ד סי' י"ז ובחאה"ע סי' ו'.

דף ס.

טמא וטהור ואפילו טהור ותלוי שהלכו בשני שבילין אחד טמא ואחד טהור תולה טמא בתלוי כו', ע' אור שמח רפי"ט מאבות הטומאות.

רש"י ד"ה בשני שלה. אם השאילתה לשומרת יום בשני שלה תולה בה כו'. ע' מל"מ פ"ט הכ"ט מאיסורי ביאה ובח"ס חי"ד סי' קס"ה.

תוד"ה תולה בשומרת יום. מספקא ליה להר"י אם טמא קל כגון סופרת מקצת או הכל ולא טבלה תולה בלא ספרה כלל כו' ע' בת' בית אפרים חי"ד סי' מ"ה.

דף ס:

מעשה ונמצא דם על שפתה של אמבטי ועל עלה של זית בשעה שמסיקות את התנור ובא מעשה לפני חכמים וטמאום כו', ע' בת' שיבת ציון סי' מ"ם.

שם בשלמא התם אימא שמש עכביה לדם אבל הכא אם איתא דהוה דם מאן עכביה, ע' בת' בית אפרים חי"ד סי' נ"א.
שם ת"ר כיצד תולות זו בזו עוברה ושאינה עוברה תולה עוברה בשאינה עוברה כו', ע' בת' הגרע"א סי' נ"ו.
תוד"ה אימא שמש. וי"ל כיון דרוב פעמים בא מקודם ובתשמיש דאיכא למיתלי בעיכוב שמש טמא מן התורה. ע' בת' חמדת שלמה חי"ד סי' כ"ב ובס' שערי ציון סי' ט"ו ובחזקה רבה חי"ד סי' רמ"ג.

דף סא.

מ"ש בדם דלא פליגיתו ומ"ש בגל דפליגיתו ורבנן בשלמא התם אימא עורב נטלה אלא הכא האי דם מהיכא אתא, ע' בסוגיין רע"ב תוד"ה בודקו ובאור שמח פ"ט ה' ל"ב מאיסורי ביאה.
שם משם ראיה אימר לא בדקו כל צרכו כו' כה"ג בביצה ד"ז ע"א.
שם תנא הוא הבור שמילא ישמעאל בן נתניה חללים כו' ע' ח"ס חי"ד סי' של"ז.
שם אמר רבא האי לישנא בישא אע"פ דלקיבולי לא מיבעיא מיחש ליה מיבעי כו', ע' בת' בית אפרים חי"ד סי' א'.
תוד"ה אטמרינכו. ובשאילתות דרב אחאי מפרש שמא הרגתם ואם אטמין אתכם חייבתם ראשי למלך כו'. ע"ש בהעמק שאלה פ' שלח סי' קכ"ט אות ד'.

דף סא:

זאת אומרת מצות בטלות לעתיד לבא ע' רוקח סי' שמ"א.
שם דא"ר יוחנן מאי דכתיב במתים חפשי כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצות, ע' בת' הריב"ש סי' קכ"ד ובמש"כ בחידושי לשבת ד"ל ע"א ושם קנ"א ע"ב וע"ע אור זרוע ח"ב סי' תכ"א.
שם האי מאן דרמי חוטא דכיתנא בגלימיה דעמרא ונתקיה ולא ידע אי נתיק אי לא נתיק שפיר ע' בת' הרשב"א סי' ש"ס ובת' מהר"ם ב"ר ברוך סי' תפ"ב ובת' באר יצחק חי"ד סי' ל"א וע"ע נובי"ת חי"ד סי' קצ"ג ובחזקה רבה חי"ד סי' מ"ג וע"ע בראב"ן ס"ס קט"ז ובת' מהר"ח או"ז סי' נ"ט.
שם בקשו לגזור על בגדי צבעונין אמרי הא עדיפא כדי להקל על כתמיהן. ע' ח"ס חי"ד סי' קס"א.

תוד"ה בגד שאבד בו כלאים לא ימכרנו לנכרי וא"ת וליבטיל ברובא כו'. ע' בת' באר יצחק חי"ד ס"ס יוד. וע"ע בתוס' ע"ז ס"ה ע"ב ד"ה הבגד ובנובי"ת חי"ד סי' קפ"ו ובת' הגרע"א סי' ר"ז וסי' רי"ח.

תוד"ה לא ימכרנו לנכרי. וכן י"ל שהיה מותר למוכרו לנכרי אם היה ניכר אף בלא נתיקה ע"כ, הכא משמע שהתוס' כתבו הכי כתוספות ע"ד רש"י. אבל בפסחים כ"ו ע"ב ברש"י ד"ה יש שטועין מבואר הכי בהדיא וע"ש ד"מ ע"ב רש"י ד"ה שאבד וד"ה הרי זה ובת' פמ"א ח"ב סי' קי"ג. דמי כו',

תוד"ה אבל. וא"ת והאיכא לועג לרש שמלבישו בדבר האסור ומראה לו שאין לו עוד חלק במצות כדאמר בהתכלת דמ"א גבי ציצית וההיא ש שעתא ודאי רמינן ליה משום לועג לרש כו' ע"כ, אמנם בילקוט תצא רמז תתקל"ג גריס במנחות שם בההיא שעתא ודאי לא משום לועג לרש כו' ע"ש, ולפי גרסא זו הרי בודאי דלא רמינן ציצית בתכריכי המת, והוא בע"כ משום במתים חפשי כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצות כדאמרינן הכא, ולפ"ז ניחא דכמו דאין עליו חיוב מצוה דציצית, כמ"כ אין עליו דין איסור כלאים כנלע"ד.

בא"ד ופרשב"ם דאין בו איסור ואפילו לחי כה"ג שאין המת נהנה בו ע"כ, דוגמא למש"כ בתוס' הוא הא דתניא בתוספתא נדרים פ"ב המודר הנאה מחבירו ומת מביא לו ארון ותכריכין חליליין ומקוננות שאין הנאה למתים, וע' אור שמח פ"ה ה"ב מה' נדרים.

דף סב.

צפון צבע נמי מעביר כו', ע' בתוס' זבחים צ"ה סוף ע"א ובת' משיב דבר ח"ב סי' צ"ז צ"ח.

תוד"ה הטבילו. ומיהו מטעם ס"ס לחוד לא הוה מטהרינן ליה אי לאו טעמא דבטול משום דרגילות לבא דם מגופה כו', ע' חזקה רבה חי"ד סי' ר"ח.

דף סב:

מקולי רביעית שנו כאן שאני דם תבוסה דרבנן, וכ' בשטמ"ק לב"ק ק"א ע"ב בשם גאון ז"ל דהיינו רביעית דם היוצאה משני מתים דמדרבנן היא דר"ע הוא דמטמא מדאורייתא דכתיב ועל כל נפשות מת לא יבא שתי נפשות ושיעור אחד אבל חכמים אומרים נפשת כתיב ומדאורייתא טהור וטמא מדרבנן הלכיך מקילינן גביה, וע"ש שהביא בשם המאירי דאינו כן שרביעית דם הבאה משני מתים טהור הוא לגמרי ואף הם לא אמרוה אלא לדעת האומד שתי נפשות ושיעור אחד ואין הלכה כן ע"ש. ולע"ד בלתי מובן כלל מאן חשוב מאן ספון לאמר פירוש חדש בדם תבוסה נגד משאחז"ל בעצמם לקמן ע"א ע"א

איזהו דם תבוסה הרוג שיצא ממנו רביעית דם בחייו ובמותו ועדיין לא פסק ספק רובו בחייו ומיעוטו במותו ספק מיעוטו בחייו ורובו במותו זהו דם תבוסה כדהביא דש"י הכא ובב"ק שם וצ"ע.

דף סג.

לימא מסייע ליה לר"ל דאר"ל רוק תפל צריך שיהא עם כל אחד ואחד, ע' בס' עמק הלכה חא"ח סי' כ"ט,
שם מי רגלים שהחמיצו כו' דילד או דזקן כו'. ע' באר שבע לכריתות ד"ו ע"א ובמש"כ בחידושי שם.
שם בעי ר' ירמיה אמטויי ואתויי חד א"ד אמטויי ואתויי תרתי מאי תיקו, בירושלמי סוכה פ"ג ה"ח בעיא זו היא בשם ר' זעירא וע' מנחות ס"ב ע"א תוד"ה כדי ובסוכה ל"ז סוף ע"ב ובאור זרוע ה' סוכה סי' שי"א ושם סוף ה' שבת.
במשנה כל אשה שיש לה וסת דיה שעתה ואלו הן הוסתות מפהקת ומעטשת כו', ע' בת' מהר"ם ב"ר ברוך סי' תרכ"ד.

דף סג:

אלא אמר אביי לאתויי. אכלה שום וראתה כו', ע' נובי"ק חי"ד סי' מ"ו בהגה"ה.
שם תנא כיצד א"ר יוסי ימים ושעות וסתות היתה למודה להיות רואה מיום עשרים ליום עשרים ומשש שעות לשש שעות הגיע יום עשרים ולא ראתה אסורה לשמש כל שש שעות ראשונות ד"ר יהודא כו', ע' נובי"ת חי"ד סי' קי"ז.
שם והתניא ר' יהודא אומר כל הלילה שלה כו', ע' העמק שאלה לשאילתות פ' מצורע סי' פ"ט אות ג'.
שם והזרתם את ב"י מטומאתם מכאן אר"י אזהרה לבני ישראל שיפרשו מנשותיהן סמוך לוסתן כו', בספר בעלי הנפש להראב"ד שער תיקון הוסתות כ' דהוא רק אסמכתא אבל רש"י בהוריות ד"ח ע"ב ד"ה פרוש מן הנדה דהוא דאורייתא, וע"ע בראב"ן ר"ס שי"ח ובאבני שהם שם ובס' התרומה סי' צ"ב.
תוד"ה לימים שנים. היינו כרבי דאמר בתרי זימני הוי חזקה כו', ע"ל ס"ו ע"א בתוד"ה ונאמנת ובחזקה רבה חי"ד סי' ר"ב.

דף סד.

א"ר פפא לא אמרן אלא למקבעה אבל למיחש לה בחדא זימנא חיישא, ע' חזקה רבה חי"ד סי' ר"א.
שם תניא כוותיה דר"פ היתה למודה להיות רואה יום עשרים ושינתה ליום שלשים כו', ע' במגיד משנה ואור שמח פ"ח ה"ח מאיסורי ביאה.
רש"י ד"ה הני מילי. אבל היכא דקאי בתוך ימי זיבתה כגון שהיתה למודה לראות ליום ט"ו לטבילתה והקדימה וראתה בתוך ימי הזוב כגון ליום יו"ד לטבילה, ע' נובי"ת חי"ד סי' צ"ג.

דף סד:

ור' אסי אמר טהורה דילמא אתרמי ליה כדשמואל כו' ואידך שאני שמואל דרב גובריה ע' בת' מהר"ח או"ז סי' קי"ב וברוקח דפוס ווארשא דף פ"ג ע"ב.
תוד"ה רבי אסי. אבל הכא איירי דבעל ולא מצא דם ולהכי איכא למימר דבעל כדשמואל, ע' בת' מהרש"ם ח"א סי' ל"ג.

דף סה.

אלא דיהיב לה אחת בימי קטנות ושתים בימי נערות ואחת בימי בגרות, ע' בת' משאת בנימן סי' מ"ז.
תוד"ה אלא דיהיב. דהא אפילו בעל כל ימי משך קטנות קאמר דאינו אלא בעילה אחת כו', ע' בחידושי עולת שמואל ריש מס' כתובות

דף סה:

אלא בדרך שאמרו בטהרות כך אמרו ביין נסך, ע' ראב"ן סי' יוד.
שם הא בתקופת ניסן ותשרי הא בתקופת תמוז וטבת כו', ע' ראב"ן סי' שי"ח.
שם שאני כתובה דמגהי בה טפי עד דחתמי, ע' בת' מהר"ם ב"ב סי' תתנ"א ובאור שמח פ"ו הט"ז מא"ב.
שם כי הוו בה ר"י ור"ל בתנוקת לא הוו מסקי מינה אלא כדמסיק תעלא מבי כרבא ומסיימי בה הכי בועל בעילת מצוה ופורש, ע' ספר התרומה סי' צ"ו ובת' הריב"ש סי' מ"ם ובראב"ן סי' שי"ט.
שם ובכולן ר"מ מחמיר כדברי ב"ש כו', ע' בת' בית אפרים חי"ד סי' מ"ו.

שם ת"ר הרואה דם מחמת תשמיש משמשת פעם הראשונה ושנייה ה ושלישית כו':
ע' ח"ס חי"ד סי' קס"ד ובנובי"ת סי' פ"ז ובהעמק שאלה לשאילתות פ' מצורע סי' פ"ט אות ד' וע"ע בס' התרומה סי' ק"ו וברוקח ה' נדה.
רש"י ד"ה הרואה דם. לאו בבתולה קא מיירי אלא בדם נדות, ע' נובי"ת חי"ד סי' צ"ד.
תוד"ה וכולן. א"נ הך בדיקה הויא בשפופרת אם בא ממקור או מן הצדדים וכן משמע בתוספתא, ע' חזקה רבה חי"ד סי' רנ"ב.

דף סו.

ואם יש לה מכה באותו מקום תולה במכתה, עמש"כ הגרא"י בחוט המשולש סי' כ"ו וע"ע בס' התרומה סי' צ"ב ובת' מהר"ח או"ז סי' ח' ובח"ס אה"ע ח"ב סי' פ"ב.
שם ואם יש לה וסת תולה בוסתה כו', ע' בת' הרשב"א סי' תתל"ח תתל"ט ובת' מהר"ם ב"ר ברוך סי' תרכ"ה ובח"ס חי"ד סי' ק"ס וסי' קס"ט ובנובי"ק חי"ד סי' ס"א.
שם מאי בינייהו אמר עולא מקור מקומו טמא איכא בינייהו. ע' סדרי טהרה סי' קפ"ז סק"ט ובת' מהרש"ם ח"א סי' כ"ג וע"ע בח"ס ס"ס קע"ז ובת' בית אפרים חי"ד סי' נון ובנובי"ת חי"ד סי' צ"ז.
שם שפופרת אפגורי מפגרא לה אמר שמואל בשפופרת של אבר ופיה רצוף לתוכה, ע' נובי"ק חי"ד סי' מ"ו ובת' פמ"א ח"ב סי' קנ"ו.
שם אזל בעתה ונפל ממנה חררת דם כו', ע' ח"ס חי"ד סי' קס"ג וע"ע בנובי"ת חי"ד סי' צ"ג.
שם דכל אימת דהות סלקא מטבילת מצוה הוה קחזיא דמא אמר לה שמא דימת עיריך עלתה ביך לכי והבעלי לו על גב הנהר כו', הנה הראשונים ז"ל האריכו בזה ועמש"כ בח"ס חי"ד סי' קפ"ג ובת' מהרש"ם ח"ב סי' רי"ט.
שם התקין רבי בשדות ראתה יום אחד תשב ששה והוא שנים תשב ששה והן שלשה תשב שבעה נקיים, ע' פרדס הגדול לרש"י סי' ער"ב ובמה שהארכתי בזה לקמן בהדרן על הש"ס.
שם א"ר זירא בנות ישראל החמירו על עצמן שאפילו רואות טיפת דם כחרדל יושבות עליה שבעה נקיים, ע' בפרדס הגדול לרש"י סי' ע"ר וסי' ר"פ ובת' מהר"ם ב"ר ברוך סי' תרל"ב ובח"ס חי"ד סי' קס"ה ובת' הגרע"א סי' קנ"ט וע"ע בראב"ן סי' שי"ט שכ"ג שכ"ד.
שם אמינא לך איסורא ואת אמרת מנהגא, ע' בת' באר יצחק חא"ח סי' כ"ג.
שם אמר רבא תבעוה לינשא ונתפייסה צריכה שתשב שבעה נקיים, והנה בחוות דעת ר"ס קצ"ב דייק תיבות תבעוה לינשא, דדוקא אז צריכה שתשב ז"נ מפני חימוד של

נישואין. מא"כ בחימוד של זנות אין בזה יתרון על חימוד של כל ביאה וא"צ שתשב ז"נ, ומתרץ בזה קושיות הט"ז שם וע"ש מה שהאריכו בישוב קושיות הט"ז בתפארת ישראל על ה' נדה מהגאון בעל כו"פ ועוד שאר מפרשים.

ולעד"נ לכאורה להביא ראיה ברורה לדברי החו"ד מגמרא ערוכה בברכות כ"ב ע"א, דתניא מעשה באחד ל שתבע אשה לדבר עבירה אמרה לו ריקא יש לך מ' סאה שאתה טובל בהן מיד פירש, ופירש"י פנויה היתה. וכ' הצל"ח דאם היתה אשת איש מדוע אמרה נחיצת הטבילה דבאמת קיי"ל כר' יהודא בן בתירא דאין ד"ת מקבלין טומאה: טפי היה לה למונעו מטעם אשת איש ע"ש, וה"נ אם איתא דעל תביעת זנות, ג"כ צריכה לישב ז"נ כמו על תביעת נישואין טפי היה לה לאמר שצריכה עדיין לישב שבעה נקיים, זולת אם נימא שהיתה בחזקת מסולקת דמים, או שהיה קודם תקנת חז"ל דתבעוה לינשא צריכה שתשב ז"נ, ועמש"כ בחידושי ליבמות ל"ז ע"ב וע"ע בת' פני יהושע יו"ד ח"ב סי' ל' ובראב"ן סי' של"ו.

שם רבינא איעסק ליה לבריה בי הב חנינא כו', בהגהות הב"ח גריס רב חביבא, וכ"ה הגרסא בפרדס הגדול לרש"י סי' הע"ר וע"ע בח"ס חי"ד סי' קפ"ד ובחוט המשולש בחלק התשובות להגרא"י סי' כ"ג וע"ע בס' התרומה ס"ה נדה וברוקח ר"ה נדה.

רש"י ד"ה ותבדוק בביאה שלישית של בעל ראשון ולמה תתגרש, ע' בתוס' ובח"ס חי"ד סי' קפ"א.

רש"י ד"ה שנים תשב ששה והן לחומרא שמא ראשון סוף זוב ושני תחילת נדה כו', ע' אור שמח פ"ו הכ"ב מא"ב.

תוד"ה ונאמנת. פירש"י הך סיפא דנאמנת כרבי אבל כולה רישא כרשב"ג כו', ע' בת' מהרש"ם ח"ב סי' קמ"א וע"ע בח"ס חי"ד סי' קע"ה ובת' באר יצחק חאה"ע ס"ס ד' וע"ע נוב"ק חי"ד סי' נ"ז.

בא"ד ור"י מפרש דאפילו רבי מודה ברואה מחמת תשמיש דבעי ג' זימנין לאחזוקה ע' בתוס' לעיל ס"ג ריש ע"ב ובחזקה רבה חי"ד סי' ר"ב.

דף סו:

אשה לא תחוף לא בנתר ולא באהל כו', ע' בת' הריב"ש סי' ל"ה ובאו"ז סי' שס"א ובראב"ן סי' שכ"ו ובס' התרומה סי' ק"ג.

שם לעולם ילמד אדם בתוך ביתו שתהא אשה מדיחה בית קמטיה במים כו', ע' בת' הגרע"א סי' סמ"ך וע"ע ברוקח סי' שע"ט.

שם מעשה בשפחתו של רבי שטבלה ועלתה ונמצא עצם חוצץ בין שיניה והצריכה רבי טבילה אחרת, ע' בפרדס הגדול לרש"י סי' רע"ג ובאור זרוע ח"א סי' שס"ג ובס' יראים סי' קצ"ב.

שם אשה לא תעמוד ע"ג כלי חרס ותטבול סבר רב כהנא למימר טעמא מאי משום גזירת מרחצאות כו'. ע' בת' הרא"ש כלל ל"א סי' ג' ובת' הרשב"א סי' תתכ"ח ובראב"ן סי' שכ"ז.

שם אשה לא תטבול בנמל אע"ג דהשתא ליכא אימר ברדיוני נפל כו', ע' רוקח סי' שע"ז.

תוד"ה כל הראוי. וי"ל דאין סברא גבי טבילה שלא הקפידה תורה אלא שיטהר האדם כו' אבל בילה ומקרא בכורים וחליצה מצות נינהו כו', ע' עונג יו"ט סי' צ"ה.

תוד"ה אם סמוך לחפיפה בסה"ד. ואע"פ שאנו מדמין אין לעשות מעשה אלא צריך לחפוף כל הגוף כו', ע' בת' שיבת ציון סי' מ"ב.

דף סז.

אבוה דשמואל עבד לבנתיה מקואות ביומי ניסן ומפצי ביומי תשרי, צ' בת' הריב"ש סי' קכ"ה ובח"ס חי"ד סי' ר"ב.

שם אמר רמב"ח הני רבדי דכוסילתא עד תלתא יומי לא חייצי מכאן ואילך חייצי, הנה אי הני תלתא יומי הן מעל"ע או מקצת היום ככולו ע' ח"ס חי"ד סי' קפ"ט ובחזון איש ה' נדה ר"ס ע"ו.

שם האשה לא תטבול אלא דרך גדילתה. ע' בת' הרשב"א סי' תתי"ט ובאור זרוע ח"א סי' שס"ג ובאור שמח פ"ה הט"ו מאה"ט.

שם נימא אחת קשורה חוצצת שלש אינן חוצצות שתים איני יודע כו', ע' בס' התרומה סי' ק"ג.

רש"י ד"ה ברדיוני. איני יודע לשונו ונראה שהוא לשון שיכשוך כו' ע"כ, ע' ראב"ן סי' שכ"ו.

רש"י ד"ה מקואות. יש מפרשים דבעינן מים חיים לזבה ולאו מילתא היא דתניא בתוספתא חומר בזב מבזבה שהזב טעון מים חיים כו', וע' רש"י שבת ס"ה ע"ב וברש"י נדרים ד"מ ע"ב ובראב"ן סי' כ"ה.

תוד"ה פתחה עיניה אחר זה כתוב בפירוש ר"ח במקצת הספרים ולית הלכתא ככל הני שמעתתא דכי איתמר הני לטהרות אבל לבעלה טהורה כו', ע' אור שמח פ"ה הט"ו מה' אבות הטומאות וע"ע נובי"ק חי"ד סי' מ"ו.

דף סז:

היא גופה גזירה ואנן ניקום ונגזור גזירה לגזירה. נלע"ד דבכה"מ דאמרו הכי בש"ס, לא היתה ההכרעה בזה מצד הסברא, רק סמכו על הכתוב דושמרתם את משמרתי דמניה ילפינן דאין גוזרין גזירה לגזירה כדהביא רש"י בביצה ד"ב ע"ב, אלא דצ"ע בזה בחולין ק"ד סוף ע"א, וע"ש תוד"ה ומנא.

שם מכדי האידנא כולהו ספק זבות שוינהו רבנן לטבלינהו ביממא דשביעאה כו', ע' נובי"ת חי"ד סי' קכ"ו וע"ע בס' יראים סי' קצ"ב.

שם אשה חופפת באחד בשבת וטובלת בחמישי בשבת שכן אשה חופפת וטובלת במוצאי שני ימים טובים של ר"ה, ע' בת' משיב דבר ח"א סי' מ"א ובח"ב סי' ע"ו ובח"ד סי' ה'.

רש"י ד"ה אבולאי. שומרי העיר ונכרים הם ל"א בנינים של מערות כו', ע' העמק שאלה לשאילתות פ' אחרי סי' צ"ו אות ב'.

תוד"ה משום סרך בתה. ור"ת אומר דתרי קולו לא אשכחן דשרי הש"ס הרחקת חפיפה מטבילה וסרך בתה. ע' אור שמח פ"ד ה"ח מאיסורי ביאה ובקונטרס עץ שתול סי' יוד.

דף סח.

דודי חסרת טשטקי חסרת עבדי חסרת, ע' בפרדס הגדול לרש"י סי' רע"ג ובח"ס חי"ד סי' ר"ז וסי' ריי"ד.

שם והא שלח רבין באגרתיה אשה לא תחוף בע"ש ותטבול במוצאי שבת כו', ע' העמק שאלה ל לשאילתות פ' אחרי סי' צ"ו אות ו'.

שם הא בעינן תיכף לחפיפה טבילה וליכא כו', הא דחשיב בברכות מ"ב ע"א רק שלש תכיפות ולא חשיב הך, ע"ש בתוס' נ"ב ריש ע"ב ובמש"כ בחידושי למנחות צ"ג ע"א.

שם קשיא הלכתא אהלכתא ל"ק הא דאפשר הא דלא אפשר, ע' אור זרוע ח"א סי' שס"ד ובראב"ן סי' שכ"ו ובס' התרומה סי' צ"ט וברוקח ה' נדה דיני חפיפה.

שם איתמר רב אמר זבה ודאי ולוי אמר זבה ספק, ע' אור שמח פ"ו ה"כ מה' איסורי ביאה ובחזקה רבה חי"ד סי' רנ"ו.

תוד"ה כך אמרו. ופירש"י הא דאפשר לחוף ביום כגון בימי החול חופפת ביום כו', ע' בס' התרומה סי' צ"ט ק'.

דף סח:

במשנה הזב והזבה שבדקו עצמן ביום ראשון כו', ע' נוב"י קמא חי"ד סי' מ"ו וע"ע בת' מהר"ם ב"ר ברוך סי' תרל"ב ובמה שהאריך בזה בת' בית דוד סי' ב' וע"ע בס' התרומה סי' פ"ח וברוקח דפוס ווארשא דף פ"ה ע"ב.

שם נזיר שהילך ע"ג סככות ופרעות נמי מדאורייתא אהל מעליא בעינן ורבנן הוא דגזור כו', ע' בת' אחיעזר חאה"ע סי' ל"ד.

שם אבל הכא אי חיישינן דילמא חזאי בספק אתי לאיחלופי בודאי, ע' בס' חזון איש ה' נדה ריש סי' ע"ה.

רש"י ד"ה ר"ע אומר. אין להם אלא שביעי שמא ראו בינתים וסתרו ספירתן הראשונה, ע' נובי"ת חי"ד סי' קכ"ז.

דף סט.

אמר רב היא היא תחילתן אע"פ שאין סופן כו', ע' בס' תפארת זיו קונטרס שער הקרטין סי' ל"ו ובחזקה רבה חי"ד סי' רנ"ו.

שם א"ל רב ששת לרב ירמיה בר אבא רב ככותאי אמרה לשמעתיה דאמרי יום שפוסקת בו סופרתו למנין ז' כו', ע' בס' התרומה סי' פ"ז ובראב"ן סי' ש"כ וברוקח דפוס ווארשא דף פ"ה ע"ב.

שם ולאו מי אוקימנא כר"ע דאמר בעינן ספורין לפנינו כו', ע' נובי"ת חי"ד סי' קכ"ז ובעונג יו"ט סי' פ"ג וע"ע בס' התרומה סי' צ"ח.

תוד"ה שבעה לנדה. דלא בעינן ספורים בפנינו בזבה קטנה בזבה גדולה בעינן ע' אור שמח ששמח פ"ז ה"ד מאיסורי ביאה.

בסה"ד דספירת לילה אינה ספירה, ע' בס' חזון איש ה' נדה סי' ע"ה סקי"ב,

דף סט:

ספרתי ואיני יודעת כמה ספרתי אם בימי נדה ספרתי ואם בימי זיבה ספרתי, ופירש"י ספרתי בדקתי וע' ח"ס חי"ד סי' קע"ז.

שם ת"ר שנים עשר דברים שאלו אנשי אלכסנדריא את ר' יהושע בן חנניא כו', ע' דורש לציון דרוש ה'.

דף ע.

היא תועבה ואין בניה תועבין רש"י קידושין ע"ז ע"א ד"ה היא תועבה ובח"ס חי"ד סי' קמ"ז.
שם אמר שמואל כשקרב אשמו כו', ע' דורש לציון דרוש ג' ובמקור חיים על ה' פסח בחידושיו שם לכריתות ד"ח.
תוד"ה ומביא. אבל חטאת העוף מספיקא לא לייתי חולין לעזרה כו', ע' דורש לציון דרוש ד'.

דף ע:

ולא הודו לו חכמים לר"ש מפני שמביא קדשים לבית הפסול, פי' ור"ש ס"ל מביאין קדשים לבית הפסול, וע' בחידושי הרשב"א לקידושין נ"ה ע"ב ובמש"כ בחידושי לזבחים ע"ה ע"ב ולבכורות ס"א.
תוד"ה מתים לעתיד לבא צריכים הזאה, וא"ת כ אמאי לא בעי הך בעיא על בן השונמית כו', ע' מה שתירץ בזה בח"ס חי"ד סי' של"ז.

דף עא.

מ"ט דב"ש אי נימא משום ותתחלחל המלכה וא"ר מלמד שפירסה נדה ה"נ כו'. ע' בתוס' סוטה ד"כ ע"ב ד"ה ביעתותא ובח"ס סי' קס"ג ובת' מהרש"ם ח"א סי' ל"ז.
שם פחדא צמית ביעתותא מרפיא כו', ע' ח"ס חי"ד ס"ס קפ"ג.
רש"י ד"ה הרוג שיצא. מיהו אי הוה נמי רובא לאחר מיתה אין טומאתו מן התורה דרביעית שלמה דמת בעינן כו', ע' אור שמח פט"ו ה"י ממאכלות אסורות.
תוד"ה מקור מקומו טמא. ולא לענין שיהא הדם הנוגע בו טמא טומאת מגע כו'. ע' בת' בית אפרים חי"ד סי' נון.

דף עא:

במשנה בראשונה היו אומרים היושבת על דם טוהר היתה מערה מים לפסח חזרו לאמר הרי היא כמגע טמא מת לקדשים כו', ע' נובי"ק חי"ד סי' מ"ו.
רש"י ד"ה צריכה טבילה ליל שמונים לתרומה מפני שטבולת יום ארוך היא כו' אבל לקדשים מודו ב"ה כו', ע' טו"א לחגיגה ד"כ סוף ע"ב.

תוד"ה ר' יהודא. וא"ת לרבא דמשני אליבא דר' יהודא בזבחים דבכ"מ אית ליה לר"י מב"מ לא בטיל כו', ע' העמק שאלה לשאילתות ר"פ בשלח.
תוד"ה מערה. ושמא כי היכי דקיל מנדה שאינו מטמא משכב תחתון אלא כעליון ושטבילתו ביום ה"נ קיל מנדה שאינו מטמא בהיסט כו', ע' בת' בית אפרים חי"ד סי' נ"ב.

דף עב.

במשנה וב"ה אומרים הרי זה גרגרן, ע"ל נ"ד ע"א תוד"ה תשמש ובראב"ד ומגיד משנה פ"ו הי"ז מאיסורי ביאה.
שם ומודים ברואה בתוך י"א יום וטבלה לערב ושמשה שמטמאין משכב ומושב וחייבין בקרבן, ע' עונג יו"ט סי' מ"ד בהגה"ה.

דף עב:

תוד"ה ר' יוחנן. תימא במאי פליגי ר' יוחנן ור"ל כו' בסברא בעלמא פליגי כו', ע' העמק שאלה לשאילתות פ' תזריע ס"ס פ"ו ובמש"כ בחידושי לסנהדרין פ"ז ע"א וע"ע בס' שערי ציון להגאון מבילסק סי' י"א.

דף עג.

לר"ע קראי לראב"ע הלכתא. ע' בס' יראים סי' קצ"ב.
שם אימא ביממא תיהוי זבה בליליא תיהוי נדה א"ל עלך א"ק על נדתה סמוך לנדתה כו', ע' בת' מהרש"ם ח"ב סי' ס"ה ובת' רביד הזהב סי' נ"ד ובמש"כ בחידושי למנחות ע"ח ע"ב וע"ע בהעמק שאלה לשאילתות פ' תזריע סי' פ"ו אות ד' ובעולת שמואל ח"א ס"ס ע"ז.
רש"י ד"ה יהיה לה, הוסיף לה הויה של שימור, ע' בחידושי באר שבע להוריות ד"ד ע"א.
תוד"ה תנא דבי אליהו ור"ת הגיה בספרו וכן נראה דאיידי דאירי לעיל בהילכתא מייתי לה לסיים בדבר טוב כו', ע' בת' חבל יעקב ח"ב סי' ט"ז.

בעזהי"ת הדרן לש"ס

שילהי נדה גרסינן א"ל רב שמעיה לר' אבא אימא ביממא תיהוי זבה בליליא תיהוי נדה א"ל עלך א"ק על נדתה סמוך לנדתה אימת הוי בליליא וקא קרי לה זבה תנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן העוה"ב שנאמר הליכות עולם לו אל תקרי הליכות אלא הלכות.

א) והנה התוס' הקשו אסמיכות דתנא דבי אליהו דאין לו שום שייכות להא דלעיל ותירצו שהוא לסיום דבר טוב, ובת' באר שבע דפוס ווארשא דף קי"א ע"א הקשה על דבריהם מהא דמגילה כ"ח ע"ב גבי חומרא דר"ז בנות ישראל החמירו על עצמן שאפילו רואות טפות דם כחרדל כו' והתם נמי לא פגע ולא נגע כלל לענין שלפני זה והתם לא שייך האי טעמא כדי לסיים בדבר הטוב כן אי בשביל דבר טוב הו"ל לסיים הכא ת"ח מרבים שלום בעולם כדרגיל בכמה מסכתות ולכן כתב עפ"מ דתנן ספ"ג דאבות קינין ופתחי נדה הן הן גופי הלכות ופירשו. המפרשים הן הן גופי הלכות עיקר תורה שבע"פ שמקבלין עליה שכר וכדי שלא יחשוב אדם כיון שאלו הלכות נקראים גופי הלכות שלא ישנה אלא דוקא אלו לכן קבע מסדר הגמרא האי תנא דבי אליהו הכא ובמגילה אחרי הלכות נדה דוקא לאשמעינן כל השונה הלכות אע"ג שאינן גופי הלכות מובטח לו שהוא בן העוה"ב כו' ע"ש.

ולע"ד בלתי מובן קושית הב"ש מהא דמגילה, הלא התם סמיך ליה אהא דמייתי למתניתין ודאשתמש בתנא חלף ומפרש זה המשתמש במי ששונה הלכות ומספר והולך עובדא דר"ל איך שהשתמש בשוגג במי ששונה הלכות ומשו"ה א"ל ר"ל גמור מיני הא מילתא דאר"י בנות ישראל החמירו ע"ע כו' ועלה מייתי הא דתדב"א כל השונה הלכות כו' ע"ש, ולפ"ז שפיר יש לו קשר לשלפניו, ומש"כ בשם המפרשים דקינין ופתחי נדה הן הן גופי הלכות עיקר תורה שבע"פ שמקבלין עליה שכר ג"ז בלתי מובן לע"ד הלא לבד מש"א בעירובין ס"ד ע"א כל האומר שמועה זו נאה וזו אינה נאה מאבד הונה של תורה, ואיך נופל לאמר ע"ז גופי הלכות, ולענין פירושם דקבול שכר הלא שנינו דאין אתה יודע מתן שכרן של מצות.

ב) והנה בביאור משנתינו דקינין ופתחי נדה האריכו המפרשים ע"ש, ולעד"נ בשנקדים הא דאמרינן לעיל ס"ו ע"א התקין רבי בשדות ראתה יום אחד תשב ששה והוא שנים תשב ששה והן שלש תשב שבעה נקיים ופירש"י בשדות מקום שאין בני תורה ואינן יודעות למנות פתח נדות מתי הן ימי נדה ומתי הן ימי זוב ע"ש, ולפי גרסת הרי"ף והר"ן בפ"ב דשבועות בסוודית, דמשמע שהוא שם מקום. קשה מדוע דוקא התם איצטריך ליה לרבי לתקן האי תקנתא, ונלע"ד דנחיצת התקנה היתה דכל זמן שביהמ"ק היה קיים היו מוכרחות כל הנשים לדעת בדיוק זמן פתחי נדותן וזיבתן משום הקרבת קיני זבות, וממילא היו נשמרות להן ימי נדה לחוד וימי זיבה לחוד לענין שומרת יום כנגד יום שהוא רק בי"א יום שבין נדה לנדה ובאם ראתה שלשה ימים רצופין ידעה למנות ז"נ ולהביא קיני זיבה, ובודאי תיכף אחר החורבן היו זהירות בחשבונן כפי שהיו רגילות.

והנה ראב"ע היה בן י"ד או ט"ו שנה כשחרב הבית כדכ' התוס' בשבת נ"ד ובביצה כ"ג וביומא ס"ו ובע"ז י"ג ובבכורות נ"ג, וכשהיה בן י"ח מינוהו נשיא כדאמרינן בברכות כ"ח ע"א ור"א חסמא היה תלמידו של ראב"ע כדאמרינן בחגיגה ד"ג, ולפי שהיה שנים אחדות אחר החורבן ובהעדר הקרבנות זיבה הרי יוכל להתמוטט חשבון פתחי נדות וזבות, ולכן מצא ר"א חסמא אז לנחוץ לאמר קינין ופתחי נדה הן הן גופי הלכות תקופות וגימטראות פרפראות להכמה. כוונתו למען ידעו להזהר בחשבונן, דזה אינו דומה לתקופות וגמטראת שהן רק פרפראות לחכמה, משא"כ קינין ופתחי נדה הן הן גופי הלכות הנוגע למקור טהרה וקדושת הישראלי, ואע"ג דלר"ע ילפינן אחד עשר יום שבין נדה לנדה מקראי, אבל לפ"מ דהוא היה תלמידו של ראב"ע כנ"ל ולדידיה הוא הלמ"מ כדאמרינן בסוגיין להכי קאמר גופי הלכות, ואע"פ דלשעתו היה לו להזכיר רק פתחי נדה מ"מ הזכיר נמי קינין משום תקותם מהרה יבנה ביהמ"ק כדחששו ריב"ז וכל תנאי דורו, ועפ"ז מדוייק מש"א פתחי נדה, ולא אמר קינין ונדה משום דלא נסיב בזה על כלליות דיני נדה אלא על פתחי נדה למטרת שמירת החשבון של נדה וזבה ביחד, מחשבון פתחי נדה נשמר חשבון זיבה ממילא.

ג) והנה דורו של רבי היה קודם שהחמירו על עצמן לישב שבעה נקיים כדפירשו רש"י ורשב"ם בפסחים קי"ב ע"ב גבי הא דצוה ר' ישמעאל ב"ר יוסי לרבי אשתך טבלה אל תזקק לה לילה הראשונה ואמר רב עלה ובנדה דאורייתא הואיל והוחזק מעין פתוח דילמא משכה זיבה ע"ש ואז הלא עברו שנים שלשה דורות מזמן החורבן וע' תוס' שבת ק"נ ע"א ד"ה וריב"ק ב"ב קי"ג ע"א ד"ה ומטו בכורות נ"ח ע"א ד"ה חוץ, ואפשר שהיה מורגש קצת או הרבה שחשבון נדה וזיבה נחלש קצת אצל נשי ההמון, באמרן כי אין נ"מ לאחר החורבן לענין קרבן זיבה כנ"ל, ולפ"ז עלול הדבר לבוא שגם בימי נדתה תהיה שומרת רק יום כנגד יום ולכן מצא בדורו לעשות תקנה כללית, וזמש"א התקין רבי בשדות (אפשר שהיא ג"כ מליצה בשביל שהיה הזמן שאחר החורבן כדכתיב ציון שדה תחרש) ראתה יום אחד תשב ששה והוא, כדין תורה דשמא בימי נדה הוא, שנים תשב ששה והן, לחומרא שמא ראשון סוף זוב ושני תחילת נדה וצריכה עוד ששה, שלשה תשב שבעה נקיים כדין זבה, ומעתה לא תצטרך עוד לשמור פתח נדותה.

והנה רבינו הקדוש תיקן תקנה זו כמו בכמה דורות שראו גדולי הדור לעשות תקנות לסייגים וגדרים כפי נחיצות הזמן לבני דורם כמו יהושע ועזרא דס"פ מרובה ושלמה דעירובין כ"א ע"ב ותקנת פרוסבול דהלל בגיטין ל"ו וכה"ג בשבת ד"ס ועירובין מ"ה ודוכתי טובא, שמצאו חכמי ישראל נחוץ לפניהם לעשות תקנות, והרשות בידם ע"פ דין

תורה כדתניא ביבמות ד"צ ע"ב אליו תשמעון אפילו אומר לך עבור על אחת מכל מצות שבתורה כגון אליהו בהר הכרמל הכל לפי שעה שמע לה כו', הלא חזינן דלמודר מילתא מותר לעבור על אחת ממצות שבתורה אפילו בקום עשה. וכן אמר באב"י התם שמעתי שב"ד מכין ועונשין שלא מן התורה כו' לעשות סייג לתורה ומעשה באחד שרכב על סוס בשבת והביאוהו לב"ד וסקלוהו כו' וע' במיוחסות להרמב"ן סי' רמ"ד ובת' שבות יעקב ח"ג סי' צ"ז.

וע"פ דרך זה והיה מובן לנו הא דתנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן העוה"ב שנאמר הליכות עולם לו אל תקרי הליכות אלא הלכות, דלכאורה מה הכריחם לשנות תיבת הליכות להלכות ומהיכן מוכח מזה דהוא בן העוה"ב, אמנם תיבת עולם נמצא בכתוב בשני אופנים האחד הוא ענין תבל, והשני הוא ענין נצחי, והשתא לפ"מ דכתיב הליכות עולם לו ופי' רש"י ורד"ק מהלכו של עולם לו, ולפ"ז יהיה פירושו דתהלוכות התבל והנהגתו שלו הוא ע"ש, ועפ"ז היה אפשר להסמיך התקנות של חכמי הדורות כנ"ל ג"כ אהאי קרא שבכל הדורות יעשו החכמים תקנות להחזקת התורה והיהדות לפי הליכות עולם, אם רק שתהיה כוונתם רצויה לו להשי"ת, ובאמת אם רק כל אחד מחכמי דורות האחרונים היו חושבים שהותרה הרצועה חלילה לעשות תקנות אף אם:

יעברו על דברי תורה בקום ועשה אם אך תתאים התקנה לפי הליכות עולם כל אחד בדורו וכל יחיד היה עושה לפי שכלו מקומו ושעתו, הרי אין לך הריסה גדולה מזו כפי שהורה לנו הנסיון בדורות האחרונים ממסכנ"י התקנות, לכן דוקא הכא במקום חתימת התלמוד מצאו מסדרי הש"ס מקומם לקבוע הא דתנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן העוה"ב. ומפרשי אל תקרי הליכות, דבזה אפשר לפרש מנהג התבל, אלא הלכות ופירש"י משנה ובריתא הלכה למשה מסיני ע"ש, פי' דזה עיקר תורה שבע"פ ומינה לא תזוע, ומאחר דקרינן הלכות עולם, יהיה פירושו של עולם, ענין נצחי, ותתפרש נמי עולם לו אל האדם ואז שפיר מרומז בזה שהוא בן העוה"ב.

ד) והנה על קושיא דרב שמעיה בסוגיין אימא ביממא תיהוי זבה בליליא תיהוי נדה פירש"י משום דכתיב ימים והקשה בס' עולת שמואל איך יעלה על דעתנו לאמר דמשום דכתיב ימים הוא דוקא ימים ולא לילות הלא גבי נדה נמי כתיב שבעת ימים תהיה בנדתה ואפ"ה טמאה אף בלילות, וכתיב שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם ומ"מ גם בלילה עובר בב"י, וכן באכילת חמץ שבעת ימים תאכלו מצות והוא אף בלילה ע"ש, ולכאורה היה נראה לאמר דקושית הש"ס הכא היא אליבא דראב"ע דהכא, ואיהו הלא ס"ל ספ"ק

דברכות ימי חייך הימים כל ימי חייך הלילות, משמע דלדידיה דוקא כל מרבה לילות אבל ימי הוא ימים דוקא אכן אנן פסקינן כחכמים בברכות שם דדרשי ימי חייך העוה"ז כל ימי חייך להביא לימות המשיח, אולא ז"א דלפ"ז צריכינן לאמר דס"ל לראב"ע דכל היכא דכתיב ימים כנ"ל לא הויין לילות בכלל, וזה ודאי אינו דלא אשתמט ליה לראב"ע לפלוגי באיזה מכל הנ"ל במשנה או בברייתא, ועוד דהכא בע"כ הקושיא הוא אליבא דר"ע דהא מסקינן דלראב"ע הלכתא, ועל הלמ"מ לא נוכל להקשות דיוכל היות דכן היתה ההלכה דגם בלילה הויא זבה, וכל הקושיא היא אליבא דר"ע כיון דיליף מקראי נופל להקשות למסבר קראי דילמא רק ביממא משום דכתיב ימים.

ה) לכן נלע"ד להניח בזה כלל חדש דיש הבדל בין דבר שאפשרות פעולתו תוכל להמשך בתמידיות ביום ובלילה או דין תורה שתוכל לחול עליו ביום ובלילה באין הפוגות, לדבר שפעולתו בשלימותה נעשתה בזמן קצר משעות היום או משעות הלילה, ולפ"ז חילוק גדול ביניהם דימים דכתיבין בנדה ובבל יראה דינים אלו בלתי דרושים כלל לשום פעולה ויוכלו להמשך ביום ובלילה ואחרי דכתיב בהו שבעת ימים גם הלילות בכלל. וכן בסוכות תשבו שבעת ימים דאשכחן כזה מקרא מלא במילואים ס"פ צו ופתח אה"מ תשבו יומם ולילה שבעת ימים, הלא העידה תוה"ק דאע"ג דכתיב תשבו מ"מ תהיה ההמשכה אף בלילות וממילא כמ"כ תשבו שבעת ימים דכתיב גבי סוכה תחול ג"כ ישיבתה אף בלילות משום אפשרות ההמשכה.

משא"כ גבי זבה דכתיב ימים רבים ודרשינן בתו"כ ימים שנים רבים שלשה ומן הנמנע הוא שתהא שופעת דם שלשה ימים ולילות באין הפוגות כדפירש"י כעין זה לעיל ד"י ע"ב בד"ה אלא כפוסקת ע"ש, ובע"כ שהמשך פעולת הזיבה היא בזמן קצר משעות היום או משעות הלילה וכתיב ימים ולכן שפיר יש בזה סברא לאמר דהפעולה צריכה להעשות משעות הימים, וכן בזכרון דיצ"מ דכתיב למען תזכור את יום צאתך מאר"מ כל ימי חייך, דאין סברא לאמר שכוונת התורה שזכרון יצ"מ יהיה על שפתיו בכל ימי חייו ביום ובלילה בלא הפסק הכוונה פעם או פעמים מידו יום ביומו ובכל פעם יומשך הזכרון שעה קטנה ובכ"ז כתיב ימי חייך ומשו"ה סברא לאמר דזו השעה היא משעות היום לולא דכתיב כל לרבות הלילות וכמ"כ בהא דכתיב בפ' תצוה כ"ט ל' שבעת ימים ילבשם הכהן שמבואר ברמב"ם פ"ד הי"ג מכלי המקדש שלובש השמונה בגדים ופושטן וחוזר ולובשן למחר שבעת ימים יום אחר יום כו' ע"ש, הרי דמשום שהיא פעולה קלה של הלבשה והפשטה הונח על זה לשון שבעת ימים באופן דקאי על משך של שעות היום ולאפוקי דלילה.

ובזה מובן דברי רבינו האי גאון ה שהביא הרשב"א בחידושיו לברכות ט"ו ע"ב וז"ל דלא קיי"ל כר"ג אלא אנינות לילה דאורייתא ואע"ג דכתיב ויעש לאביו אבל שבעת ימים לילות בכלל ע"ש, (והוא עפ"ד הירושלמי המובא בתוס' מו"ק ד"כ ע"א וכ"ה בתנחומא ס"פ ויחי דילפי אבילות ז' ימים מהאי קרא ודלא כשיטת הבבלי במו"ק שם) ועכ"פ הוא כמש"כ כיון דאבילות תוכל להתקיים ביום ובלילה באין הפסק משו"ה אע"ג דכתיב ימים גם לילות בכלל.

כן עצם קושית הגאון בעל עולת שמואל בלתי מובן שהק' דמשום דבנדה כתיב ימים ואפ"ה טמאה גם. בלילה ומשו"ה גם ימים דכתיב גבי זיבה תהיה ג"כ בלילה, דלע"ד חילוק גדול ביניהם, דהא ספירת ימים דזבה הכוונה על ספירות דראייתה באותן הימים, ומשום דגבי זב תלה הכתוב בראיות שאפילו הוא רואה שלש פעמים ביום אחד הוא זב להכי אשמעינן קרא דבזבה תלוי בימים, היינו שהשלש ראיות תהיינה דוקא בשלשה ימים רצופים כדאמרינן כ"ד ע"א, ואותן ספירות הן למטרת טבילתה וטהרתה, דהא אהא דתנן במגילה ד"כ ע"א דטבילת זבה הוא משתנץ החמה, ביארו בגמרא שם כיון דבעיא ספירה ספירה ביממא הוא ופירש"י דכתיב וספרה לה ז' ימים ע"ש וכיון דימים דכתיב גבי ספירתה הוא לעיכובא דדוקא ביום, א"כ סברא לאמר דגם תיבות ימים רבים דכתיב גבי ראייתה יהיו ג"ב דוקא ביום, לפ"מ דחז"ל עשו גם לטבילתה עם ספירתה חטיבה מיוחדת, מכש"כ ראייתה עם ספירתה, משא"כ גבי נדה דליכא ספירה כדפריך הש"ס לעיל ס"ט ע"א נדת ספירה למה לה ע"ש ואדרבה בפסחים ד"צ סוף ע"ב ילפינן מהאי קרא גופיה דשבעת ימים תהיה בנדתה דתהא בנדתה כל שבעה ומשו"ה טבילתה דוקא בלילה ע"ש וא"כ הלא נהפוך הוא דקרא זה מורה על טבילת לילה ולא על פעולה דיממא, ולפ"ז שפיר פריך רב שמעיה אימא ביממא תיהוי זבה בליליא תיהוי נדה.

ו) **ומעתה** מה נכבד היום דדרשינן בפ"ק דפסחים ד"ד ע"ב אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם הא כיצד לרבות ארבעה עשר לביעור ואימא לרבות לילי ט"ז לביעור דסד"א ימים כתיב ימים אין לילות לא קמ"ל אפילו לילות ההוא לא איצטריכא ליה דהא איתקוש השבתת שאור לאכילת חמץ ואכילת חמץ לאכילת מצה כו' וכתיב ביה במצה בערב תאכלו מצות ואימא לרבות ליל י"ד לביעור ביום כתיב ע"ש, אלמא דמדכתיב ביום לא נוכל לרבות ליל י"ד, וכן השבתת שאור ואכילת חמץ דהוא אף בלילה ידעינן רק משום דגמרינן מהיקישא לאכילת- מצה, ולולא ההיקש ה"א דמדכתיב ימים הוא דוקא ימים ולא לילות ולא גמרינן מנדה דאפילו לילות דאל"כ אמאי איצטריך היקישא, וע"כ הטעם בזה משום דהשבתת שאור ואכילת חמץ וביעור:

חמץ כולם הם דברים שפעולתם תוכל להעשות בשעה קטנה וכתיב בהו ביום או ימים ולהכי יש להו מקום בדעת תורה דפעולתן הן משעות היום.

ואלה"ק מאכילת מצה דכתיב בפ' בא שבעת ימים מצות תאכלו. הלא כתיב ימים ופעולה זו דאכילה תוכל להעשות בשעה קלה ואפ"ה נוהגת אף בלילה, דז"א משום דבאכילת מצה דרשינן בפסחים ק"כ ע"א מדכתיב ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת וגו' מה שביעי רשות אף ששת ימים רשות ופירש"י שאם רוצה יכול לאכול בשר בלא לחם או להתענות ע"ש, ולהכי אין אנו מברכין על אכילת מצה רק בלילה ראשונה כדנפק"ל התם מבערב תאכלו מצות הכתוב קבעו חובה, ולא נשאר לנו בזה רק איסור דאכילת חמץ כל שבעה, ואיסור זה יוכל להמשך ביום ובלילה כמו איסור נדה וכנ"ל.

ז) **ולפמש**"**כ** נהירין לנו שבילי דהש"ס ר"פ לולב וערבה אהא דכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון דר"א דס"ל לולב וכל מכשירין דוחין את השבת, דריש ביום ואפילו בשבת ורבנן ביום ולא בלילה ור"א ביום ולא בלילה מנ"ל נפק"ל מושמחתם לפני ה"א שבעת ימים ולא לילות ורבנן אי מהתם הוה אמינא לילף ימים ימים מסוכה מה להלן ימים ואפילו לילות אף כאן כו' וסוכה גופה מנלן דת"ר בסוכות תשבו שבעת ימים ואפילו לילות או אינו אלא ימים ולא לילות ודין הוא נאמר כאן ימים ונאמר בלולב ימים מה להלן ימים ולא לילות אף כאן כו' או כלך לדרך זו נאמר כאן ימים ונאמר במילואים ימים מה להלן ואפילו לילות אף כאן כו' נראה למי דומה דנין דבר שמצותו כל היום ואל יוכיח דבר שמצותו שעה אחת או כלך לדרך זו דנין דבר שמצותו לדורות מדבר שמצותו לדורות ואל יוכיח מילואים שאין נוהגין לדורות תשבו לגז"ש מה במילואים ואפילו לילות אף בסוכה ואפילו לילות ע"כ, ומעתה נחקרה ונשובה להבין מש"א בגמרא דלא נוכל למילף ימים דסוכה מימים דלולב משום דסוכה מצותו כל היום ולולב מצותו שעה אחת, הלא לכאורה מאי נ"מ סוף סוף שתיהן מצות דאורייתא ובשתיהן כתיב ימים ומדוע לא נלפינהו מהדדי, ובע"כ דרק לפמש"כ הדברים מאירים דלפ"מ דנטילת לולב נעשתה פעולת מצותה בשעה קלה כדפירש"י שם מ"ג ריש ע"ב שלא נאמר בו אלא לקיחה ע"ש, וה"נ אמרינן שם מ"ב ריש ע"א מדאגבהיה נפיק ביה, וכתיב ביה ימים לרבנן ויום לר"א לכן אמרינן דודאי שעה זו היא משעות היום ולא נוכל למילף מינה סוכה ומשו"ה כדאי יותר למילף ימים דסוכה מימים דמלואים דהתם כתיב בהדיא ופתח אה"מ תשבו יומם ולילה שבעת ימים, דבסוכה נמי נמצאת אפשרות מצותה להיות נמשכת בתמידיות ביום ובלילה, ובזה מתורץ מה דהתוס' שם מ"ג סוף ע"א נשארו בקושיא על לשון הש"ס דאמרו נראה למי דומה ע"ש.

ובכלל בלתי מובן קושית הגאון הנ"ל ז"ל. האם רב שמעיה המציא דבר חדש דמשום דכתיב ימים תהיה פירושו דוקא ביום, הלא מלבד מה שהבאתי כמה כתובים דכתיב ימים וחכמי הש"ס מיעטו בשביל זה הלילות, הרי גם ריה"ג בעירובין צ"ו ע"א ובמנחות ל"ו ע"ב דס"ל דהאי ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה קאי על תפילין דריש נמי ימים ולא לילות, ומדוע הקשה רק על רב שמעיה ולא על התנאים וסתמא דגמרא שהחליטו דימים דקראי בכמה מקומות הם ימים דוקא.

ח) **אמנם** קשה הלא אין אדם דן גז"ש מעצמו אא"כ קבלה מרבו כדאמרינן בפסחים ס"ו ע"א, ומדה זו היא הלמ"מ כמו לרש"י כן לתוס' בסוכה ל"א ע"א, א"כ כמו דבירושלמי ילפו בגז"ש נאמר כאן תשבו ונאמר להלן ופתח אה"מ תשבו יומם ולילה שבעת ימים מה ישיבה שנאמרה להלן עשה בה את הלילות כבימים אך ישיבה האמורה כאן עשה בה לילות כבימים, ומובא בתוס' סוכה כ"ז ע"א ד"ה תשבו ע"ש, ובבבלי גופה דמ"ג שם מסקינן תשבו תשבו לגז"ש נאמר כאן תשבו ונאמר במילואים תשבו מה להלן ימים ואפילו לילות אף כאן ימים ואפילו לגלות ע"ש, וגם אכילת שלמי שמחה בלילות ילפינן מהא דסוכה כדפירש"י בסוכה מ"ח ע"א ד"ה לרבות ע"ש:

ולפ"ז מה מקום לכל השקלא וטריא בסוכה שם דנילף מלולב דימים ולא לילות, הלא א"כ הוא כנגד הגז"ש שקבלו מסיני, וע"כ צ"ל דלהירושלמי היתה גז"ש זו דתשבו תשבו מקובלת בהחלט ולהבבלי היתה כמסופקת קצת עד שמתוך פלפולם הוציאו דגז"ש זו מוחלטת היא, וגדולה מזו אשכחן בשבת צ"ז ע"א דר' יהודא בן בתירא לא גמיר הגז"ש מה דגמיר ר"ע, ואפילו לקבל קבלה זו מר"ע שהוא קבלה מרבו ג"כ לא רצה משום שהיה להם בקבלה מנין גז"ש שבכל התורה וזו היתה יתירה על החשבון לפיכך לא קיבלה כמש"כ התוס' שם בשם ר"ת.

וכה"ג אשכחן בדין ח"נ צרורות דאמרינן בב"ק ד"ג ע"ב דהלכתא גמירי לה וכן הוא נמי סתמא דמתניתין ר"פ כיצד הרגל כדפירש"י שם, ואפ"ה פליג סומכוס בברייתא שם וס"ל דצרורות נ"ש משלם, ובע"כ משום דלא קבל ה הלכה זו מרבו.

ט) **עוד** ראיתי בעולת שמואל שם שהקשה מדוע צריך הגז"ש דתשבו תשבו בסוכה שם ולא יליף מאכילת חמץ ומהשבתת שאור דנוהג לדורות ומצותו כל היום והוא לגמרי כמו סוכה ומה התם אף לילות ה"נ סוכה ג"כ בלילה ונשאר בצ"ע ע"ש, ולפי דבריו ושיטתו הוה מצי להקשות דנילף נמי מנדה דגם בדידה כתיב ימים ולדורות ומצותה כל היום.

אבל לע"ד חילוק גדול הוא בין מצוה דשב ואל תעשה למצוה דקום ועשה, דאפילו אם בשתיהן חסרה לנו ההכרעה מ"מ לא דמיין להדדי, דאכילת חמץ והשבתת שאור ונדה

דאיסורא רכיב עליה בשב וא"ת וכשבא לשאול בלילה אם גם אז האיסור עליו, הלא אם אין לנו מקור נאמן מן התורה למניעת האיסור מאיזה טעם נתירנו, משא"כ סוכה שהיא בקום ועשה והוא בא לשאול בלילה אם אז ג"כ חייב בסוכה ואין לנו מקור נאמן לחייבו מאיזה טעם נחייבנו, ומשו"ה על קיום מצות סוכה בלילה היה נחוץ לנו הגז"ש דתשבו תשבו, דוגמא לזה אשכחן בנזיר ד"ח ע"א בין להטיל עליו נזירות מספק ובין לסלק ממנו הנזירות שהיתה עליו ע"ש.

י) **כן** על תירוצא דר' אבא בסוגיין עלך א"ק על נדתה סמוך לנדתה סמוך לנדתה אימת הוי בליליא וקא קרי לה זבה הקשה בס' הנ"ל מהא דפסחים ס"ג גבי שוחט את הפסח על החמץ דרשב"ל ס"ל עד שיהא עמו בעזרה ור"י סבר אע"פ שאין עמו בעזרה ופלוגתתם לחד לישנא דלר"ל בעינן על בסמוך ולר"י ל"ב על בסמוך ולחד לישנא פליגי בהתראת ספק דלהכי ס"ל לר"ל דעד שיהא החמץ בעזרה דאל"כ הו"ל הת"ס אבל על בסמוך לא בעי והשתא לפ"מ דמרבינן הכא מקרא לילות משום דעל היינו בסמוך הלא תקשה לר' יוחנן דלא בעינן על בסמוך ולחד לישנא גם לר"ל ל"ב על בסמוך ע"ש.

והנה עצם פלוגתתם אי על הוא ממש או בסמוך אשכחן במשנה דמנחות צ"ו ע"א גבי טפחיים ריוח דבאמצע לחם הפנים, דאבא שאול סבר שם היו נותנין שני בזיכי לבונה של לחה"פ אמרו לו והלא כבר נאמר ונתת על המערכת לבונה זכה אמר להם הלא כבר נאמר ועליו מטה מנשה, ובברייתא שם צ"ח ע"א יליף רבי על בסמוך מקרא דוסכות על הארון את הפרכת דפרכת מחיצה היא וקרי לה על ע"ש, ועפ"מ דאשכחן בכתוב לשון על שהוא ג"כ בסמוך מעתה מחולקים הם לסוגים שונים, יש על דבהכרח הוא על ממש, כמו גבי אורים ותומים והיו על לב אהרן ונשא אהרן את משפט ב"י על לבו, וגבי ציץ ושמת אותו על פתיל תכלת והיה על המצנפת והיה על מצח אהרן, על כנפי בגדיהם, וגבי סמיכה על ראש הפר על ראש האיל וכדומה. דשם בע"כ על ממש אליבא דכו"ע, וכן בקראי דועליו מטה מנשה וסכות על הארון את הפרכת דזה ודאי על בסמוך באין חולק, אולם ישנם דברים בתורה שהיה להם איזה סברא לאמר דעל הוא בסמוך כיון דאשכחן כן בלשון הכתוב כנ"ל. בזה פליגי כגון גבי כבשי עצרת דכתיב על לחם הביכורים ומספקא לן במנחות ס"ב ע"א אי כבשים ע"ג להם או לחם ע"ג כבשים וקאמר רבי עלה מניח זה בצד זה ומניף ופריך והא בעינן על ומשני רבי לטעמיה דאמר על בסמוך וכן בסוטה ל"ז ע"א דמספקא להו בקרא דונתת את הברכה על הר גריזים דאמר רבי אלו ואלו למטה הן עומדין הפכו פניהם כלפי הר גריזים ופתחו בברכה כלפי הר

עיבל ופתחו בקללה מאי על על בסמוך וע"ש תוד"ה מאי על ובפסחים ס"ג ע"ב ד"ה לא אמרינן וכה"ג פליגי בירושלמי פסחים פ"ז ה"א בקרא דראשו על כרעיו ועל קרבו ע"ש. **והנה** בלאו דלא תשחט על חמץ דם זבחי ודאי לא שייך שתזהיר רחמנא שלא ישחוט את פסחו על חמצו ממש דבזולת אזהרה ג"כ לא יעשה שום אדם דבר כזה, רק דפליגי אי כוונת הכתוב שלא יהיה החמץ סמוך למקום שחיטת פסחו בעזרה או דאיסורא רכיב אגברא שלא ישחוט את הפסח כל זמן שיש חמץ ברשותו, אבל עכ"פ גם מאן דס"ל דהאי על הוא בסמוך הכוונה היא סמוך למקום חמצו דוגמא דעל ממש דאיירי במקום. משא"כ בעל נדתה דבסוגיין דנדתה היא ביום השביעי וזמן זיבתה מתחלת בליל שמיני ודבר המאוחר בזמן הוא בע"ב בסמוך, והשתא מה ענין זה לשוחט את הפסח על החמץ דשם איירי בסמוך למקום, כמו בכל פלוגתא דעל ממש ועל בסמוך דאיירי במקום.

והנה בירושלמי פסחים שם קאמר הכל מודים בעליו שהוא סמוך מה מפליגין בעל אבא שאול אומר על המערכה סמוך למערכה ורבנין אמרין על המערכה על גגה של מערכה אתיא דאבא שאול כר"ע ודרבנן כריה"ג ע"ש. ולמפש"כ גם התם צ"ל דלאו בכל תיבת על שנזכר במקרא פליגי אי על ממש או בסמוך רק היכא שיש סברא להסתפק בזה, וכדאמרינן במנחות כ"ו סע"ב אבעיא דר' יצחק נפחא אברין שסידרן בצדי המערכה מהו אליבא דמ"ד על ממש לא תיבעי לך דעל העצים כתיב כו'. ע"ש. הרי בהדיא דסתם על כהא דעל העצים הוא ממש אליבא דכו"ע. ונראה עוד להוסיף בזה דהיכא דמוכח דהאי על הוא בסמוך גם בזה לא פליגי דאל"ה מדוע לא פשטוה בירושלמי, שם מקרא דאנשי סדום נסבו על הבית הרי דלשון על הכתוב בפסוק הוא בסמוך ובע"כ משום דאין סברא בזה לאמר על ממש, דהא כתיב ויצא אליהם לוט הפתחה וילאו למצוא הפתח וגו'. ובהכרח דהאי על הוא בסמוך. וכל פלוגתתם היא רק היכא דיש פנים לכאן ולכאן כנ"ל.

י"א) והנה בתמיד ל"א ע"ב ילפינן עקידת יד ורגל דקרבנות מעקידת יצחק בן אברהם וכן בשחיטה דבעינן שיהיה בדבר התלוש מקרא דויקח את המאכלת כדאמר בחולין ט"ז ע"א. ומהאי קרא גופיה דרשו שיהיה כלי שרת כדאמרינן בזבחים צ"ז ע"ב ובמנחות פ"ב ע"ב וע' בתוס' שם ובר"פ איזהו מקומן ובחולין ד"ג ע"א ובמנחות צ"ו ע"ב ובסוכה ד"ה ע"א ובפסחים ס"ו ע"א, ועפ"ז הק' בקונטרס קומץ מנחה למנחת חינוך מצוה קל"ב מאי קמבע"ל במנחות כ"ו ע"ב באברים שסדרן בצידי המערכה אי על העצים הוא דוקא או אפילו סמוך לעצים כדאמרינן בעלמא על בסמוך אמאי לא יליף מעקידה דכתיב וישם אותו על המזבח ממעל לעצים. הרי דעל העצים הוא ממש ע"ש.

ולדעתי יפלא הלא כבר אמרו בירושלמי האין למדין מקודם מתן תורה ומובא בתוס' מו"ק ד"כ ע"א והארכתי בזה בחידושי לחולין ט"ז ע"א ושם פ"ה ע"א ע"ש. ואשכחן נמי בבבלי יומא כ"ח ע"ב דרב יוסף הקשה ואנן מאברהם ניקום ונגמור, וגם רבא דאהדר ליה תנא גמר מאברהם הוא רק בזריזין מקדימין למצות דלא אשכחן אלא באברהם דכתיב וישכם אברהם בבקר אבל עצם דין מילה שהוא דוקא ביום זה ילפינן מקרא דביום השמיני ימול דכתיב בפ' תזריע ע"ש ועפ"ז י"ל דלא גמרינן מקודם מ"ת אלא דברים שלא נאמרו לאחר מ"ת כמו שחיטה בתלוש ובסכין ועקידת יד ורגל, משא"כ סדר המערכה דכתיבין בפ' קרבנות אין מקום להקשות דנילף מעקידה, וכל הספק במנחות שם הוא אליבא דמ"ד על בסמוך אי על העצים הוא נמי בסמוך א"ד דרשינן הקישא דומיא דעל המזבח מה התם ממש אף ה"נ ממש, ואפילו להביא הכרעה מהא דעקידה על הכתובים דלאחר מית ג"כ אי אפשר, דהתם היתה עצם המצוה על אברהם להעלות את יצחק על המזבח כשהוא חי ואין לזה שום שייכות עם סידור אברים של קרבנות למערכה, ומשנה שלימה שנינו בזבחים פ"ד ע"א עולה שעלתה חיה לראש המזבח תרד, ושם נ"ט ע"א פריך הש"ס אקרא דוזבחת עליו את עולותיך ואת שלמיך וכי עליו אתה זובח כו', ובמכילתא ס"פ יתרו תניא ומובא ברש"י עה"ת שם וזבחת עליו אצלו כמו ועליו מטה מנשה או אינו אלא עליו ממש ת"ל הבשר והדם על מזבח ה"א ואין שחיטה בראש המזבח ע"ש ואילו אברהם העלה את יצחק על המזבח לכתחילה כשהוא חי לשחטו ובע"כ בזה עשה רק לקיים מצות השי"ת והעלהו, ומהתם אין ללמוד למעשה הקרבנות דאחרי מ"ת כנ"ל.

והנה אהא דחלקתי לעיל בין על בסמוך דהכא לעל בסמוך דעלמא, מצאתי אח"כ בהעמק שאלה לשאילתות פ' תזריע סי' פ"ו אות ד' שהרכיב ג"כ פלוגתא דעל בסמוך דר"י ור"ל דפסחים שם דעל בסמוך דשילהי נדה ע"ש, ולפמש"כ אין להם שום קשר דבפסחים איירי סמוך במקום ובנדה איירי סמוך בזמן ובזה ליכא פלוגתא דכו"ע ס"ל דלא שייך בזה על ממש כנ"ל.

י"ב) והנה לפ"מ דבסוגיין אשכחן שני דינים נפרדים דנדה ודזבה, ומסקינן דשל נדה היא ל"ת הנמשכת גם בלילה ושל זבה דספירתה היא מ"ע דדינן ביום, ומעתה נתחיל מסכת ברכות דתנן מאימתי קורין את שמע בערבין כו' ופריך בגמרא מ"ש דתנן דערבית ברישא ליתני דשחרית ברישא, ולכאורה תמוה הלא קיי"ל בכ"מ דהיום הולך אחר הלילה ומקרא מלא הוא ויהי ערב ויהי בקר יום אחד, והשתא דאית לן מ"ע של קבלת עול מלכות שמים פעמיים במעת לעת אחת ביום ואחת בלילה, הרי בודאי דהוה לן לאחשובי סדר קיומן בלילה והדר ביום, וכבר הרגישו בזה הראשונים ז"ל, ומשו"ה כתבו התוס' וז"ל

ליתני דשחרית ברישא כדאשכחן בתמיד דכתיב של בקר תחילה ע"ש, ודבריהם קשים להולמם דאין הנידון דומה לראיה, דכל מעשה הקרבנות הם דוקא ביום ולא בלילה כדילפינן במגילה ד"כ ע"ב מביום צוותו וע' זבחים י"ב ע"א תוד"ה יום, ושני התמידין ביחד מצוותן רק ביום דגם תמיד של בין הערבים הוא ביום כדתנן ר"פ תמיד נשחט, ומשו"ה שפיר כתב של בקר תחילה כפי סדר היום. דהוא בקר והדר בין הערבים שהוא שמונה שעות ומחצה ביום אח"כ, ולא מצי למכתב להיפוך את הכבש האחד תעשה בין הערבים ואת הכבש השני תעשה בבקר. דא"כ היה נחשב לן בין הערבים של יום האתמול ואנן בעינן תרווייהו בחד יומא וכסדרן, ולהכי מוכרח כשחשב סדר עבודת היום מהקרבת התמידין לחשוב של בקר תחילה. משא"כ גבי ק"ש דקריאתה דבלילה היא לילה ממש ודיום הוא יום ממש, א"כ שפיר קחשיב התנא ק"ש דליליא קודם. וממשנה השניה תני מאימתי קורין את שמע בשחרית דתרווייהו הן באותו המעל"ע והיום הולך אחר הלילה ומאי פריך ליתני דשחרית ברישא וצ"ע כעת וראיתי בשטמ"ק לרבינו בצלאל ו אשכנזי ז"ל שכ' דקושית הש"ס ליתני דשחרית ברישא משום פתח דבריך יאיר ע"ש, וג"ז דוחק גדול להסמיך על זה קושית הש"ס.

והמחוור שבכולן הוא פירושא דתוספות הרא"ש ז"ל דמה שהקשו בגמרא ליתני דשחרית ברישא משום דעיקר המצות נוהגות ביום. הלכיך מצוה דיום חביבא ליה לאקדומי ע"ש פירוש לפירושו דאה"נ אי הוה חשיב לפי סדר המעל"ע אז ודאי שפיר חשיב דערבית ברישא, אולם קושית הגמרא היא דהו"ל למיחשב לפי ערך המצות ובזה חביבא ליה לאקדומי דיממא ברישא, ובפירושו איכא טעם לשבח דרוב מצות התורה הן דיממא, כמו מילה, טבילת זב וזבה וטמא מת, הזאה, קריאת המגילה, קריאת הלל, תקיעת שופר. נטילת לולב תפילת מוספין, קרבן מוסף, וידוי פר כהן משיח וידוי מעשר, עבודת יוה"כ, סמיכה. שחיטה, תנופה, הגשה, קמיצה, הקטרה, מליקה, קבלה, זריקה, השקאת סוטה, עריפת עגלה. טהרת מצורע. כולן מצותן רק ביום, ואילו שמצותן רק בלילה, אכילת מצה אכילת פסח, וקצירת העומר, נמצא דרוב מצות התורה הן רק ביום ומשו"ה הו"ל למיחשב מצות ק"ש דיממא מקמי ק"ש דליליא, כן הוא קושית הש"ס ריש ברכות ליתני דשחרית ברישא לפי פי' הרא"ש ז"ל.

י"ג) והנה חשיבותא במצוותא דיממא הוא משום דכל אלו הם בחיובא דעשה, אבל בנוגע למצות ל"ת אין שום נ"מ בין יממא לליליא דגם בלילה עובר עליה כמו ביום. והיינו דפריך רב שמעיה לר' אבא אימא ביממא תיהוי זבה משום דהיא קשורה במ"ע דוספרה לה ורוב עיקרי מ"ע נוהגים ביום. אבל אם ראתה בלילה לא תהיה זבה אלא נדה

משום דרוב מ"ע אינן בלילה, והויא בל"ת דנדה שתחול גם בלילה, ועל זה השיב ר' אבא עלך אמר קרא על נדתה, פי' בשביל קושיתך דלא נטעה לאמר דזבה היא רק ביום. להכי כתב רחמנא על נדתה דהוא סמוך לנדתה וקא קרי לה זבה, אבל לולא דגלי רחמנא על נדתה אז בודאי שהיה מקום לאמר גם בדעת תורה דזבה הויא רק אם ראתה ביום, ובזה מדוייק הלשון עלך אמר קרא.

ומעתה יש קשר לשתי המסכתות. אחרי שנאמר הדרן עלן מסכת נדה, דמהתם חזינן דהתחלת מ"ע לא הויא בלילה לפי דעת תורה. ובכ"ז פתחינן מאימתי קורין את שמע בערבין, ושפיר פריך הש"ס ליתני דשחרית ברישא דהלא מצוה דיום חביבא ליה לאקדומי, דרוב מ"ע שבתורה הן דיממא כמש"כ הרא"ש ז"ל, ומשני ליה תנא אקרא קאי דכתיב בשכבך ובקומך, כמו דבשילהי נדה גלי קרא להורות בדין התחלת דין זיבה דהוא גם בלילה, בכדי שלא נטעה לאמר ע"פ רוב מ"ע שבתורה שהם ביום כמ"כ ה"נ גלי קרא בשכבך ובקומך להקדים שכיבה לקימה במצוה זו.

ת. ו. ש. ל. ב. ע.